

W

O

4 01

Private opsporing

Justitiële verkenningen

verschijnt 9 maal per jaar jaargang 27 mei

D

Justitie

Wetenschappelijk
Onderzoek- en
Documentatiecentrum

Gouda Quint

C

4

Justitiële verkenningen jaargang 27 2001 Private opsporing

4 01

Private opsporing

jaargang 27 mei

Colofon

Justitiële verkenningen is een gezamenlijke uitgave van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie en Kluwer. Het tijdschrift verschijnt negen keer per jaar.

Redactieraad

drs. A.C. Berghuis
prof. dr. W.L. Buitelaar
prof. dr. H.G. van de Bunt
mr. drs. J.M. Nelen
mr. dr. E. Niemeijer
mr. drs. P.J.J. van Voorst

Redactie

drs. M.A.V. Klein-Meijer
dr. B.A.M. van Stokkom
mr. P.B.A. ter Veer

Redactieadres

Ministerie van Justitie, WODC
Redactie Justitiële verkenningen
Postbus 20301
2500 EH 's-Gravenhage
fax: 070-370 79 48
tel.: 070-370 71 47
e-mail: pveer@best-dep.minjus.nl

WODC-documentatie

Voor inlichtingen: Infodesk WODC,
070-370 65 53 (09.00u.-15.00u.)
e-mail: wodcinfo@wodc.minjust.nl
Internet-adres: www.wodc.nl

Abonnementen

Justitiële verkenningen wordt gratis verspreid onder personen en instellingen die beleidsmatig werkzaam zijn ten behoeve van het ministerie van justitie. Degenen die in aanmerking denken te komen voor een gratis abonnement, kunnen zich uitsluitend schriftelijk wenden tot bovenstaand redactieadres. Andere belangstellenden kunnen zich tegen betaling abonneren. Zij dienen zich te wenden tot:
Libresso BV
Postbus 23
7400 GA Deventer
tel.: 0570-67 35 55

Administratie en adreswijzigingen

De abonnementenadministratie wordt verzorgd door:
Libresso BV
Postbus 23
7400 GA Deventer
tel: 0570-67 35 55
Adreswijzigingen kunnen worden doorgegeven door het adresstrookje toe te zenden aan Libresso.

Beëindiging abonnement

Betaalde abonnementen kunnen tot uiterlijk 31 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Gratis abonnementen kunnen desgevraagd te allen tijde beëindigd worden.

Abonnementsprijs

De abonnementsprijs bedraagt f 130,- (58,99 euro) per jaar; studenten en AIO's f 100,- (45,38 euro) (gedurende maximaal vijf jaar). Betaling geschiedt bij voorkeur met de te ontvangen acceptgirokaarten.

Nabestellingen

Losse nummers kunnen worden nabesteld bij Libresso BV. De prijs van losse nummers bedraagt f 20,- (9,08 euro) (exclusief verzendkosten).

Ontwerp

Hans Meiboom, Amsterdam

ISSN: 0167-5850

Opname van een artikel in dit tijdschrift betekent niet dat de inhoud ervan het standpunt van de minister van justitie weergeeft.

Voorwoord 5

P. Klerks en M. Scholtes

Particuliere recherche; een informatiemarkt in ontwikkeling 9

E. van Dijk en J.J. de Waard

De markt voor private opsporing; vraag en aanbod 25

M. Cools

Private opsporing in België; de Detectivewet en de nieuwe criminologische markt 42

A.B. Hoogenboom

Bedrijfsspionage; infiltratie en inlichtingenwerk in de private sector 54

B.W.M. van der Lugt

Waarborgen voor private opsporing; wetgeving of zelfregulering? 65

L. Gunther Moor en C.D. van der Vijver

Privatisering van opsporing; een kader voor normering 77**Summaries 87****Jaarnaal 90****Literatuuroverzicht 95**

Criminologie 95

Gevangeniswezen/tbs 100

Politie 101

Slachtofferstudies 103

Boeken en rapporten 106

Meer en meer particuliere recherchebureaus worden door bedrijven ingeschakeld om fraude binnenshuis op te sporen, terwijl grote bedrijven zoals banken en verzekeringsmaatschappijen hun eigen recherche hebben. Op die manier wordt justitie buiten de deur gehouden zodat negatieve publiciteit kan worden voorkomen. Bovendien hebben veel bedrijven weinig vertrouwen in de doortastendheid van politie en het openbaar ministerie en schatten ze de effectiviteit van particuliere onderzoekers hoger in. Daarvoor lijkt een en ander te zeggen, omdat de job-rotatie binnen de politie ten koste is gegaan van deskundigheid en de doorlooptijden te wensen overlaten. Met name bij de aanpak van fraude ontberen politie en justitie specialistische kennis.

Ruim de helft van bedrijven die een delict constateren houdt dat binnenskamers en doet geen aangifte. In geval van fraude loopt dat op tot twee derde. Politie en justitie spelen dus steeds minder een rol bij de handhaving van veiligheid in de private sector. Overigens komt drie kwart van de mensen die bij de particuliere recherche werken van de reguliere politie. En die zijn hard nodig want zij beschikken over een *old boys network* waarin informatie-uitwisseling gemakkelijk is.

De particuliere recherche vormt slechts een klein segment van de commerciële veiligheidsbranche. Er zijn momenteel 27.000 personen in die branche werkzaam (publiek: ruim 40.000), de omzet is in tien jaar tijd meer dan verdriedubbeld tot 1,5 miljard in 1998. Velen wijzen er op dat inschakeling van meer private veiligheidszorg onvermijdelijk is. Volgens politie-onderzoeker A.B. Hoogenboom speelt het huidige justitiële denken zich af in een 'gesloten, geblindeerd universum'. Toezicht, controle en opsporing worden nog steeds verondersteld exclusief het prerogatief van de overheid te zijn. Dat beeld verdient volgens hem en vele andere onderzoekers hoognodig bijstelling: er heeft namelijk een stille revolutie plaatsgevonden waardoor het staatsmonopolie door allerlei vormen van privaat toezicht en opsporing verregaand is afgebroken. En deze ontwikkeling blijft maar voortgaan met name omdat de preventiebehoefte in het bedrijfsleven ('loss prevention') groter en groter wordt. Daarnaast vraagt de veiligheidsindustrie om steeds hoogwaardigere arbeid en informatievergaring, verricht door diensten met de bekende engelstalige termen: accountancy, internal auditing, business intelligence, corporate espionage, IT-security consultancy, enzovoort.

De opmars van private recherche roept veel vragen op die in dit nummer ruimschoots aan bod komen. Kunnen werknemers zich verweren tegen particuliere berechting en sanctionering zoals ontslag, inhouding op salaris, of terugbetaling? Hoe staat het met de democratische controle en rechtsgelijkheid? In hoeverre zijn private opspoorders gebonden aan regels? In hoeverre raakt de overheid het zicht op criminaliteitsbestrijding kwijt door de verminderde aantallen aangiftes? Worden de kerntaken van politie en justitie erdoor ondermijnd?

In het openingsartikel gaan P. Klerks en M. Scholtes onder andere in op de omvang van de researchemarkt, de activiteiten die recherchebureaus

uitoefenen en de bevoegheden en het toezicht op de branche. De auteurs spreken over een 'enigszins ondoorzichtige bedrijfstak' met name door de wat verdekte aard van het recherchewerk, door de vele bureaus die zich niet hebben aangemeld bij het ministerie, het veelvuldig ontbreken van jaarverslagen en het ontbreken van toezicht op de branche. Op basis van hun onderzoek concluderen de auteurs dat de overheid niet bij machte zal zijn de gaten op te vullen die door het weglekken van kennis en capaciteit zijn ontstaan. De politie zal steeds minder aandacht kunnen besteden aan onder andere fraude, diefstal en milieucriminaliteit. De private sector zal hiervan de vruchten kunnen plukken. De schijnbaar onstuitbare groei in de markt wordt echter ook bevorderd door push-factoren: meer en meer politiemensen maken een carrière-switch, vooral uit frustratie over het werkklimaat bij de politie en het verlangen naar speurwerk.

F van Dijk en J.J. de Waard behandelen de opsporingsmarkt tegen de achtergrond van de groeiende private veiligheidszorg. De auteurs signaleren een neiging tot ontkenning van de stormachtige ontwikkelingen die zich de afgelopen kwart eeuw binnen deze branche hebben voorgedaan. En dat leidt weer tot een overschatting van beïnvloedingsmogelijkheden. Ook zij spreken over een 'schemerige' opsporingsmarkt, onder andere omdat er louches opsporingsmethoden worden gebruikt, met name door bureaus die geen vergunning (hoeven te) hebben. Gelet op deze geringe transparantie achten de auteurs bescherming van de rechten van de burger en vooral de werknemer een belangrijk punt: 'Deze rechten vragen vooral aandacht waar het gaat om aanhoudingen, onderzettingen en opgelegde sancties, maar ook om de bescherming van privacy.' De afname van aangiftebereidheid vormt een andere bedreiging. Hierdoor wordt de preventieve werking van het strafrecht ondermijnd. Bovendien neemt de kans toe dat op specialistische terreinen niet de publieke opsporing de private 'aanstuurt', maar omgekeerd.

België beschikte als eerste Europese land over een wetgeving tot regeling van het beroep van privé-detective. M. Cools gaat in zijn bijdrage in op deze wet en bespreekt de verdiensten en tekortkomingen ervan. Met name in de definiëring wat private opsporing is schiet de wet volgens de auteur tekort. De wet beperkt zich namelijk tot een opsomming van beroepen en activiteiten waardoor sommige groepen worden uitgesloten. Cools gaat ook in op de uitdijende 'markt van misdaad en straf' waarin een derde generatie privé-detectives naar voren is getreden. Deze professionele en hooggeschoolde generatie legt zich voornamelijk toe op het security management in grote bedrijven. Volgens Cools is de nieuwe criminologische markt uitstekend in staat om binnen een rechtsstaat complementair dan wel als alternatief te fungeren voor de publieke veiligheidszorg. Sterker: een goed ontwikkelde private politiezorg is volgens hem een indicatie voor het democratische gehalte van de samenleving, zij het dat regelgeving door de overheid noodzaak blijft.

Vervolgens gaat A.B. Hoogenboom dieper in op een intrigerend aspect van private opsporing, namelijk bedrijfsspionage. Hij bespreekt eerst een infiltratie-actie van het beveiligingsbedrijf Wackenhut in de Amerikaanse milieubeweging en vraagt zich vervolgens af of die casus op zichzelf staat of dat infiltratie intussen een 'normaal' fenomeen is geworden in het bedrijfsleven. Hij wijst er op dat in de moderne informatiesamenleving kennis een nieuwe vorm van kapitaal is geworden. Strategische bedrijfsinformatie is buitengewoon gevoelig en leent zich voor diefstal (door werknemers, actiegroepen of hackers). Om die redenen willen bedrijven nieuwe bedreigingen voor hun concurrentiepositie zo snel mogelijk op het spoor komen. Ook in Nederland zijn er signalen dat bedrijfsspionage toeneemt. Deze ontwikkelingen tonen volgens Hoogenboom aan dat inlichtingenwerk niet meer automatisch in verband moet worden gebracht met aantasting van de belangen van de overheid. Het gaat nu om aantasting van de 'bedrijfseconomische orde'.

Tenslotte komen twee bijdragen aan bod waarin een normatief kader wordt ontworpen waaraan private opsporingsactiviteiten zouden moeten voldoen. B.W.M. van der Lugt – van Deloitte & Touche – maakt een vergelijking tussen de activiteiten binnen de traditionele reguliere opsporing en particuliere opsporing en komt tot de slotsom dat particuliere opsporing meer voordelen heeft dan nadelen. Het dient zijns inziens aan de benadeelden zelf overgelaten te worden of zij voor de publieke weg (aangifte; openbaar geding) of particuliere weg (beslotenheid) kiezen. Als dat tenminste kan want ingeval van inbeslagname of aanhouding is men op de reguliere politie en justitie aangewezen. De activiteiten van private kantoren dienen wel door regels en waarborgen te worden beheerst, zij het dat die regelgeving volgens de auteur het beste door de sector zelf kan worden opgesteld. Certificering is te verkiezen boven wetgeving. De angst voor particuliere rechercheurs die buiten hun boekje zouden gaan, is volgens hem ongegrond. Hij vertrouwt daarbij op de zelfcorrigerende werking van de markt. 'Het mag duidelijk zijn dat concurrenten elkaar beter in het oog zullen houden dan de politie dat als rechtshandhaver zou kunnen.'

L. Gunther Moor en C.D. van der Vijver behandelen hetzelfde normeringsvraagstuk vanuit een meer publieke invalshoek. Ook zij zetten een aantal voor- en nadelen op een rijtje en concluderen dat het niet verbazingwekkend is dat veel bedrijven kiezen voor private opsporing. Private opspoorders werken immers efficiënt en opereren sneller en gemakkelijker internationaal, bijvoorbeeld om grote sommen geld terug te halen. Bovendien houdt men de regie in eigen handen. Maar dat is volgens de auteurs nog geen reden om de verschuiving naar *private justice* maar gewoon te accepteren. Want in vele opzichten blijft private opsporing een *black box*: er is geen (toe)zicht op de methoden en technieken van onderzoek die worden ingezet. De grenzen aan rechtsongelijkheid dienen te worden afgebakend. Bovendien heeft de private aanpak van fraude een publieke component. Er wordt een maatschappelijk signaal

afgegeven dat 'het allemaal zo erg niet is'. De auteurs pleiten tenslotte voor aanscherping van de beroepscode. Uiteindelijk dienen er wettelijke kaders te komen. Regulering van het particuliere researchewerk is onontkoombaar.

Particuliere recherche

Een informatiemarkt in ontwikkeling

P. Klerks en M. Scholtes*

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie heeft ES&E gedurende het jaar 2000 onderzoek verricht naar de wereld van de particuliere recherche. Dit onderzoek beoogde een beeld te geven van de structuur van de branche en de bedrijven die daarin opereren, van de aard en omvang van de werkzaamheden, van de praktijk van toezicht en regulering en vooral van de samenwerking en informatie-uitwisseling van particuliere recherchebureaus met reguliere opsporingsdiensten en het openbaar ministerie.

De onderzoekswerkzaamheden bestonden uit een combinatie van *desk research* (onderzoek op basis van literatuur, documenten, databestanden, jurisprudentie en open bronnen), een drietal expertmeetings en 54 interviews met zowel particuliere rechercheurs als met toezichthouders, politiemensen, klanten zoals banken, verzekeringsbedrijven en advocaten, alsmede enige deskundigen. Met name de interviews leverden waardevolle gegevens op. Wel bleek het moeilijk om bureaus die zonder vergunning werken te bewegen tot het verstrekken van informatie.

In dit artikel bieden wij een overzicht van de belangrijkste onderzoeksresultaten. Achtereenvolgens komen aan de orde: de ontstaansgeschiedenis van de particuliere recherche in Nederland, de huidige omvang en indeling van de researchmarkt, de diverse activiteiten die recherchebureaus uitoefenen, de mate van samenwerking tussen recherchebureaus en opsporingsdiensten, de vraag of er ook informatie uit gesloten bronnen wordt verkregen, de bevoegdheden en het toezicht daarop, de toekomstverwachtingen van de branche, en de belangrijkste aanbevelingen van het onderzoek.

Wordingsgeschiedenis

De eerste generatie particuliere rechercheurs in Nederland bestond uit eenmansbureautjes die in de jaren veertig en vijftig zijn opgericht. Zij werkten vooral aan ontrouwzaken (het bewijzen daarvan was indertijd van belang vanwege scheidingskwesties), speurden vermiste personen op en verrichtten incassowerk. Eind jaren zestig ontstaan er wat grotere

* De auteurs zijn respectievelijk senior onderzoeker bij de Onderzoeksgroep van de Nederlandse Politie Academie in Apeldoorn en senior onderzoeker/adviseur bij het onderzoeks- en adviesbureau Eysink Smeets & Etman (ES&E) in Den Haag.

bureaus, die zich meer op het bedrijfsleven gaan richten, maar voornamelijk blijven werken met niet-politiemensen. Nog eens zo'n tien jaar later komt de tweede generatie bureaus: meer professioneel en met een bredere taakstelling, waar ook advies- en preventiewerk bij gaat horen. Een belangrijk kenmerk van die tweede generatie is het ten tonele verschijnen van een groeiend aantal ex-politiemensen afkomstig van verschillende onderdelen van de politie: (fraude)rechercheurs, leden van arrestatieteams, medewerkers van Criminele Inlichtingendiensten, en in mindere mate door surveillanten en functionarissen van Politieke Inlichtingendiensten (Hoogenboom, 1999, p. 553). Een aantal andere opmerkelijke verschillen met de eerste generatie recherchebureaus zijn:

- het hogere opleidings- en kennisniveau van de tweede generatie;
- het feit dat er bijna alleen voor bedrijven wordt gewerkt;
- de tweede generatie kent een professionele bedrijfsstructuur.

De branche ontwikkelt zich verder, en halverwege de jaren tachtig worden de eerste belangenverenigingen opgericht: de Detective Associatie Nederland (Dan) en de Vereniging van Nederlandse Recherchebureaus. In de jaren negentig krijgt de Vereniging van Particuliere Beveiligingsorganisaties (VPB, gevormd uit het samengaan van de Dan en de in 1939 opgerichte Vereniging van Nachtveiligheidsdiensten en Bewakingsbedrijven) een Sectie Advies,- Recherche- en Schadebureaus. Hierin zijn in februari 2000 in totaal 27 recherchebedrijven vertegenwoordigd. In de jaren negentig ten slotte komen een derde en vierde generatie bureaus op. De derde generatie zijn de bureaus die voornamelijk hbo-geschoolden in dienst hebben. De vierde generatie zijn bureaus waarin ook academisch opgeleide medewerkers opereren, zoals juristen en financieel deskundigen. Deze bureaus worden in alle onderdelen van het bedrijfsleven ingezet.

Omvang van de markt

Op 1 april 1999 trad de Wet particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus (WPBR) in werking. Deze wet en de uitvoeringsregeling bepalen onder meer dat voor het uitvoeren van recherchewerkzaamheden een ministeriële vergunning is vereist. Per 31 december 1999 stonden er bij het ministerie van Justitie 302 particuliere recherchebureaus geregistreerd. Daarvan stuurden er 202 een over dat jaar (verplicht) jaarverslag naar het ministerie, waaruit valt af te leiden dat bij die bureaus in totaal 622 personen recherchewerkzaamheden verrichtten. Naast de ingeschreven, vergunninghoudende bureaus kent Nederland naar schatting nog circa twintig tot vijftig niet-geregistreerde recherchebedrijven, in grootte variërend van één tot circa tien medewerkers en

met een wisselende mate van professionaliteit.¹ Naar onze beste schattingen zijn er naast de ruim 620 geregistreerde onderzoekers werkzaam bij bedrijven die een jaarverslag indienden, nog minimaal honderd en maximaal circa driehonderd onderzoekers bij de overige vergunninghoudende bedrijven in dienst. Bij de bureaus zonder vergunning zijn, naar kan worden aangenomen, in totaal tussen de veertig en tweehonderd personen actief. Dit brengt het totaal aantal operationele medewerkers van particuliere recherchebureaus in Nederland op naar schatting minimaal 760 en maximaal 1120 personen.

In ons onderzoek bleek dat de meerderheid van de door ons benaderde bureaus haar deskundigheid vooral ontleent aan het feit dat de eigenaren zelf en/of de werknemers in het verleden binnen de politie of een andere (bijzondere) opsporingsdienst werkzaam zijn geweest. In totaal gaven 24 respondenten aan dat men één of meerdere ex-politiemensen in dienst had. Een van de grootste bedrijven heeft ongeveer 90% ex-politiemensen in dienst, de meeste anderen tussen de 15-30%. In totaal hebben de door ons geïnterviewde bedrijven circa 319 mensen in dienst, waarvan er circa 146 afkomstig zijn uit de politie (raming met een foutmarge van 10 procent). Onderzochte bedrijven die geen voormalige politiemensen in dienst hebben, ontlenen hun deskundigheid doorgaans aan ervaring uit de beveiligingswereld en aan opleidingen. Drie bedrijven hebben voormalige inlichtingenmensen in dienst. Ook voormalige marechaussees blijken gewild.

Marktindeling

Recherchebureaus opereren niet als enige in het private speurwerk. De markt van private instanties die informatie verzamelen met betrekking tot wetsovertredingen, toedrachtonderzoeken, risico's, schadegevallen en dreigingen van verlies of ander nadeel laat zich op de volgende wijze indelen.

– Particuliere recherchebureaus (vergunninghoudend of bewust niet met

1 Door het vergelijken van databestanden is getracht te achterhalen hoe groot de 'grijze markt' is, waarmee we in dit geval de recherchebureaus bedoelen die zonder vergunning van het ministerie van Justitie ('POB-nummer') opereren. Hiertoe is allereerst een bestand samengesteld met bedrijven die adverteerden in *De Telegraaf*, *de Gouden Gids* of op het Internet, en waarvan geen POB-nummer kon worden achterhaald uit de advertentie of door vergelijking met het bestand van vergunninghouders. Verder is het landelijk bestand van de Kamers van Koophandel geanalyseerd, waarbij dezelfde procedure werd gehanteerd. Op deze wijze vonden we twintig recherchebureaus zonder vergunning, die staan ingeschreven bij de KvK en die tevens adverteren. Voorts waren 25 recherchebureaus zonder vergunning wel ingeschreven bij de KvK, maar hiervan werden geen advertenties gevonden. Bovendien kenden we uit eigen onderzoek (veldwerk) ten minste nog vier bedrijven die we niet in het KvK-bestand vonden, maar die wel rechercheactiviteiten verrichten. Deze analysemethode zal dus niet alle 'grijze' recherchebureaus boven water hebben gebracht. De bedrijven in kwestie stelden zich niet coöperatief op wanneer ze door onderzoekers werden benaderd.

vergunning; met en zonder 'speciale diensten'; hier werken veel ex-politiemensen);

– Informatiebureaus (doorgaans geen vergunning nodig; met en zonder buitendienst; met en zonder 'speciale diensten'; weinig ex-politiemensen);

– Bedrijfsrecherchediensten (werkzaam binnen één bedrijfsmatige organisatie, bijvoorbeeld banken, verzekerings- en creditcardmaatschappijen, maar ook grote productie- en dienstverlenende bedrijven zoals KLM; mits werkend voor één opdrachtgever geen vergunning nodig; veel ex-politiemensen);

– Forensische financiële dienstverlening (accountancy en dergelijke; grotendeels vergunninghoudend, hoewel misschien niet nodig; veel medewerkers zijn afkomstig van politie en justitie).

Naast medewerkers van recherchebureaus, al dan niet geregistreerd, voert ook het personeel van bedrijfsbeveiligingsdiensten alsmede sommige informatiebureaus en onderzoeks- en adviesbureaus activiteiten uit die feitelijk als researchewerk zijn te omschrijven. Een schatting van de omvang en precieze aard van deze categorieën is nog lastiger, omdat hier geen gericht onderzoek naar is verricht. Door enkele respondenten werd erop gewezen dat bijvoorbeeld steeds meer onderzoeks- en adviesbureaus recherchematige onderzoeken zouden verrichten. De WPBR is echter niet van toepassing op onder meer de afdelingen bedrijfsrecherche van grote bedrijven (omdat die slechts werken voor één, interne klant, en dus niet voor 'derden') en evenmin op informatiebureaus. Hier vloeit in de praktijk uit voort dat bedrijven die zich niet als recherchebureau presenteren maar als 'onderzoeksbureau', 'adviesbureau' of 'intermediair', nu niet onder de vergunningplicht vallen, en daardoor niet onderhevig zijn aan de daarin geregelde controlebepalingen.² Deze situatie is menig vergunninghoudend recherchebureau een doorn in het oog.

Activiteiten

In het onderzoek lag de nadruk op de categorie van de particuliere recherchebureaus. In omvang variëren deze ondernemingen van eenmansbedrijf tot middelgroot bedrijf met ruim zestig medewerkers. Sommige bedrijven zijn onderdeel van een (internationale) holding. De circa tweehonderd zeer kleine bedrijfjes werken voor een belangrijk deel voor

2 Een 'recherchebureau' is in de WPBR omschreven als 'een natuurlijke persoon of rechtspersoon die in de uitoefening van een beroep of bedrijf met winstoogmerk researchewerkzaamheden verricht, voor zover die werkzaamheden worden verricht op verzoek van een derde, in verband met een eigen belang van deze derde en betrekking hebben op een of meer bepaalde natuurlijke personen' (art. 1 lid f). Onder 'recherche-werkzaamheden' verstaat de WPBR (art. 1 e.): 'het vergaren en analyseren van gegevens'.

particuliere klanten, terwijl de meer professionele grotere ondernemingen zich voornamelijk op het bedrijfsleven richten (verzekeringsbedrijven, banken en productie- en dienstverlenende bedrijven). Een derde belangrijke categorie opdrachtgevers zijn de advocaten: voor deze opdrachtgevers, zowel civiel- als strafrechtelijk, zeggen twaalf bureaus te werken. Tot slot is er een restcategorie van opdrachtgevers. Hieronder vallen overheden, zoals gemeenten, sociale diensten en ministeries, deurwaarders, curatoren, rechters-commissarissen en onderwijsinstellingen. Veel werk komt echter ook van andere recherchebureaus.

De werkzaamheden van de bureaus zijn zeer uiteenlopend: onderzoek naar fraudes, interne diefstallen en dergelijke vormen de hoofdmoot, maar er is een baaiert van andere soorten zaken, variërend van het traceren van verdwenen goederen en personen tot het oplossen van erfeniskwesties, ontrouwzaken en alimentatiegeschillen, antecedentenonderzoeken en concurrentiebeding, incasso en protectie, merkvervalsing en overlast van stalkers.³ Men geeft aan zeker bij bedrijfsmatige klanten het gat in de middencriminaliteit te vullen dat de reguliere politie, door capaciteitsgebrek gedwongen, zou hebben laten ontstaan. Wat methoden en technieken betreft zet de private sector vooral traditionele middelen in als interviews en observatie (fysiek, en door middel van verdekt opgestelde camera's), maar er worden ook tipgevers en geavanceerde technieken ingezet.⁴

Gebleken is dat bijna de helft van de actieve particuliere rechercheurs werkzaam bij de geïnterviewde bureaus uit de politie afkomstig is en daar hun deskundigheid aan ontleent. Er wordt veel onderling samengewerkt tussen recherchebureaus, waarbij een zekere specialisatie en geografische marktverdeling valt waar te nemen, waardoor er eigenlijk sprake is van netwerkvorming. Met name voormalige politiemensen en oud-inlichtingenmensen werken vaak intensief onderling samen op basis van wederzijds vertrouwen en een eigen 'gedragscode'. Op de verplicht gestelde vakopleiding komt veel kritiek. Veel respondenten vinden dat ook de belangenvereniging (de VPB) en het register van onderzoeksbureaus (de Nerob) in hun huidige functioneren te wensen overlaten.

Er is recentelijk door meerdere auteurs gesteld dat met name het bedrijfsleven zich in toenemende mate tot de particuliere recherche zou wenden met hun veiligheids- en criminaliteitsproblemen. Daarvoor zijn verschillende redenen aan te geven. De meest genoemde redenen om een particulier bureau in te huren zijn (Projectgroep, 2000, p. 10):

- Het bedrijf houdt de regie in eigen hand (vooral ten aanzien van wat er

3 Het onderzoeksrapport verschaft 'harde cijfers' omtrent door de bureaus verrichtte activiteiten, gebaseerd op een analyse van de ingezonden jaarverslagen, maar hierbij wordt de kanttekening gemaakt dat deze gegevens door onvolledig en verschillend rapporteren verregaand onbetrouwbaar zijn.

4 Het rapport gaat uitgebreid in op zaken als acquisitie en opdrachtverlening, uitvoering, vastlegging, rapportage en dergelijke, evenals op operationele aspecten van de feitelijke onderzoeken. In dit samenvattend artikel besteden wij hier verder geen aandacht aan.

met de resultaten gebeurt).

- Negatieve publiciteit wordt voorkomen.
- De effectiviteit van particuliere onderzoekers wordt hoger ingeschat: men is minder aan regels gebonden dan de reguliere opsporingsdiensten.

Daarnaast noemt Pheijffer (2000, p. 92) nog een aantal andere redenen:

- Men kan sneller actie ondernemen.
- Sancties worden getroffen in overleg met de benadeelde partij.
- De benadeelde partij kan eerder verhaal halen.
- De zaak komt eerder tot een oplossing.
- Publieke instanties beschikken niet altijd over de benodigde specialistische kennis.
- Bij de aanvang van onderzoeken is er vaak nog geen vermoeden van strafbare feiten volgens artikel 27 WvSv.

Al deze redenen kwamen ook in ons onderzoek naar voren, en zij verklaren grotendeels waarom de private markt zo hard heeft kunnen groeien. Naast de hierboven genoemde gronden die duidelijk maken dat de publieke opsporing niet kan bieden wat het bedrijfsleven vraagt, speelt dus ook mee dat de overheid met een kennis- en capaciteitstekort kampt; dit tekort is door opeenvolgende ministers van justitie onderkend (vergelijk Schaap, 2000). Daarnaast is ook de achterblijvende kwaliteit (dat met beide tekorten samenhangt) een veelgehoord argument. Dezelfde argumenten komen ook naar voren als wordt bekeken hoe de private opsporingsdiensten binnen de financiële instellingen hebben kunnen ontstaan, namelijk uit nood geboren omdat het publieke opsporingsapparaat niet in staat bleek de financiële instellingen te helpen bij de aanpak van fraude en het justitiële apparaat de specialistische kennis ontbeerde (De Wit, 2000, p. 117). De hier geconstateerde verschuiving van publiek naar privaat heeft een belangrijke consequentie: er gaat op deze wijze veel kennis en feiteninformatie bij de publieke sector verloren.

Samenwerking met opsporingsdiensten

Sommige bedrijven werken met de politie samen aan onderzoeken, maar dit komt relatief weinig voor, en dan voornamelijk bij bureaus die 'vertrouwd' zijn omdat er voormalige collega's werken. Schade-expertisebureaus, die voornamelijk zeer professioneel bezig zijn met technische toedrachtsonderzoeken waarbij persoonsgegevens minder relevant zijn, werken wel nauwer met de politie samen. Uitwisseling van persoonsgerelateerde informatie is formeel haast onmogelijk vanwege juridische obstakels, maar in de praktijk slaagt men er toch in om wegen

en oplossingen te vinden indien beide partijen dit noodzakelijk vinden.⁵ Vaker echter melden respondenten uit de branche een geringschattende houding, diepgewortelde achterdocht en een sterke terughoudendheid bij politiemensen om contact met particuliere rechercheurs te onderhouden. Dit wordt door geïnterviewden verklaard uit arrogantie, afgunst en onwetendheid, maar vooral ook uit beduchtheid om te worden betrappt op overtreding van de privacywetten. Nogal wat respondenten verklaarden om die reden geen informatie meer aan de politie te verstrekken: de particuliere recherche heeft geen belang bij eenrichtingsverkeer, en met aan de politie gegeven tips zou bovendien weinig worden gedaan. In het onderzoek is geen informatie aan het licht gekomen die er op wijst dat opsporingsinstanties meer dan bij hoge uitzondering op eigen initiatief recherchebureaus benaderen om opsporingsgerelateerde informatie boven water te halen, of hen te sturen in het verzamelen daarvan.

In totaal gaven tijdens het onderzoek vijftientig bedrijven, dus het grootste gedeelte van alle onderzochte bureaus, aan informatie te verstrekken aan de politie. Naast het 'tipgeven' in allerlei vorm gaat het daarbij vooral om aangiften en het aanmelden van observatiewerk bij de plaatselijke politie. Onder de bedrijven die nadrukkelijk aangaven geen informatie aan de politie te verstrekken, bevonden zich er enkele waarvan de leiding zelf op onprettige wijze afscheid had moeten nemen van de politie als werkgever. Sommige particuliere rechercheurs blijven nauwe contacten onderhouden met voormalige collega's in de privé-sfeer. Men beseft in zulke gevallen de potentiële risico's, en toont zich om die reden een groot voorstander van gereguleerde informatie-uitwisseling.

Van oudsher wordt er over de betrekkingen tussen politiemensen en oud-collega's gesproken in termen van een '*old boys network*'. In het onderzoek werd vastgesteld dat de diverse respondenten hier op verschillende wijzen tegenover staan. De meest 'onschuldige' variant meent dat het *old boys network* niet bestaat, of dat er hooguit legitieme informatie in wordt uitgewisseld. De 'middenvariant' stelt dat het netwerk zich heeft verplaatst: het gaat niet meer zozeer om contacten met actieve politiemensen, maar met ex-collega's die overal in het bedrijfsleven zitten en elkaar behulpzaam zijn. De laatste variant is dat het *old boys network* wel degelijk voort bestaat. Omdat deze laatste respondenten ook concrete voorbeelden geven kan het bestaan van zo'n netwerk wel worden aangenomen, maar is het waarschijnlijk beperkter in wijdheid en diepgang dan voorheen. Naast informatieuitwisseling wordt het *old boys network* volgens veel respondenten vooral ingezet voor het op gang brengen van de opsporing in zaken van opdrachtgevers. Op de schaarse markt voor reguliere opsporingscapaciteit weten oud-politiemensen de weg; ze kun-

5 Sommige respondenten gaven aan zelf als politie-informant te zijn ingeschreven, en op die wijze er voor te zorgen dat relevante informatie op de juiste plek terecht kwam.

nen de beslissers aanspreken en de juiste argumenten gebruiken om de boel te activeren.

Informatie uit gesloten bronnen

Er zijn aanwijzingen dat nogal wat recherchebureaus opsporingsinformatie en andere gegevens uit gesloten bronnen verwerven. Dit gebeurt volgens de respondenten via informatiebureaus, verzekeringsbedrijven en advocatenbureaus. Men is erg terughoudend om hier tegenover de onderzoekers verifieerbare informatie over te verstrekken, maar er wordt aangegeven dat ook grote en goed bekend staande bureaus op deze wijze aan informatie zouden komen. Sommige respondenten van bureaus gaven toe ook zelf voor gevoelige gegevens gebruik te maken van informatiebureaus omdat men zo 'de info krijgt zonder risico's te lopen'. De onderzoekers hebben dergelijke praktijken niet met eigen ogen kunnen vaststellen, maar zijn er door de veelvuldige en gedetailleerde anekdotes uit zeer verschillende hoek wel van overtuigd geraakt dat vertrouwelijke opsporingsinformatie op deze manier voor particuliere recherchebureaus toegankelijk is.

Bevoegdheden, toezicht en controle

Bevoegdheden

Opsporing van overheidswege vindt plaats volgens de daartoe vastgestelde wettelijke regels: dit principe wordt aangeduid als het legaliteitsbeginsel. Waar de bevoegdheden van publieke opsporingsinstanties echter zo hun grenzen vinden in hetgeen expliciet is vastgelegd in het Wetboek van Strafvordering en in specifieke wetgeving waar het bijzondere opsporingsdiensten betreft, geldt dit niet voor particuliere recherchebureaus. Deze dienen zich - net als iedere burger - slechts te houden aan het strafrecht en het civiele recht: zij mogen dus geen handelingen verrichten die de wet aan burgers verboden heeft. Wel behelst de WPBR enige bijzondere bepalingen waar het persoonsregistraties betreft, alsmede het verstrekken van gevoelige informatie aan derden. Het gegeven dat (bepaalde) recherchebureaus door hun deskundigheid en toerusting bijvoorbeeld in staat zijn tot stelselmatige observatie, al dan niet door middel van technische hulpmiddelen, legt geen bijzondere beperkingen op in het aanwenden van dergelijke methoden en technieken. De hedendaagse inzichten omtrent het belang van privacybescherming en rechtsstatelijke waarborgen, die de strafvordering sinds 1996 zo ingrijpend hebben beïnvloed, hebben nagenoeg geen uitwerking op de activiteiten die particuliere rechercheurs aan de dag leggen.

Hoewel tijdens de gesprekken met respondenten herhaaldelijk het geluid te horen viel dat particulier onderzoekers als gewone burgers niet gebonden zijn aan de vele beperkingen die 'Van Traa' aan de reguliere

opsporing oplegt, is het vanzelfsprekend niet zo dat recherchebureaus en anderen zich in het geheel niet aan wetten en regels zouden hoeven te houden. Bij het inzetten van technische middelen als af luisterapparatuur bijvoorbeeld geldt het Wetboek van Strafrecht voor iedereen: het is in Nederland niet toegestaan om iemand heimelijk door middel van technische middelen af te luisteren, tenzij hiervoor een bijzondere ontheffing op basis van wettelijke bevoegdheden is verleend. Het vraagstuk van onrechtmatig verkregen bewijs zoals dat zich heeft ontwikkeld in het strafrecht, begint daarom ook in de wereld van de private opsporing door te dringen. Er is echter een belangrijk verschil tussen publieke en private speurders. In de reguliere opsporing heeft het hanteren van onrechtmatig verkregen bewijs immers processuele consequenties: bewijsuitsluiting wordt een mogelijkheid, en bij grove c.q. doelbewuste schendingen loopt de ontvankelijkheid van het openbaar ministerie zelfs gevaar. Overheidshandelen wordt in dezen anders getoetst dan het optreden van particulieren, maar ook particuliere onderzoekers lopen het risico van bewijsuitsluiting en zelfs van civielrechtelijke en (in het geval van bijvoorbeeld forensische accountants) tuchtrechtelijke aansprakelijkheid, al is de jurisprudentie hierop nog niet eenduidig (zie onder anderen Schaap en Pheijffer, 2000, p. 30). Onder bepaalde omstandigheden blijft het echter mogelijk dat bewijs onrechtmatig wordt verkregen (bijvoorbeeld uit diefstal), terwijl het daarna toch in de afweging van de rechter wordt meegenomen. Een voorwaarde daarbij is dat er vooraf geen sprake is van wetenschap en/of bemoeienis van overheidswege.⁶ Buruma heeft in verband hiermee onlangs gepleit voor het treffen van wettelijke maatregelen tegen particulieren die activiteiten ondernemen ten behoeve van de opsporing waarbij mensenrechten worden geschonden, en tevens aangedrongen op een strikter politieel toezicht op de 'particuliere opsporing'.⁷

Dat de private opsporing zekere problemen en vragen in zich bergt is iets waar ook anderen recentelijk op hebben gewezen. Zo stelt Pheijffer (2000, pp. 89-90) dat het strafrechtelijk onderzoek bepaalde waarborgen biedt, al is een en ander soms moeilijk controleerbaar. Bij private opsporingsonderzoeken zijn deze uitgangspunten echter nog moeilijker te controleren, en bovendien ontbreken vrijwel alle sanctiemogelijkheden. De belangrijkste uitgangspunten zijn:

- 6 HR 1 juni 1999, nr. 110.367. Deze opvatting van de Hoge Raad is niet onomstreden, onder meer omdat Europese jurisprudentie aangeeft dat de overheid wel degelijk een verantwoordelijkheid heeft om actief aan de bescherming van de persoonlijke levenssfeer bij te dragen. Zie verder hierover Y. Buruma, 'Particuliere opsporing', in: A.B. Hoogenboom e.a. (red.), *Privatisering van toezicht en opsporing*, Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000, pp. 143-144.
- 7 Buruma (2000, pp. 142 e.v.) haalt in dit verband instemmend Corstens aan, die in een noot bij een eerder HR-vonnis met dezelfde strekking stelde: 'Strikt genomen laat het ruimte voor het ontstaan van een praktijk in de trant van: wij wachten met graagte de resultaten van uw illegale praktijken af.'

- Gelijkheidsbeginsel: gelijke gevallen gelijk beoordelen, en niet gelijke gevallen op die punten waarop ze verschillen beoordelen.
- Vertrouwensbeginsel: vertrouwen op concrete toezeggingen en toepassen van sancties als toezeggingen niet worden nageleefd.
- Proportionaliteits- en subsidiariteitsbeginsel: de ingezette middelen waarmee een strafvorderlijk doel moet worden bereikt verhouden zich tot de ernst van het feit.
- Verbod van *'détournement de pouvoir'*: bevoegdheden mogen niet voor ander doel worden ingezet dan bedoeld door de wetgever.
- Zorgvuldigheidsbeginsel: waarborg voor een zorgvuldig feitenonderzoek.

Toezicht vanuit het ministerie van Justitie

Om dergelijke tekorten zoveel mogelijk te ondervangen is toezicht en regulering nodig. Het toezicht vanuit het ministerie van Justitie is geregeld in de WPBR en de daarbij horende uitvoeringsregeling. Artikel 1 lid 1 onder (e) van deze wet stelt dat onder 'recherche werkzaamheden' wordt verstaan 'het vergaren en analyseren van gegevens'.⁸ Lid f bepaalt hierna dat een 'recherchebureau' is: 'Een natuurlijke persoon of rechtspersoon die in de uitoefening van een beroep of bedrijf met winstoormerk recherche werkzaamheden verricht, voor zover die werkzaamheden worden verricht op verzoek van een derde, in verband met een eigen belang van deze derde en betrekking hebbend op een of meer bepaalde natuurlijke personen'.

Deze bepaling impliceert dat de afdelingen bedrijfsrecherche van ondernemingen (werken niet voor 'een derde') en informatiebureaus (voor zover ze geen gegevens over natuurlijke personen vergaren en analyseren) niet onder deze wet vallen, zodat er in die zin ook geen toezicht op kan worden uitgeoefend. Anderzijds kwamen we in dit onderzoek nogal wat feitelijke recherchebureaus tegen die zichzelf aanduiden als 'onderzoeksbureau', 'adviesbureau' of 'intermediair'. Dit alles om onder de noemer 'recherchebureau' (en daarmee onder het vergunningenstelsel) uit te komen.

Bedrijven (en 'natuurlijke personen') die wel als 'recherchebureau' onder de wet vallen, moeten aan een aantal bepalingen voldoen. Men heeft allereerst een vergunning nodig: 'Het is verboden zonder vergunning van Onze Minister door de instandhouding van een beveiligingsorganisatie of recherchebureau beveiligingswerkzaamheden of recherche werkzaamheden te verrichten of aan te bieden' (art. 2 lid 1 WPBR).

8 Deze omschrijving is erg breed. Soms wordt er onder recherche werk in dit verband verstaan: 'Het vergaren en analyseren van gegevens met het oog op het voorkomen of achterhalen van onrechtmatig of crimineel gedrag, dan wel het op verzoek van particulieren tegen betaling vergaren van gegevens omtrent personen' (Startnotitie project *Particuliere recherche*, ministerie van Justitie, WODC 9-11-1999).

Bij het niet voldoen aan bepalingen in de WPBR kan de minister een bestuurlijke boete van ten hoogste 25.000 gulden opleggen (art. 15 WPBR). Verder mogen krachtens artikel 5 WPBR gewone noch buitengewone opsporingsambtenaren in principe werkzaamheden voor een recherchebureau verrichten, tenzij van rijkswege ontheffing wordt verleend. Artikel 7 lid 1 bepaalt dat voor het aanstellen van de leidinggevende van een bureau ministeriële toestemming is vereist. Lid 2 bepaalt dat de overige medewerkers toestemming van de korpschef behoeven. Het daaropvolgende artikel 8 spreekt van de opleidingseisen, die nader zijn uitgewerkt in de 'Regeling particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus' (verder: de Regeling). Die eisen komen er op neer dat iedere met researchwerkzaamheden belaste medewerker een diploma moet hebben van een ministerieel goedgekeurd examen, al geldt er wel een overgangsregeling voor oudere en in 1999 reeds als particulier rechercheur werkzame personen. Artikel 9, achtste lid bepaalt dat rechercheurs tijdens hun werkzaamheden het door de politie verstrekte legitimatiebewijs bij zich dragen en dit op verzoek (van wie is niet gespecificeerd) dienen te tonen.

De artikelen 11 tot en met 17 stellen regels ten aanzien van controle en handhaving van de WPBR. Van de Regeling omschrijft artikel 16 de verplichting tot het jaarlijks indienen van een jaarverslag naar standaardmodel, terwijl artikel 18 bepaalt dat er een goedgekeurde klachtenregeling moet zijn opgesteld.

In ons onderzoek hebben we de tweeëndertig particuliere onderzoeksbureaus, maar ook bureaus bijzondere wetten van de politie in drie grote steden, gevraagd naar hun mening over het toezicht door het ministerie van Justitie en de plaatselijke politie, gericht op deze branche. Wat het toezicht vanuit het ministerie betreft is het oordeel vrijwel zonder uitzondering: 'slecht', waarbij respondenten een reeks van voorbeelden geven waarom zij het toezicht als slecht ervaren. Veel bureaus zeggen het jaarverslag met een natte vinger in te vullen, en geven aan dat de vragen dermate summier en algemeen zijn 'dat je daar van alles kunt invullen'. Van enige controle van deze gegevens is hen nog nooit iets gebleken.

Twee van de drie geïnterviewde medewerkers van afdelingen bijzondere wetten menen dat het toezicht als 'nihil' kan worden betiteld. De jaarverslagen stellen volgens hen in principe niets voor: iedereen kan invullen wat hij wil, want enige controle vindt niet plaats. Ook een inhoudelijke terugkoppeling van justitie richting politie met betrekking tot die verslagen blijft achterwege. Ook op de wijze waarop het verlenen van vergunningen verloopt komt nogal wat kritiek. Diverse respondenten menen dat er veel zogenaamde 'luie vergunningen' worden uitgegeven, waarmee niets wordt gedaan. Het systeem zou bovendien fraudegevoelig zijn.

Toezicht door de regiopolitie

De feitelijke, fysieke controle van de recherchebureaus komt op de politie neer.⁹ In de regiokorpsen is die taak doorgaans bij de afdeling Bijzondere Wetten (BW) gelegd, waar men zich ook om zaken als gokgelegenheden, horeca en legale wapenbezitters bekommert. In de meeste korpsen bevindt de afdeling Bijzondere Wetten zich op districts-niveau.

Het toezicht door de plaatselijke politie behelst het invullen en verstrekken van de legitimatiebewijzen na vergunningverlening door het ministerie. Het ministerie vraagt op grond van het vergunningverzoek van een potentieel particulier rechercheur advies bij het politiekorps waar de ondernemer is gevestigd. Deze afdeling voert een administratieve check uit, die duidelijkheid moet verschaffen over de betrouwbaarheid en de bekwaamheid van de vergunningaanvrager. De betrouwbaarheid is tot een bepaalde hoogte te checken door de bekende politiesystemen te raadplegen, zoals het bedrijfsprocessensysteem (BPS) en het herkenningssysteem (HKS). Er wordt evenwel niet gekeken of de betreffende persoon voorkomt binnen het systeem van de Criminale Inlichtingen Eenheid (CIE, de voormalige CID). Bij deze checks is het met name van belang of iemand een veroordeling heeft gehad, dat wil zeggen of hij de afgelopen vier jaar ten aanzien van een misdrijf een geldboete heeft gekregen, of de afgelopen acht jaar een gevangenisstraf heeft moeten ondergaan. Als er sprake is van minimaal een van deze twee veroordelingen dan wordt dit als een weigeringsgrond gezien. Daarboven bestaat er nog een andere, min of meer overkoepelende, weigeringsgrond die direct ter beoordeling bij de korpschef ligt. Deze kan namelijk ook een negatief advies geven als er geen sprake is van een veroordeling, maar wanneer het iemand betreft die te boek staat als alcoholist of geweldpleger zonder veroordelingen.

De bekwaamheid van iemand om een recherchebureau te runnen is bijna niet vanachter een bijzondere wetten bureau te meten. De controlerende politiemedewerkers onderkennen dat het beter is om op locatie bij het recherchebedrijf een persoonlijk gesprek met de vergunningaanvrager te voeren, zodat men tenminste éénmaal zicht krijgt op het pand en de beveiliging ervan. Uit capaciteitsoverwegingen vinden dergelijke gesprekken echter toch vaak plaats aan het politiebureau. Van de recherchebureaus die we bezochten hoorden we in twee gevallen dat men de controle door de plaatselijke politie als goed en zinvol ervoer. Verder liet iedereen zich hierover vrij negatief uit. Vastgesteld kan worden dat slechts een klein aantal recherchebureaus feitelijk wordt bezocht, en dat ook dan het toezicht vaak beperkt blijft tot het informeren

9 De WPBR spreekt in artikel 11 van 'Ambtenaren, bedoeld in artikel 141, onder b en c, van het Wetboek van Strafvordering', hetgeen betrekking heeft op algemene opsporingsambtenaren van politie en marechaussee.

naar het hang- en sluitwerk en de alarmapparatuur die de gevoelige gegevens moeten beveiligen. Tot inhoudelijke discussies tussen politie en recherchebureaus komt het haast nooit. Opvallend is wel dat waar er zakenhoudelijke samenwerking en gegevensuitwisseling tussen politie en particuliere recherche plaatsvindt, de afdeling bijzondere wetten hier zelden een rol in speelt. Dergelijke contacten liggen rechtstreeks bij de CIE of andere rechercheafdelingen.

Op basis van de resultaten van de controles schrijft de afdeling bijzondere wetten namens de korpschef een advies. Het ministerie van justitie verleent op grond hiervan al dan niet een vergunning, waarbij in de praktijk een negatief advies van de politie niet altijd wordt overgenomen.

Intern toezicht

Een eigen tuchtrecht met een raad van toezicht, zoals bijvoorbeeld accountants die hebben bij de Nivra¹⁰, is binnen de particuliere recherchebranche nog niet van de grond gekomen. Er bestaat weliswaar een klachtencommissie bij de VPB, maar daar komen over recherchebureaus vrijwel geen klachten binnen. Haar macht is bovendien zeer gelimiteerd, mede omdat slechts een relatief beperkt deel van de recherchebureaus zich aan de VPB heeft verbonden. Bij de Registratiekamer, een ander orgaan waar klachten kunnen worden neergelegd, is in het verleden slechts één klacht ontvangen over een recherchebureau.

Wat wetgeving en toezicht betreft pleiten met name de meer professionele bureaus voor een verdergaande aanscherping van de regelgeving en vooral van de praktische controle. Het ergert hen dat beunhazen nog altijd in staat zijn om onbelemmerd hun clandestiene activiteiten voort te zetten, met alle risico's van dien voor het aanzien van de hele branche. Het huidige toezicht wordt door nagenoeg iedereen, met inbegrip van respondenten vanuit de politie, als zeer onbevredigend ervaren. Tevens is er een grote behoefte binnen de branche aan praktische informatie met betrekking tot de toelaatbaarheid van opsporingsmethoden, en aan een probleemloze toegang tot informatie uit met name het bevolkingsregister en het kentekenregister.

Toekomstverwachtingen in de branche

De meeste respondenten menen dat de branche zonnige tijden tegemoet gaat, en wijzen op de onvermijdelijk terugtrekkende overheid. De overheid trekt zich terug uit het publieke domein en vraagt de hulp van burgers, maar de marktwerking heeft er voor gezorgd dat de private markt is ingesprongen. De overheid heeft geen zicht meer op de ontwikkelingen en de politie hobbelt er maar wat achteraan. Respondenten van met name de grotere bureaus spreken van het ontbreken van een visie op dit

10 Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants.

terrein bij de overheid. De overheid is, zowel op centraal als decentraal niveau, niet in staat de gaten die er vallen door het weglekken van kennis en capaciteit op te vullen. De private sector zal hiervan in toenemende mate de vruchten kunnen plukken. Men constateert dat de politie steeds minder aandacht kan en zal besteden aan bepaalde problemen en zaken die zich binnen bedrijven en organisaties voordoen. Dit doet zich met name voor op de gebieden van interne en sociale fraude, diefstal, milieu-criminaliteit en preventie. Er liggen dan ook voor de branche de nodige kansen om hierop in te springen en delen van deze taken verder over te nemen. Toch zijn er ook andere geluiden: sommige 'oude rotten' voorspellen dat de markt toe is aan een *shake-out*. Zij verwachten dat de markt zich binnen drie jaar zal stabiliseren, waarna uiteindelijk zo'n 20-25 bureaus vrijwel al het serieuze werk zullen gaan doen. Voor de 'één-pitters' (eenmansbureaus) blijven dan alleen de 'argeloze particulieren'. Anderzijds zullen echt grootschalige recherchebureaus ook niet werken, vanwege een gebrek aan de noodzakelijke slagvaardigheid.

De schijnbaar onstuitbare groei in de markt wordt niet alleen bepaald door de vraag, maar ook door push-factoren. Een toenemend aantal politiemensen lijkt zich te interesseren voor een carrière-switch naar het bedrijfsleven, zodat de capaciteit en professionaliteit in de markt verder toenemen. De motivaties voor de overstap hoorden we tientallen keren herhaald in dit onderzoek: het inkomen natuurlijk, en eigen baas zijn, maar vooral de frustraties over het werkklimaat bij de politie en het verlangen naar speurwerk.

Een andere ontwikkeling die geconstateerd wordt is dat allerlei particuliere onderzoeksbureaus die gezien hun feitelijke activiteiten een vergunning zouden moeten hebben zich zogenaamd terugtrekken uit de markt, maar hun werkzaamheden in feite voortzetten onder de algemene noemer 'adviesbureau'. Hiermee onttrekken zij zich aan de controle van de overheid, want ze doen nog precies hetzelfde. Een door meerdere respondenten genoemd voorbeeld is een landelijk bekende in ongenade gevallen politiemann aan wie een vergunning werd geweigerd, maar die op TV verklaarde zijn plannen toch te zullen doorzetten. Veel respondenten toonden zich uitgesproken bezorgd over het imago van de branche, dat erg kwetsbaar wordt geacht. Eén misstap van een concurrent die in de publiciteit komt kan direct zijn weerslag op de omzet hebben. Om die reden bepleit men dan ook het instellen van een strenger toezichtsregime, al dan niet met een keurmerk, en een voor de overheid meer transparante bedrijfsvoering.

Als respondenten naar knelpunten binnen de private opsporing wordt gevraagd, noemt men haast unaniem het gemis aan informatie. Gezien het feit dat er heel veel ex-politiemensen in deze private sector werkzaam zijn die weten hoe makkelijk het is om bepaalde gegevens direct ter hand te hebben, is het voor velen des te frustrerender te merken dat dit in de particuliere sector niet het geval is. De informatie-uitwisseling tussen overheidsinstanties en particuliere recherchebureaus laat volgens de

particulier onderzoekers sterk te wensen over. Er is eigenlijk alleen maar sprake van eenrichtingsverkeer. Daarbij gaat het niet alleen om criminele antecedenten, maar om allerlei soorten informatie. Over het algemeen is men zelf best bereid om de overheid van informatie te voorzien, als daar tegenover staat dat de particuliere sector ten behoeve van hun eigen onderzoeken bepaalde gegevens makkelijker dan nu het geval is van de overheid krijgt. Met name denkt men daarbij aan relatief eenvoudige zaken als het natrekken van kentekengegevens en informatie uit het bevolkingsregister. Een stap verder is de behoefte om in voorkomende gevallen in alle openheid te kunnen samenwerken met de politie. Diverse respondenten spraken de behoefte uit dat er voor dergelijke informatie een centraal informatieknoppunt in het leven wordt geroepen. Daar zou dan ook de verstrekking van en de controle over de informatie ingebed moeten worden.

Naast het gemis aan deze basisinformatie zien velen ook als knelpunt dat bepaalde onderzoeksmethoden moeilijk toepasbaar of zelfs verboden zijn. Voorts laat het hele opleidingstraject volgens velen ook nog sterk te wensen over. De verplichte opleiding is veel te weinig gericht op de dagelijkse praktijk en wordt door velen ronduit als 'slecht' betiteld. Een veel gehoorde kritiek is het feit dat de overheid de wet verandert en een opleiding verplicht stelt, maar gelijktijdig te laat stappen onderneemt om opleidingen te realiseren. Ook de ontbrekende mogelijkheid tot het lopen van (verplichte) stages leidt tot veel kritiek.

Enige conclusies en aanbevelingen

Op basis van het onderzoek is te concluderen dat het particuliere recherchewerk voor een deel gebeurt door bedrijven die te goeder naam en faam bekend staan. Voor een ander deel zijn er echter heel wat speurders actief die variëren van een beetje pragmatisch tot ronduit crimineel. Opvallend is dat betrokkenen uit de branche zelf vaak geen overzicht hebben over wie er actief zijn en wat er zich zoal voordoet. In die zin is het een enigszins ondoorzichtige bedrijfstak. Dit hangt samen met de wat verdeckte aard van het (traditionele) particulier recherchewerk, maar evenzeer met het gegeven dat er vermoedelijk tientallen bureaus niet zijn aangemeld bij het ministerie, dat een derde van de wel aangemelde bedrijven geen jaarverslag indient en daar geen gevolgen van ondervindt, en dat het toezicht ook op de resterende bedrijven feitelijk weinig om het lijf heeft. Er is geen inzicht, en er wordt tot dusver van overheidswege weinig aan gedaan om hierin verandering te brengen.

Om die reden bevelen de onderzoekers aan om allereerst een situatie te creëren waarin iedereen die stelselmatig rechercheactiviteiten verricht daadwerkelijk onder het regime van de WPBR valt. Het valt voorts te overwegen om toezicht en controle in handen te leggen van een onafhankelijke instantie, die voor heel Nederland hiermee belast is en die samenwerkt met de politie op lokaal c.q. regionaal niveau.

De transparantie, kwaliteit en betrouwbaarheid van de branche zou kunnen worden verbeterd door een certificeringsregime in te stellen. Dit creëert de mogelijkheid om onderscheid te maken tussen de professionele recherche- en onderzoeksbureaus die werken voor het bedrijfsleven en de overheid, en de kleine bureautjes die zich voornamelijk richten op particulieren en die daarmee ook in een maatschappelijke behoefte voorzien.

Wat de inzet van private onderzoekers door (semi-)overheidsinstanties betreft zou een strakker toezicht en beleid op zijn plaats zijn. Redenen hiervoor zijn onder meer dat eenduidigheid van handelen moet worden bevorderd, mede met het oog op het waarborgen van integriteit, en dat overheidsorganen een aangifteplicht kennen ten aanzien van ambts-misdrijven.

Tot slot is gebleken dat er ondanks de schijnbaar duidelijke en zeer restrictieve regelgeving waar het samenwerking tussen publieke opsporing en private instanties betreft, toch een zekere behoefte bestaat bij beide partijen om klip en klaar helderheid te krijgen over wat wel en niet is toegestaan waar het op uitwisseling van informatie neerkomt. Omdat er schemerzones blijven bestaan valt te overwegen om juristen en praktijkdeskundigen bijeen te brengen, teneinde te komen tot een richtsnoer voor samenwerking die antwoord geeft op vragen uit de praktijk.

Literatuur

Hoogenboom, A.B.

Privatisering van de politiefunctie
In: C.J.C.F. Fijnaut e.a. (red.), *Politie; studies over haar werking en organisatie*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 1999

Pheijffer, M.

Rechtshandhaving; spel zonder grenzen?

In: A.B. Hoogenboom e.a. (red.), *Privatisering van toezicht en opsporing*, Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000, p. 92

Projectgroep Publiek-private samenwerking

Publiek-private fraudebestrijding; rapport van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie
Dordrecht, SMVP, 2000

Schaap, C.D.

Privatisering van toezicht en opsporing; een private visie op het onderzoeken van fraude

In: A.B. Hoogenboom e.a. (red.), *Privatisering van toezicht en opsporing*, Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000, pp. 37-56

Schaap, C., M. Pheijffer

Forensische expertise op financieel terrein; forensische accountancy
Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000

Wit, J.

Privatisering van toezicht en opsporing bezien door bancaire bril

In: A.B. Hoogenboom e.a. (red.), *Privatisering van toezicht en opsporing*, Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000

De markt voor private opsporing

Vraag en aanbod

F. van Dijk en J.J. de Waard*

De private veiligheidszorg maakt in tegenstelling tot de publieke veiligheidszorg een sterke groei door en staat opnieuw nadrukkelijk in de politieke en maatschappelijke belangstelling. De aandacht richt zich nu vooral op privaat toezicht in de (semi-)publieke ruimte. Rond private opsporing rijzen echter ook belangrijke vragen. Opvallend in veel discussies over de publieke veiligheidszorg is de normatieve en ideologische toonzetting. Er is een neiging tot ontkenning van de maatschappelijke ontwikkelingen die zich de afgelopen vijftientig jaar hebben voorgedaan en daarmee tot een overschatting van beïnvloedingsmogelijkheden. Ten aanzien van de private opsporing, die overigens maar een klein segment vormt van de private veiligheidsmarkt, lijkt ook sprake van ontkenning. Deze begint bij de term zelf. Volgens sommigen is private opsporing een *contradictio in terminis* en moet gesproken worden over onderzoek en advies. In dit geval verdoezelt ontkenning vooral problemen.

Een systematische inventarisatie van gegevens en trends rond het thema ontbreekt. Deze bijdrage, die voortbouwt op een trendverkenning over de private veiligheidszorg in den brede (Van Dijk en De Waard, 2000a), vormt de aanzet tot een dergelijke inventarisatie. Eerst wordt ingegaan op de private veiligheidszorg in algemene zin, daarna op de private opsporing. De nadruk ligt op de beschrijving van de marktontwikkeling voor deze diensten. Daarnaast wordt ingegaan op enkele karakteristieken van de betreffende markten en op kansen en dreigingen.

Markt voor private veiligheidszorg

De afgelopen twintig jaar heeft de private veiligheidszorg een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt, niet alleen in omvang en omzet, maar ook in type werkzaamheden. Eind 1999 waren ongeveer 27.000 personen werkzaam in de private veiligheidszorg. In deze omvangsschatting zijn vier sectoren begrepen, namelijk particuliere beveiligingsbedrijven, bedrijfsbeveiligingsdiensten, alarmcentrales en geld- en waarde-transport en dus niet de private opsporing. Hierop gaan we hieronder in.

* De auteurs zijn werkzaam bij de directie Algemene Justitiële Strategie van het ministerie van Justitie te Den Haag.

Tabel 1: Absolute en relatieve omvang van publieke en private veiligheidszorg (1980-1998)

Jaar	Totaal Publiek (A)	per 100.000 inwoners	Totaal Privaat (B)	per 100.000 inwoners	Ratio B/A
1980	26.902	191	10.200	72	0,38
1985	29.902	208	11.500	80	0,38
1990	38.146	256	16.700	112	0,44
1995	39.216	254	20.215	131	0,52
1998	40.400	258	25.800	165	0,64

Bron: De Waard, 2000

Met ruim 21.000 werknemers zijn de particuliere beveiligingsbedrijven de grootste werkgevers binnen de private veiligheidszorg. Het aantal werknemers is in de periode 1981-1999 met ruim 270% toegenomen. De omzet is in tien jaar met 325% toegenomen, van 340 miljoen gulden in 1987 tot 1,5 miljard gulden in 1998. De publieke politie is nog steeds de grootste werkgever binnen de veiligheidszorg. De getalsmatige verhouding tussen publieke en private veiligheidszorg verandert echter gestaag (zie tabel 1). Opvallend is dat de personeelsomvang van de politie in de jaren negentig nauwelijks is toegenomen, terwijl in die jaren de particuliere sector juist zeer sterk groeide.

De personeelsomvang van publieke en private veiligheidszorg komt steeds dichter bij elkaar te liggen. Uitgaande van een jaarlijkse groei van de private veiligheidszorg met 7% (zie hierna) en stabiele omvang van de politie zal al over zeven jaar de ratio 1 zijn. Naar de relatie tussen de ontwikkeling van de criminaliteit en die van de veiligheidszorg valt slechts te gissen. Denkbaar is dat de groei van de politie in de tweede helft van de jaren tachtig en die van de particuliere veiligheidszorg in de jaren negentig de toename van de criminaliteit hebben afgeremd.

Tabel 2 geeft omvangschattingen van de publieke en private veiligheidszorg voor landen van de Europese Unie en Noord-Amerika. In het peiljaar 1996 waren er binnen de EU circa 600.000 personen in de private en 1,4 miljoen in de publieke veiligheidszorg werkzaam. In Noord-Amerika is de private sector echter de primaire aanbieder van veiligheidszorg. De omvang van de particuliere veiligheidszorg - gerelateerd aan de bevolkingsomvang - is in Nederland nog betrekkelijk gering en ligt iets onder het EU-gemiddelde. Daarbij komt dat de politie in Nederland tot de kleinste van de EU-landen behoort. Daardoor is binnen de EU alleen in Finland (niet in de tabel opgenomen) - dat een aanzienlijke geringere criminaliteitsproblematiek kent - het totaal aantal publieke en particuliere beveiligingsbeambten kleiner dan in Nederland. Met 388 medewerkers van beide sectoren per 100.000 inwoners bevindt Nederland zich ver onder het EU-gemiddelde van 535 medewerkers. In de EU is er een groot verschil tussen zuid en noord. De zuidelijke landen ken-

Tabel 2: Aantal werknemers in de private en publieke veiligheidszorg per 100.000 in de Europese Unie en Noord Amerika; peiljaar 1996

Land	Private veiligheidszorg	Publieke veiligheidszorg	Ratio publieke en private veiligheidszorg
Nederland	132	256	1,9
VK	275	318	1,2
Denemarken	193	236	1,2
Duitsland	217	320	1,5
Zweden	184	310	1,7
België	109	344	1,9
Frankrijk	121	394	3,3
Spanje	135	477	3,5
Oostenrijk	75	362	4,8
Italië	76	488	6,4
Griekenland	19	379	19,9
EU-lidstaten (15)	160	375	2,3
VS	582	321	0,6
Canada	432	260	0,6

Bron: De Waard, 1999

nen zeer grote politiekorpsen en een beperkte inzet van de particuliere sector. Noord-Europa kent modernere, meer marktgeoriënteerde instituties en deze zullen zich verder ontwikkelen. Een voortgaande groei van de particuliere veiligheidszorg is daarom aannemelijk bijvoorbeeld in de richting van de omvang in het Verenigd Koninkrijk, dat in een veel opzichten een met Nederland vergelijkbaar criminaliteitsprofiel heeft.

Wereldmarkt

De totale waarde van de beveiligingsmarkt op wereldniveau wordt geschat op 170 miljard gulden (Securitas AB, 2000). De Noord-Amerikaanse en Europese markten nemen hiervan 80% voor hun rekening, waarbij de totale waarde van de Europese markt geraamd wordt op 59 miljard gulden en die van de Amerikaanse markt op 75 miljard gulden. Zoals uit tabel 2 blijkt, is de private veiligheidszorg uitgegroeid tot een grote werkgever. Deze groei zet door. Binnen de bedrijfstak wordt rekening gehouden met de volgende groei op jaarbasis (tabel 3).

Tabel 3: Verwachte groei van de omzet op jaarbasis van de private veiligheidszorg

Europa	5 - 7%
Noord-Amerika	6 - 9%
Japan	8 - 10%
Rest wereld	8 - 10%
Totaal	7 - 8%

Bron: Securitas AB, 2000

De mondiale private veiligheidsmarkt is nog gefragmenteerd. Vooral op het terrein van manbewaking en alarmsystemen zijn er tienduizenden bedrijven actief. Er is echter een tendens tot concentratie. Door fusies ontstaan grote spelers, zoals Securitas AB (hoofdkantoor Zweden) met wereldwijd 210.000 werknemers en Group4 Falck A/S (hoofdkantoor Denemarken) met 125.000 werknemers. Beide ondernemingen tezamen hebben nu circa 9% van de totale wereldmarkt in handen en zijn beursgenoteerd. Securitas AB nam in maart 1999 het Amerikaanse Pinkerton over, met 35.000 werknemers en in augustus 2000 het Amerikaanse Burns met 58.000 werknemers. In juni 2000 nam Falck Group 4 over en is nu in meer dan vijftig landen over heel de wereld actief. In 1999 nam hetzelfde Falck de grootste speler in Nederland over, de Nederlandse Veiligheidsdienst, met ruim 6000 werknemers. Onlangs is Randon overgenomen door het Britse Securicor, eveneens een internationale dienstverlener actief in beveiliging (<http://www.randstadholding.com/domino/rs>). In feite kan er gesproken worden van multinationale ondernemingen in de veiligheidszorg. Deze ondernemingen streven naar een herkenbare mondiale bedrijfspolitiek. Herkenbare producten van uniforme kwaliteit zijn daarvan een belangrijk onderdeel. Gelijkschakeling van gedragscodes hoort daarbij, evenals standaardisatie van bijvoorbeeld alarmsystemen. Op mondiaal niveau ontwikkelt de private veiligheidszorg zich mede daardoor in hoog tempo tot een professionele en innovatieve bedrijfstak in een groeiemarkt bij uitstek.

Toekomstbeeld

De ontwikkeling van de private veiligheidszorg hangt nauw samen met maatschappelijke trends. Kader 1 vat de trends samen die in dit verband vooral van belang zijn. Sterk schematiserend ontstaat het volgende beeld. Door de trends in de criminaliteit en de afnemende bereidheid risico's te lopen neemt de behoefte aan veiligheid onder de bevolking, maar bijvoorbeeld ook die van het bedrijfsleven toe. De publieke sector kan slechts ten dele voorzien in veiligheid door de aard van de criminaliteit, maar ook door tekortschietende kwaliteit van de dienstverlening. De ontevredenheid hierover is groot. Behoeftes aan veiligheid en ontevredenheid over de overheid komen samen in een groeiende preventie-

bereidheid van burgers en bedrijfsleven. Ook zal in toenemende mate sprake zijn van de 'preventiedwang' door bijvoorbeeld verzekeraars die hogere eisen gaan stellen. Burgers en bedrijfsleven doen daarbij een beroep op de private veiligheidszorg. Ook door de sterke voorkeur van particuliere en publieke organisaties om taken op dit terrein uit te besteden, kan de sector sterk groeien. Door deze ontwikkelingen is veiligheidszorg niet meer het monopolie van de publieke sector. Of zij het leuk vindt of niet, de publieke sector zal steeds meer geconfronteerd worden met activiteiten van andere partijen die zich op dit terrein begeven.

Markt voor private opsporing: aanbod

De private opsporingsmarkt heeft een ander karakter dan de hierboven besproken marktsegmenten. Het begint ermee dat de markt moeilijk is af te bakenen. Dat blijkt al uit de definitie van het begrip 'particulier recherchebureau' in de Wet particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus (Staatsblad, 1997): 'Recherchebureau: een natuurlijke persoon of rechtspersoon die in de uitoefening van een beroep of bedrijf met winstoogmerk recherchewerkzaamheden verricht, voor zover die werkzaamheden worden verricht op verzoek van een derde, in verband met een eigen belang van deze derde en betrekking hebben op een of meer bepaalde natuurlijke personen.' Daarbij wordt onder recherchewerkzaamheden verstaan: 'het vergaren en analyseren van gegevens.'

Deze omschrijving biedt weinig houvast. In de praktijk is er een diffuse overgang van recherchebureaus die onder de wet vallen en allerlei advies- en onderzoeksbureaus die daar niet onder vallen. Sinds 1 december 1993 hebben bedrijven een vergunning nodig om recherchewerkzaamheden te kunnen verrichten. Uit recent onderzoek (Stigter, 2000, p. 6) blijkt dat in de sector van advies-, recherche- en schadeonderzoeksbureaus 45% van de bedrijven niet beschikt over een dergelijke vergunning. Naar eigen zeggen voert bijna de helft rechercheactiviteiten uit. Vanwege het diffuse karakter van de werkzaamheden die variëren van deskresearch tot observatie, interviews/verhoren van verdachten en anderen en gebruik van informanten, is het lastig te bepalen in hoeverre de andere bureaus gerekend moeten worden tot de private veiligheidszorg. Daarnaast zijn er gespecialiseerde adviesbureaus die – wellicht zonder dat zij zich dat bewust zijn – recherchewerkzaamheden verrichten. Een voorbeeld hiervan zijn bedrijven op het gebied van computerbeveiliging die ook plegers van inbreuken opsporen al dan niet tijdens de inbreuk en hun diensten aanbieden onder termen als 'incidence response services'.

Private opsporingswerkzaamheden worden ook verricht in de sfeer van de *forensic accountancy*. Ook hier is sprake van een diffuus begrip waaronder allerlei activiteiten vallen. Het betreft onderzoek naar financiële criminaliteit vooral binnen bedrijven en andere instellingen. Volgens Pheijffer (2001) wordt onder forensische accountancy verstaan 'het

specialistisch deelterrein van de accountancy, waarbinnen accountants zich ten behoeve van de rechtshandhaving bezighouden met het verzamelen, controleren, veredelen, bewerken, analyseren van en het rapporteren over gegevens'. Door de vage definitie van recherchebureaus in de wet is multi-interpretabel of deze activiteiten onder de Wet Particuliere Beveiligingsorganisaties en Recherchebureaus vallen. Van de grote accountantsbureaus die forensic services leveren beschikken sommige wel en andere niet over een vergunning.

Tenslotte hebben grote bedrijven vaak eigen afdelingen die – als pendant van bedrijfsbeveiligingsdiensten – opsporingswerkzaamheden verrichten. Deze afdelingen hebben geen vergunning nodig. Kortom, de omvang van de markt voor private opsporing is moeilijk te bepalen. Een minimum omvangschatting van de sector kan vanaf 1994 worden ontleend aan de verleende vergunningen en de jaarverslagen die recherchebureaus conform de wet aan het ministerie van Justitie moeten overleggen. In 1994 waren circa 200 vergunningen verleend. De betreffende recherchebureaus hadden ongeveer 300 werknemers in dienst. In 1999 waren er 292 bureaus met vergunning actief, met in totaal 610 werknemers. Dit is slechts 2,3% van het totale aantal werknemers in de private veiligheidszorg. Na een aanvankelijke stijging die vooral te maken lijkt te hebben met achterlopende aanvraag en verlening van vergunningen, blijft vanaf 1997 de personeelsomvang ongeveer gelijk. Hetzelfde begin-effect is waarneembaar bij de ontwikkeling van het aantal onderzoeken. Daar lijkt echter wel sprake van voortgaande groei, zij het met grote fluctuaties (tabel 4).

In 1999 werden circa 50.000 onderzoeken uitgevoerd. Over de aard van de onderzoeken valt op dat 37% in de categorie 'Overige onderzoeken' wordt ingedeeld. De gegevens zijn daardoor van beperkte waarde. Van wat over blijft zijn de belangrijkste categorieën 'incasso' (22% van alle onderzoeken), 'vermiste goederen' (12%), 'verzekeringsfraude' (10%) en 'kredietwaardigheid' (7%). Daarnaast betreffen onderzoeken allerlei andere onderwerpen van bedrijfsfraude en merken/modellen/octrooi-bescherming tot ziekteverzuim en alimentatiekwesties. De buitenlandse en in bijzonder Angelsaksische ervaring wijst op nog andere activiteiten. Voorbeelden zijn onderzoeken naar de betrouwbaarheid van aanstaande huwelijksgegadigden (onder andere de Engelse firma 'Check-A-Mate'), de achtergronden van toekomstige bureaus en werknemers en de levenswijze van concurrenten.

Er lijkt een dalende tendens te zien als het gaat om het inschakelen van de politie. In 1999 werd nog maar in 9% van het totaal aantal onderzoeken de politie ingeschakeld. Voor een aantal categorieën blijkt dat de politie nauwelijks wordt benaderd. Dit lijkt logisch gezien het privaatrechtelijk karakter van het onderzoek waar het om gaat, zoals alimentatiekwesties, antecedenten, concurrentiebeding, ziekteverzuim, incasso-opdrachten en kredietwaardigheid. De politie wordt vooral ingeschakeld wanneer het vermiste goederen betreft. Voor de drie fraudeca-

Tabel 4: Aantal bedrijven en soort en aantal onderzoeken, 1994-1999

Soort onderzoek	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Alimentatiekwesities	224 (1)*	191 (5)	199 (2)	236 (5)	344 (1)	327 (2)
Antecedenten	407 (1)	1.177 (67)	659 (2)	576 (1)	1.247 (0)	790 (0)
Concurrentiebeding	97 (0)	113 (4)	129 (2)	146 (2)	169 (1)	215 (0)
Verzekeringsfraude	3.522 (11)	3.723 (16)	3.448 (18)	4.108 (1)	4.207 (17)	4.857 (5)
Bedrijfsfraude	512 (11)	855 (9)	1.175 (8)	1.359 (13)	1.784 (15)	1.850 (21)
Overige fraude	155 (4)	315 (14)	198 (21)	268 (17)	256 (22)	230 (23)
Ziekteverzuim	159 (1)	235 (6)	256 (0)	306 (2)	1.643 (1)	410 (1)
Incasso-opdrachten	2.981 (0)	6.855 (23)	8.830 (0)	6.347 (0)	7.870 (0)	11.005 (1)
Preventie-adviezen	547 (4)	462 (4)	885 (2)	955 (4)	1.270 (1)	1.433 (1)
Kredietwaardigheid	3.420 (0)	4.021 (1)	4.532 (0)	1.323 (0)	3.044 (0)	3.347 (0)
Intellectuele eigendom	208 (35)	205 (39)	200 (78)	668 (18)	709 (12)	184 (3)
Vermiste personen	207 (3)	235 (3)	193 (16)	267 (3)	323 (5)	355 (3)
Vermiste goederen	2.752 (42)	4.275 (36)	1.754 (72)	1.680 (78)	2.737 (78)	6.157 (36)
Overige onderzoeken	4.489 (22)	7.625 (17)	17.632 (1)	13.495 (11)	17.569 (4)	18.491 (7)
Totaal onderzoeken	19.680 (14)	30.287 (20)	40.090 (6)	31.734 (12)	43.172 (9)	49.651 (9)
Aantal bedrijven	200	244	271	288	288	292

* Tussen haken staat steeds het percentage van de gevallen waarbij de politie is ingeschakeld.

Bron: Beveiligingsjaarboek, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 (bewerking)

tegorieën lijkt het percentage waarbij de politie wordt ingeschakeld laag. Met name bij verzekeringsfraude en interne fraude lijkt sprake te zijn van vormen van zogenaamde 'private justice' (Spitzer en Scull, 1977). Door de soms grote fluctuaties van de percentages over de jaren kan overigens twijfel bestaan over de betrouwbaarheid van de cijfers.

Het totaal aantal opdrachtgevers blijft, na de aanloop van 1994 op 1995, betrekkelijk constant (zie tabel 5). De circa 31.500 opdrachtgevers in 1999 bestaan voor 55% uit bedrijven (niet verzekeringsmaatschappijen), 30% uit verzekeringsmaatschappijen, 11% uit overheidsinstellingen en slechts ongeveer 4% uit particulieren.

Een ander interessant gegeven over de activiteiten van deze sector betreft het aantal aanhoudingen dat verricht wordt (zie tabel 6). In 1999 werden in totaal 524 personen aangehouden, van wie er 452 (86%) werden overgedragen aan de politie. Het gaat hierbij zeker niet om onbetekende aantallen. Opnieuw vertonen de cijfers sterke fluctuaties over de jaren, waardoor het moeilijk is trends te onderscheiden.

Zoals ook enigszins blijkt uit de cijfers, heeft de private opsporingsmarkt een 'schemerig' karakter. Dit wordt door diverse auteurs geconstateerd (Hoogenboom, 1994; Ruth en Gunther Moor, 1997). De grenzen van de sector zijn niet alleen vaag, maar ook zijn er recherchebureaus die 'keurig' en andere die 'niet keurig' werken. Bij het laatste gaat het vooral om informatieverzameling die in de reguliere publieke opsporing niet is toegestaan of slechts onder stringente voorwaarden. Denk aan het ge-

Tabel 5: Opdrachtgevers (1994-1999)

Opdrachtgevers	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Verzekeringswereld	7.582	8.994	5.464	8.349	8.273	9.481
Banken	242	461	608	475	255	264
Overige bedrijven	7.943	19.818	24.401	16.614	12.953	17.230
Overheid	53	213	245	4.227	4.056	3.426
Particulieren	540	896	596	1.292	1.107	1.102
Totaal	16.360	30.382	31.314	30.957	26.644	31.503

Bron: Beveiligingsjaarboek, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 (bewerking)

bruik maken van camera's, inkijkoperaties, af luisterapparatuur en informanten, maar ook aan de wijze waarop 'gesprekken' met verdachten worden gehouden en aanhoudingen plaatsvinden. Het overschrijden van de grenzen die gelden voor de publieke opsporing is extra problematisch bij particuliere rechercheurs die niet op grond van de Wet Particuliere Beveiligingsorganisaties en Recherchebureaus riskeren dat hun vergunning wordt ingetrokken of dat ze een boete krijgen, om de eenvoudige reden dat zij geen vergunning (behoeven te) hebben (zie Buruma, 2000, p. 143).

Het hoeft dan ook geen verbazing te wekken dat bijvoorbeeld de forensic accountants niet graag geassocieerd willen worden met 'gewone' private recherchebureaus. De volgende uitspraak van Van der Lugt (Deloitte en Touche, Special Services) is illustratief: 'Met enige slagen om de arm denk ik dat de regels van het Wetboek van Strafvordering ook op de particuliere opsporing van toepassing zouden moeten zijn. Want, ik wil het best zeggen: het is een jungle. Waarom willen wij niet geassocieerd worden met gewone recherchebureaus? Omdat er heel veel duistere bureautjes zijn die werken op een manier waarvoor ik mijn hand niet in het vuur durf te steken' (Kuipers, 2000, p. 17). In hoeverre de forensic accountants zich zelf houden aan de regels van het Wetboek van Strafvordering is een andere vraag.

De internationale private opsporingsmarkt

Internationaal staan private recherchebureaus bekend onder de verzamelnaam 'Consulting & Investigations'.¹ Het aanbod is zeer gefragmenteerd en bestaat vooral uit individuen en kleine bedrijven. Naar schatting

1 Bedrijven in deze sector meten zich allerlei namen aan: security consultancy services; corporate security management services; business investigations services; business intelligence services; forensic accounting & financial services; electronic evidence & cyber-investigations; political and security risk services; recovery & bankruptcy consulting; drug testing & worker compensation surveillance; physical security services; high-tech investigation services.

Tabel 6: Aantal aangehouden personen*

Jaar	Aangehouden	Overgedragen aan politie	Percentage
1994	433	240	55
1995	244	136	56
1996	178	177	99
1997	175	172	98
1998	628	613	98
1999	524	452	86

* Conform artikel 53 van het Wetboek van Strafvordering (dit betekent dat aangehouden verdachten altijd moeten worden overgedragen aan de politie).

Bron: Beveiligingsjaarboek, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 (bewerking)

zijn in de Verenigde Staten ongeveer 70.000 privé detectives en 26.000 winkeldetectives actief (Sklansky, 1999). In het Verenigd Koninkrijk zijn dit er ongeveer 15.000 (Button, 1998) en in Canada 12.500 (Swol, 1998). De totale personeelsomvang van de sector – gerelateerd aan de bevolkingsomvang – is in deze landen zes tot tien keer groter dan in Nederland. Naast alle kleine aanbieders zijn ook de bovengenoemde multinationals in de veiligheidszorg op dit terrein actief, al profileren zij zich daar niet op, bijvoorbeeld in hun jaarverslagen. De omzet van ‘Consulting & Investigations’ van de grootste aanbieder van private veiligheidszorg, Securitas AB, bedroeg 184 miljoen gulden in 2000. Dit is 1,7% van de totale omzet van 10,8 mld in dat jaar (Securitas AB, 2001). Ook Group 4 Falck is actief op dit terrein bijvoorbeeld via een meerderheidsaandeel in Farleigh International Limited dat ‘specialist investigations, related mainly to the financial services and insurance world’ uitvoert (Prospectus June 2000 Group 4 Falck, p. 38).

Daarnaast bestaat een aantal wereldwijd opererende gespecialiseerde bedrijven binnen deze sector. De meest bekende zijn Kroll, Decision Strategies Fairfax International L.L.C. en Control Risks Group. Deze bedrijven hebben tussen de 500 en 1000 werknemers. De bedrijven richten zich vooral op onderzoek naar grensoverschrijdende financiële en economische criminaliteit, maar zijn ook actief op het terrein van risicoanalyse, inclusief politieke risico's. De opsporingswerkzaamheden zijn divers, maar bestaan vooral uit opsporing van verzekeringsfraude, incasso, bescherming van intellectuele eigendom en opsporing bij grootschalige oplichtingpraktijken. Deze recherchebureaus kunnen wereldwijd zeer snel opereren.

Conclusie

De private opsporing is een klein segment van de publieke veiligheidszorg. Aanbieders variëren van gerenommeerde grote bedrijven tot een

veelheid van soms twijfelachtige kleine bureaus. Op het eerste gezicht suggereren de gepresenteerde cijfers dat de bijdrage die dit segment aan de omzet van bedrijven kan leveren, weinig interessant is. Uit onder meer de omstandigheid dat ook de grote spelers in de veiligheidszorg actief zijn op dit terrein, ontstaat echter de indruk dat dit marktsegment toch potentie heeft en dat deze (nog) niet tot uitdrukking komt in de cijfers. Het is daarom interessant in kwalitatieve zin in te gaan op de vraag naar private opsporing.

Vraag naar private opsporing

Voor een beoordeling van de toekomst van de private opsporing is cruciaal hoe de vraag zich zal ontwikkelen. In de eerste plaats is dan van belang waarom de private opsporing wordt ingeschakeld. Vervolgens kan dan worden gezien hoe deze motivaties zich zullen ontwikkelen. Zoals blijkt uit tabel 5, gaat het hier vooral om particuliere bedrijven die de diensten inhuren. De volgende redenen spelen een rol:

- *Preventie*. Het voorkomen van herhaling van inbreuken vereist onderzoek naar de toedracht. Zodra de toedracht duidelijk is, kunnen maatregelen worden getroffen bijvoorbeeld in de administratief organisatorische sfeer. De dienstverlening door de politie richt zich wel op de toedracht, maar niet op maatregelen om herhaling te voorkomen.
- *Geheimhouding*. Een belangrijke argument dat vaak wordt aangevoerd om geen aangifte te doen en te kiezen voor private opsporing, is reputatieverlies door publiciteit ('de vuile was buiten hangen'). Veel bedrijven zouden problemen liever 'binnenshuis' oplossen.
- *Verlies van controle*. Bij inschakeling van de publieke opsporing verliest het bedrijf controle over het onderzoek. Private recherchebureaus vinden er meestal geen doekjes om dat de beslissing wat met de uitkomsten van onderzoek wordt gedaan volledig aan de opdrachtgever is.
- *Ontoereikende capaciteit publieke opsporing*. Het doen van aangifte bij de politie krijgt niet altijd gevolg of slechts met vertraging en inadequaat door gebrek aan hulpbronnen. Uit een enquête onder het bedrijfsleven en andere belangrijke gebruikers van het recht naar de knelpunten in rechtspleging en rechtshandhaving komt een omvangrijk handhavingstekort naar voren, juist ten aanzien van fraude en economische criminaliteit (ministerie van Justitie, 1998). Hierbij speelt ook de prioriteitenstelling van de publieke opsporingsinstanties een rol (aandacht gaat vooral uit naar commune criminaliteit). Dit heeft eveneens consequenties voor de bestrijding van nieuwe vormen van criminaliteit. Bijvoorbeeld bij *cyber crime* is vaak een onmiddellijke reactie nodig om een inbreuk te stoppen. De politie is hier in het geheel niet op ingesteld.
- *Ontoereikende deskundigheid publieke opsporing*. Op gebieden waarop specialistische kennis nodig is (fraude, cyber crime, en dergelijke) schiet de publieke sector volgens velen ernstig tekort (zie voornoemde enquête).

– *Onvoldoende snelheid van handelen publieke opsporing.* De snelheid van handelen wordt niet alleen beperkt door geringe capaciteit en deskundigheid, maar ook door procedurele aspecten. De private opsporing heeft hier een inherent voordeel.

– *Traagheid van internationale justitiële samenwerking.* Bij grensoverschrijdende criminaliteit worden bovengenoemde problemen van de publieke opsporing vele malen omvangrijker.

– *Toepassing van methoden die de publieke opsporing niet mag toepassen.* Verschillende waarnemers menen dat de private opsporing successen kan boeken waar de publieke sector faalt (vooral bij grootschalige fraudes en vormen van transnationale criminaliteit) doordat zij zich niet aan de regels houdt die voor de publieke opsporing gelden. Zie bijvoorbeeld J. Vogel, voorzitter van de politievakorganisatie ACP in *NRC Handelsblad* van 1.2.2001, p. 7, die ook suggereert dat inschakeling van de private opsporing soms zelfs op advies van de politie gebeurt, maar ook Buruma (2000).

Het niet doen van aangifte is geen marginaal en voorbijgaand verschijnsel. Volgens een enquête van Ernst & Young Forensic Services (Schaap en Hoogenboom, 2000) onder zevenhonderd bedrijven, wordt slechts in 45 procent van de geconstateerde delicten aangifte gedaan. Bij fraude is dit nog lager, namelijk 32%. Naarmate de ernst van het delict toeneemt stijgt de aangiftebereidheid naar 62 procent. Uit het jaarlijks Trendmeteronderzoek onder circa vierhonderd ondernemers in het midden- en kleinbedrijf blijkt dat ondernemers steeds minder bereid zijn aangifte te doen. Op grond van het onderzoek van Schaap en Hoogenboom (2000, p. 3) kan worden geconstateerd dat sprake is van een toenemende afdoening van bepaalde vormen van criminaliteit (met name interne fraude) buiten het strafrecht om. Volgens de Vereniging Particuliere Beveiligingsorganisaties (VPB) bestaat de indruk dat in de private sector steeds minder gekozen wordt voor een strafrechtelijke afhandeling en vaker voor privaatrechtelijke sancties zoals ontslag, terugbetaling via inhouding op het salaris en/of anderszins terugbetaling. Door deze ontwikkelingen gaan het strafrecht en strafrechtelijke uitvoeringsorganisaties als de politie, justitie en de strafrechter steeds minder een rol spelen bij de handhaving van de veiligheid in het particuliere domein (VPB, 2000, pp. 147-148). Ook wordt de rol van het strafrecht in de veiligheidsmarkt kleiner. De VPB constateert tevens dat voor de opsporing van fraude, interne criminaliteit en andere ongewenste activiteiten steeds vaker particuliere recherchebureaus en forensische accountants worden ingehuurd. Naast het bedrijfsleven maken ook overheden, inclusief opsporingsinstanties, in toenemende mate gebruik van private opsporing. Daarbij gaat het vooral om het inhuren van specifieke deskundigheid om 'nieuwe' vormen van criminaliteit te beheersen (complexe fraude, vormen van *cyber crime*).

Maatschappelijke ontwikkelingen

Algemene trends

- *Van kwantiteit naar kwaliteit.* Maatschappelijke actoren gaan steeds hogere eisen stellen aan de dienstverlening door de overheid. Bedrijfsleven en assertieve en welvarender burgers zijn in afnemende mate bereid te wachten totdat ze geholpen kunnen worden. Ook willen ze op hun behoeften afgestemde diensten. Wanneer de publieke sector er niet in slaagt tijdig aan de behoeften te voldoen, dan wijken zij - soms onder voorbijgaan aan hun wettelijke rechten - uit naar de private sector.
- *Verkleining van het publieke domein.* Het aantal taken dat vervuld moet worden door de overheid als gevolg van de onmogelijkheid marktmechanismen toe te passen wordt steeds kleiner.
- *Outsourcing.* Ondanks fluctuaties in de opvattingen over management en organisatie, blijft een belangrijke trend zowel in de private als publieke sector zich te willen beperken tot kerntaken en daarbuiten expertise in te huren.
- *Horizontale versus verticale verhoudingen tussen publieke en private sector.* Het toenemend gebruik van marktmechanismen heeft consequenties voor de verhouding tussen private en publieke sector. De competitieve variant van de markteconomie die thans in opmars is wordt gekenmerkt door verticale relaties waarbij de overheid boven partijen staat en zorgt voor eerlijke concurrentie en regulering om publieke belangen veilig te stellen. Tegelijk gaan onder andere door publiek-private samenwerking (PPS) publieke en private taken door elkaar heen lopen. Deze gelijktijdige ontwikkelingen staan in moeilijke verhouding tot elkaar.
- *Afnemende bereidheid om risico te lopen.* Bedrijfsleven en de burger accepteren steeds minder schade, van materiële en immateriële aard. Hij of zij eist vooral van de overheid dat de risico's om slachtoffer te worden zo veel mogelijk worden uitgesloten. Er wordt meer nadruk gelegd op preventie en voorzorg. De overheid kan echter slechts gedeeltelijk slagen in het bieden van bescherming.

Het is aannemelijk dat de vraag naar private opsporing verder zal toenemen. De in de twee kaders geschetste maatschappelijke ontwikkelingen (algemene trends en specifieke trends) versterken de bovengenoemde motieven eerder dan dat zij deze afremmen. Daarbij komen dan nog ontwikkelingen die specifiek van invloed zijn op de vraag naar private opsporing, zoals de voortgaande internationalisering waardoor steeds meer criminaliteit een grensoverschrijdend karakter krijgt en de snelle technologische ontwikkeling die hoge eisen stelt aan deskundigheid. Kortom, ook hier lijkt sprake van een groeiemarkt.

Specifieke trends

– *Ontwikkelingen in de criminaliteit.* Na een stijging van de totale criminaliteit tot 1985, blijft de totale omvang van de criminaliteit stabiel. Bij vermogenscriminaliteit is er een afname, bij geweldscriminaliteit een toename. Ook is er een toename bij financiële en transnationale criminaliteit.

– *Ontevredenheid over de publieke veiligheidszorg.* In de samenleving bestaat weinig tevredenheid over het functioneren van de politie. In vergelijking met gelijksoortige landen scoort de Nederlandse politie slecht (Van Dijk en De Waard, 2000, p. 40; Kesteren e.a., 2001).

– *Toenemende preventiebereidheid en preventiedwang.* Een goede indicator voor de toegenomen preventiebereidheid in de samenleving is de groei van het aantal abonnees van alarmcentrales. Bij de toenemende preventiedwang moet niet alleen aan de opstelling van verzekeraars gedacht worden, maar ook aan de Arboretgeving, die eisen stelt aan de persoonlijke bescherming van werknemers. Verder is aannemelijk dat het aansprakelijkheidsrecht in toenemende mate invloed zal doen gelden.

Bron: Ministerie van Justitie, DAJS, 2001, *Justitie over morgen; een strategische verkenning*.

Interactie van publieke en private opsporing

Samenwerking en concurrentie om marktaandeel

Bij de veiligheidszorg bestaat er een complexe relatie tussen publieke en private sector. Voor een deel zijn de diensten die beide sectoren leveren complementair, voor een ander deel zijn het substituten. Bij complementaire diensten is coördinatie vereist en daarbij behoort samenwerking. Bij substituten concurreren organisaties in beginsel met elkaar om marktaandeel. In de veiligheidszorg schuilt de complementariteit in de strafrechtelijke vervolging die voorbehouden is aan de publieke sector. Zo is voor de particuliere beveiligingsbedrijven adequate alarmopvolging door de politie van groot belang. Ook de private opsporing heeft de publieke sector nodig. Immers, niet in alle gevallen kan volstaan worden met privaatrechtelijke afdoening. Als 'het menens wordt', is strafrechtelijke vervolging nodig door publieke organisaties die daarvoor zijn geëquipeerd, zoals het O.M. Concurrentie doet zich in toenemende mate voor bij toezicht (publieke of private surveillance) en ook in de opsporing (publieke of private opsporing).

Concurrentie tussen publieke en private sector als zodanig kan bijdragen aan betere prestaties van beide sectoren. Problematisch is echter dat aan de complementariteit machtsposities ontleend kunnen worden in

de concurrentiestrijd. Hierdoor kan contraproductieve concurrentie tussen publieke en private sector ontstaan. Zo zijn er indicaties dat de publieke veiligheidszorg op de opmars van de private veiligheidszorg reageert door zich van samenwerking te onthouden. Tegenwerking kan de effectiviteit van de veiligheidszorg sterk aantasten. In de praktijk bestaat er onvrede over de samenwerking tussen politie en particuliere recherchebureaus (VPB, 2001).

Daarnaast klinken concurrentie-overwegingen door in de heftige kritiek die vooral uit de hoek van de forensic accountancy vaak wordt geleverd op de publieke opsporing. 'Justitie heeft geen idee wat er op financieel gebied allemaal gebeurt. De politiewereld is een zichzelf bevestigende en naar binnen gekeerde wereld. ... Laat rechercheurs in opleiding eens een jaartje in de particuliere sector werken. Dan leren ze naast de formele werkelijkheid uit de studieboeken ook de materiële werkelijkheid kennen. Die twee werelden verschillen ernstig van elkaar. Bij justitie heeft men geen idee hoe Nederland economisch in elkaar steekt', aldus C.D. Schaap, buitengewoon hoogleraar fraudebestrijding aan de Universiteit Leiden en mededirecteur forensic accountancy Ernst & Young, in *NRC Handelsblad* dd. 8.12.2000. Dergelijke chargeringen zouden in de verhouding tussen private marktpartijen al gauw gezien worden als contraproductieve, negatieve marketing en daar wellicht zelfs strijd kunnen opleveren met de regels die gelden voor vergelijkende reclame.

Concurrentie om mensen

Een groot deel van het personeelsbestand van de private opsporing – inclusief forensic accountancy - is afkomstig van de politie en andere organisaties van de publieke veiligheidszorg, zoals het O.M. Recherche en adviesbureaus adverteren er vaak mee dat gewerkt wordt met voormalige politie-experts van diverse specialistische eenheden. Vanzelfsprekend is het niet bezwaarlijk dat de overheid mensen opleidt die vervolgens overstappen naar het bedrijfsleven. Het roept wel de vraag op of het bovengesignaleerde deskundigheidstekort van de publieke opsporing zich wel over de volle breedte voordoet. Voor de publieke opsporing is wel een probleem dat schaarse deskundigheid snel wordt weggekocht. Een ander belangrijk aspect is dat volgens onderzoek van Ruth en Gunther Moor (1997, p. 124) een actieve, structurele informele informatie-uitwisseling plaatsvindt tussen particuliere recherchebureaus en politie. Particuliere recherchebureaus weten via familiekring of via het oldboys-netwerk gericht politieke informatie te verzamelen. Ook 'moonlighting' of bijkluken van politiefunctionarissen als privaat rechercheur levert informatie op. Wat de omvang is van deze informele informatie-uitwisseling is niet bekend.

Kansen en dreigingen

Toegespitst op de private opsporing zien wij de volgende kansen en dreigingen. Doordat de capaciteit van de opsporing als geheel toeneemt ontstaan er kansen. Vooral waar private werkzaamheden een gericht preventief karakter hebben (bijvoorbeeld door toepassing van preventieve risicoanalyse) is een aanzienlijke reductie van criminaliteit tegen bedrijfsleven en instellingen zeer wel denkbaar. Ook kan door kennisuitwisseling tussen private en publieke opsporing de toepassing van 'best practices' en veelbelovende methodieken toenemen. Samenwerking tussen publieke en private partijen bij de bestrijding van typen van criminaliteit die veel expertise vereist biedt vooral perspectief. Kennisoverdracht en samenwerking tussen publieke en private actoren binnen de opsporingsmarkt kunnen als neveneffect een grotere preventiebereidheid en aangiftebereidheid in het bedrijfsleven hebben. Daarnaast kan concurrentie met de private sector de prestaties van de publieke opsporing opdrijven (hier doen zich echter ook dreigingen voor; zie hierna). Tenslotte is denkbaar dat bij de bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit de private opsporing enigszins het vacuüm in de rechtshandhaving kan dichten dat ontstaat door de moeizame en trage samenwerking van nationale en internationale organisaties belast met opsporing en vervolging (zie echter ook dreigingen).

Tot de dreigingen moet in ieder geval worden gerekend dat de genormeerde, transparante reguliere opsporing wordt uitgehold door een groter wordende rol van de private opsporing. Bij de verwachte groei van de private opsporing zullen bijvoorbeeld steeds meer aanhoudingen en ondervragingen plaatsvinden door deze sector. Ook zullen meer privaatrechtelijke sancties worden opgelegd. De rechten van verdachten en hun persoonlijke levenssfeer kunnen daardoor in het gedrang komen. Wellicht is een 'wetboek van private strafvordering' nodig, zoals voor de VS gesuggereerd door Sklansky (Sklansky, 1999). Daarbij komt dat de werkzaamheden van de private opsporing een permanent spanningsveld met zich meebrengen tussen de belangen van de opdrachtgever en de privacy van de burger en vooral ook de werknemer. Diffuse grenzen van publieke en private opsporing op het punt van informatie-uitwisseling en informatievergarig kan resulteren in een informele cultuur, waardoor de privacy van de burger verder wordt aangetast. Een andere dreiging is dat door de groei van 'private justice' en de daarmee gepaard gaande afname van de aangiftebereidheid, het inzicht in de omvang en de ernst van de criminaliteitsproblematiek minder wordt. Het is aannemelijk dat private opsporing leidt tot een afname van de aangiftebereidheid binnen het bedrijfsleven en dat daardoor de preventieve werking van het strafrecht wordt ondermijnd. Van weer andere orde is dat door de kosten die gemoeid zijn met private opsporing ongelijkheid in de opsporing van en bescherming tegen criminaliteit onvermijdelijk is. Tenslotte kunnen er problemen ontstaan in de wisselwerking tussen publieke en private op-

sparing. Enerzijds kan de publieke opsporing achterblijven bij de private in innovatief vermogen en productiviteit. Daardoor groeit de kans dat op specialistische terreinen niet de publieke of private opsporing 'aanstuurt', maar omgekeerd. Door de groei van het diffuse karakter van de werkzaamheden van de private opsporing zal de oncontroleerbaarheid toenemen en de handhaving van de huidige wet- en regelgeving moeizamer verlopen. Anderzijds kan er contraproductieve concurrentie tussen publieke en private opsporing ontstaan. Denkbaar is dat de publieke opsporing op de opmars van de private opsporing zal reageren door zich van samenwerking te onthouden. Tegenwerking kan de effectiviteit van de opsporing als geheel sterk aantasten.

Afsluitend

De hier boven beschreven ontwikkelingen in de markt voor private opsporing hebben tot gevolg dat de overheid ook op het terrein van de opsporing steeds meer het monopolie verliest. Gelet op de geringe transparantie van de private opsporing is de bescherming van de rechten van de burger en vooral de werknemer belangrijk punt. Deze rechten vragen vooral aandacht waar het gaat om aanhoudingen, ondervragingen en opgelegde sancties, maar ook om bescherming van privacy. Er zal gezocht moeten worden naar een nieuw evenwicht en nieuwe werkwijzen tussen de publieke en private opsporing. Een aanscherping van de wet Particuliere Beveiligingsorganisaties en Recherchebureaus op het punt van opsporing en researchwerkzaamheden lijkt op zijn plaats.

Literatuur

Beveiligingsjaarboek (1996-2000)

Beveiligingsjaarboek 1996-2000 (edities 14-18)

Alphen aan den Rijn, Samsom

Buruma, Y.

Particuliere opsporing

In: Hoogenboom, A.B. e.a. (red.),

Privatisering van toezicht en opsporing.

Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000

Button, M.

Beyond the public gaze; the exclusion of private investigators from the British debate over regulating private security

International journal of the sociology of law, 26^e jrg., 1998, pp. 1-16

Dijk, F. van, J. de Waard

Juridische infrastructuur in internationaal perspectief; criminaliteitsbeheersing

Den Haag, ministerie van Justitie, directie Algemene Justitiële Strategie, 2000

Dijk, F. van, J. de Waard

Publieke en private veiligheidszorg; nationale en internationale trends

Den Haag, ministerie van Justitie, directie Algemene Justitiële Strategie, 2000a

Hoogenboom, A.B.

Het politiecomplex; over de samenwerking tussen politie, bijzondere opsporingsdiensten en particuliere recherche

Arnhem, Gouda Quint, 1994 (diss.).

Hoogenboom, A.B. e.a. (red.)

Privatisering van toezicht en opsporing
Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000

Kesteren, J. van, P. Mayhew e.a.

Criminal victimisation in seventeen industrialised countries; key findings from the 2000 International Crime Victims Survey

The Hague, Ministry of Justice, Research and Documentation Centre (WODC, no. 187), 2001

Kuipers, L.

Het 'vijandbeeld' van de private opsporing; Cees Schaap en Ben van der Lugt, O.M.'ers in de accountancy
Opportuun, 6^e jrg., nr. 10, 2000, pp. 15-17

Ministerie van Justitie

Rechtspraak en rechtshandhaving; maatschappelijke effecten van verbetering

Den Haag, ministerie van Justitie, directie Algemene Justitiele Strategie, 1998

Pheijffer, M.

Fraudebestrijding en accountant; tot elkaar veroordeeld?

Accountant-adviseur, nrs. 1/2, 2001, pp. 5-8

Ruth, A. van, L. Gunther Moor

Lekken of verstrekken? De informele informatie-uitwisseling tussen opsporingsinstaties en derden
Ubbergen, Tandem Felix, 1997

Schaap, C.D., A.B. Hoogenboom

Rapportage voor Stichting Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing inzake onderzoek aangifte(bereidheid) bij bedrijven

Den Haag, Ernst & Young Forensic Services, 2000

Securitas AB

Securitas AB annual report, 1999
Stockholm, Securitas AB, 2000

Securitas AB

Year-end report January-December, 2000

Stockholm, Securitas AB, 2001

Sklansky, D.A.

The private police

UCLA Law Review, 46^e jrg., nr. 4, 1999, pp. 1165-1287

Spitzer, S., A. Scull

Privatization and capitalist development; the case of the private police

Social problems, 25^e jrg., nr. 1, 1977, pp. 18-29

Staatsblad

Wet van 24 oktober 1997 tot vaststelling van de Wet particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus
Staatsblad, nr. 500, 1997

Stigter, H.W.

Bedrijfsleven in beeld; het particulier beveiligingsbedrijf

Zoetermeer, EIM, 2000

Swol, K.

Private security and public policing in Canada

Ottawa, Canadian Centre for Justice Statistics, 1998

VPB

In: Hoogenboom, A.B. e.a. (red.), *Privatisering van toezicht en opsporing*, Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000

VPB

Wim Wegstapel voorspelt bij afscheid: 'samenwerking politie en particuliere beveiliging steeds nauwer'

VPB Mail, 4^e jrg., nr. 1, 2001, pp. 6-7

Waard, J. de

The private security industry in international perspective

European journal on criminal policy and research, 7^e jrg., nr. 2, 1999, pp. 143-174

Waard, J. de

The private security industry in the Netherlands at the onset of the twenty-first century

Working paper for the Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, Freiburg, 27-30 April 2000.

Private opsporing in België

De Detectivewet en de nieuwe criminologische markt

M. Cools*

Criminaliteit en spionage brengen bij de meeste mensen een vorm van Faustiaanse fascinatie teweeg. Zo hebben de spionnen, de geheim agenten en politierechercheurs enerzijds en de private opsporing in het algemeen en de persoon van de privé-detective in het bijzonder steeds tot ieders verbeelding gesproken (Benton, 1993, Masters, 1989; Rombout, 1995, p. 207). Deze laatsten werden door Mandel in zijn essay over de ontspanningsliteratuur terzake treffend omschreven als de 'people of the abyss' (Mandel, 1984, p. 52). Zo heeft de bekendste onder hen, de Franse crimineel en latere privé-detective, Eugène François Vidocq zijn onsterfelijke bereikt door in tal van boeken, geschriften, toneelstukken en stripverhalen de hoofdrol te spelen (Perrin, 1995, pp. 9-12; Kresse, 1995, pp. 3-5; Kresse, 1980).

Net als de uit Schotland geëmigreerde Amerikaan Allan Pinkerton (Mackay, 1996, pp. 7-13) die het, in 1855 als oprichter-zaakvoerder van het Pinkerton National Detective Agency, wist te brengen tot vertrouwen in de Abraham Lincoln-administratie, de hedendaagse Duitser Werner Mauss (*Der Spiegel*, 1996, pp. 30-34) en sinds kort ook André Rogge naar aanleiding van de zogenaamde Belgische affaires (Rogge, 1996) hebben deze toch wel markante persoonlijkheden de beeldvorming inzake de privé-detective nogmaals en blijvend gestigmatiseerd.

In deze bijdrage trachten we de Belgische private opsporing wetenschappelijk te benaderen en dit in het kader van een criminologische markt. Deze markt van misdaad en straf kent in het marktsegment van de private opsporing meer en andere spelers dan de hierboven tot mythe verworpen privé-detectives.

Het is geenszins de bedoeling van deze bijdrage om alle facetten van de private opsporing aan bod te laten komen, dan wel datgene wat reeds in de literatuur genoegzaam gekend en bekend is te herhalen. We wensen eerder vanuit een theoretische invalshoek aandacht te besteden aan het fenomeen van de private opsporing op zich en bovenal stil te staan bij een aantal marktrends die de te verwachten groei van de private opsporing ten dele kunnen verklaren. De wetenschapper zowel als de

* De auteur is docent aan de vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel en gastdocent aan de vakgroep Strafrecht en Criminologie aan de Universiteit Gent. Dit artikel is een ingekorte versie van het eerste hoofdstuk uit M. Cools en H. Haelterman (red.), *Nieuwe sporen; het actieterrein van de particuliere recherche in België en Nederland*, Diegem, Kluwer, 1998.

praktijkman kunnen hierdoor nieuwe inzichten verwerven en het fenomeen van de privé-detective blijvend onder de loep nemen.

Het fenomeen private opsporing

Men kan nieuwe begrippen in de criminologie op een eerder fenomenologische dan wel op een juridische of legalistische wijze definiëren. We zullen beide methoden hanteren doch moeten opmerken dat definities altijd een arbitrair karakter hebben en ingegeven zijn door de vaak subjectieve inzichten van de wetenschapper zelf. Bovenal blijven goede definities 'open-textured' opdat ze een minimale toetsing in tijd en ruimte zouden kunnen doorstaan. Voor wij echter overgaan tot het weergeven van een aantal in de literatuur bestaande definities van de private opsporing is het wenselijk eerst kort aandacht te besteden aan het begrip reguliere politiezorg en het opsporingsonderzoek.

De politiezorg die door de overheid wordt verstrekt, noemen we de reguliere politiezorg en heeft een administratieve en gerechtelijke component. De administratieve politie heeft tot taak het plegen van misdrijven te voorkomen en de openbare orde te handhaven. Het is een preventieve politie. De gerechtelijke politie heeft tot taak de misdrijven op te sporen, de bewijzen ervan te verzamelen en de daders over te leveren aan de rechtbanken belast met hun bestraffing. Het is een repressieve politie (De Nauw, 1992, p. 21).

Politie staat momenteel voor preventie, ordehandhaving, opsporing en informatie-inwinning. De repressieve taak van de politie kan in België het best worden verduidelijkt aan de hand van het opsporingsonderzoek, dat echter niet door het Wetboek van Strafvordering is geregeld. Vanuit een zekere, niet limitatieve, praetoriaanse praktijk verstaan we onder het opsporingsonderzoek: het verhoren, het opstellen van een situatieschets, het neerleggen van overtuigingsstukken, de inbeslagnemingen, het inwinnen van informatie en de aanstelling van deskundigen (De Nauw, 1992, pp. 63-66).

De vaak door en voor elkaar gebruikte concepten in het domein van de private politiezorg of 'private policing', bewaking en beveiliging of 'private security' en private opsporing 'private investigation' zijn van oorsprong Noordamerikaanse fenomenen (Gill en Hart, 1996, pp. 273-280). In een in 1988 door het ministerie van binnenlandse zaken gegeven studieopdracht, aan de Katholieke Universiteit Leuven, om de detective-agentschappen en het beschrijven en analyseren van hun activiteiten en werkwijze in kaart te brengen, wist Boon te komen tot volgende definitie van het begrip private opsporing: 'het verrichten van activiteiten die bestaan uit het verzamelen van persoonlijke informatie over personen, diensten of goederen, of het opsporen van verdwenen personen of verloren of gestolen goederen, door burgers' (Boon, 1993, p. 7). Dit onderzoek diende tevens als voorbereiding van de wet tot regeling van het beroep

van privé-detective. We zullen later op deze, de in het vakjargon genoemde, Detectivewet terugkomen.

Onderzoekers van dezelfde universiteit, Van Laethem, Decorte e.a., bleven in hun later onderzoek bij de eerder door Van Outrive geïntroduceerde, en naar onze mening toch wel zeer vage, omschrijving van de private opsporing. Het zijn volgens hem: 'recherche-activiteiten die verder gaan dan het (traditionele) detectivewerk; zij omvatten nu ook activiteiten zoals het verzamelen van handelsinlichtingen, systematische bedrijfspionage en contraspionage, 'debugging', 'blacklisting' en 'personeelsscreening' (Van Laethem, Decorte e.a., 1995, p. 3). Onze kritiek op deze definitie is dat ze ver van de maatschappelijke en ondernemingsrealiteit staat en men zich bijgevolg vragen kan stellen over het wetenschappelijk karakter ervan. Bovendien blijft deze definitie baden in een sfeer van de hierboven beschreven 'cloak and dagger' privé-detective. Een eerder beknopte definitie vinden we terug bij Gill, Hart e.a. Voor hen is de privé-detective 'an individual who either runs or is employed by a business which provides investigative services for a fee' (Gill, Hart e.a., 1996, p. 305).

Zelf zijn we de mening toegedaan dat het begrip private opsporing zich in de bestaande literatuur nog altijd het best laat omschrijven door de fenomenologische definitie van Hoogenboom. Hij brengt private opsporing in relatie tot de figuur van de particuliere rechercheur of detective. In Nederland had hij het destijds over de eerste en tweede generatie privé-detectives. De privé-detective van de eerste generatie hield zich vooral bezig met onderzoeken naar vermiste personen en echtscheidingen. Het betrof vooral éénmanszaken. De tweede generatie, sinds de jaren tachtig bevolkt met ex-reguliere politieambtenaren, trof men aan in grotere kantoren en richtten hun activiteiten eerder op opdrachten uit het bedrijfsleven (Hoogenboom, 1988, pp. 33-39). Zijn omschrijving van de private opsporing luidt: 'het is een recherche-onderzoek dat een werkwijze kent die, behoudens inzet van dwangmiddelen, vergelijkbaar is met die van de politie (verhoor, observatie, sporenonderzoek ...) en die als doelstelling het beslechten van conflicten in de zin van schadevaststelling en herstel tussen partijen inhoudt' (Hoogenboom, 1988, p. 11).¹

1 Capelle weet te stellen dat de eerste generatie privé-detectives voornamelijk opdrachten van particulieren aanneemt en deze betrekking hebben op verschillende domeinen. De tweede generatie ontvangt dan weer meer opdrachten uit het bedrijfsleven (Capelle, 1993, p. 8). Boon verfijnt de activiteiten van deze tweede generatie in haar onderzoek en situeert hen eerder in de transport- en in de autoverzekeringsector (Boon, 1993, pp. 47-50). In hun historisch overzicht plaatsen Gill en Hart de eerste generatie privé-detectives vooral onder de noemer van de 'divorce detectives'. Terecht wordt ook hun optreden bij sociale conflicten belicht (Gill en Hart, 1996, pp. 277-279). Samen met Stevens hebben ze ook nog oog voor de participanten in het ruime domein van de 'legal profession' (Gill, Hart e.a., 1996, pp. 307-308).

In de Noord-Amerikaanse praktische vakliteratuur wordt de private opsporing of het 'investigations management' (Barefoot en Maxwell, 1987, p. 99) bij monde van Sennewald beschreven als 'the examination, study, searching, tracking and gathering of factual information that answers questions or solves problems' en de op te lossen vragen en problemen zijn 'the what, who, where, when, how and why - regarding a condition, incident or action deemed organizationally unacceptable, or to meet organizational objectives' (Sennewald, 1988, pp. 3-4).

De Detectivewet

De Belgische juridische definitie van de private opsporing dienen we af te leiden uit de Wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective.² Deze wet wenste een ruim toepassingsgebied te creëren: alle private opsporing diende een wettelijke regeling te krijgen (Capelle, 1995, p. 136) en had geenszins de bedoeling een verdere uitbreiding van het aantal privé-detectives in de hand te werken. Regulering en sanering stonden voorop. De toenmalige regering beoogde met deze wet de realisatie van vier doelstellingen: het beroep moest uitsluitend toegankelijk worden voor betrouwbare personen met een aangepaste opleiding, de uitoefeningsvoorwaarden van het beroep werden nauwkeurig omschreven en de methodes en middelen werden aan banden gelegd, de opdrachtgever moest eveneens worden beschermd tegen bepaalde oneerlijke praktijken en er diende een controle- en sanctiesysteem te worden uitgewerkt.³ Het zijn manifeste doelstellingen die een draagvlak hadden en nog steeds hebben bij de betrokken partijen zoals de overheid, het bedrijfsleven, de burger en de sector zelf.

Dat privé-detectives door de regering bewust niet betrokken werden in de totstandkoming van de Detectivewet – in tegenstelling tot de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten (Capelle en Van Laethem, 1995, p. 11) – is vanuit democratisch oogpunt een merkwaardige keuze geweest van de regering. De totstandkoming van de Detectivewet heeft aangetoond dat de regering in de private politiezorg een discriminerend beleid volgt en de verschillende deelnemers niet op een identieke wijze behandelt. Ondanks deze, naar onze mening, toch wel ernstige democratische schoonheidsfout loopt het wel voor de toenmalige regering om België als eerste land in Europa over een wetgeving tot regeling van het beroep van privé-detective te doen beschikken (Capelle en Van Laethem, 1997, p. 11). Reggeving was en is nog steeds een noodzaak in dit domein.

2 Wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective, B.S. 2.X.1991, err. B.S. 11.II.1993.

3 Memorie van Toelichting, wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective, Gedr. St., Senaat, Zitting 1990 - 91, nr. 1259/1.

Artikel 1 van deze wet beschouwt de privé-detective: 'als elke natuurlijke persoon die gewoonlijk, al dan niet in ondergeschikt verband, tegen betaling en voor een opdrachtgever activiteiten uitoefent bestaande uit: het opsporen van verdwenen personen of verloren of gestolen goederen; het inwinnen van informatie omtrent burgerlijke stand, gedrag, moraliteit en vermogenstoestand van personen; het verzamelen van bewijsmateriaal voor het vaststellen van feiten die aanleiding geven of kunnen geven tot conflicten tussen personen, of die aangewend kunnen worden voor het beëindigen van die conflicten; het opsporen van bedrijfspionage, elke andere activiteit bepaald bij een in Ministerraad overlegd Koninklijk Besluit'.

Artikel 15 van de Detectiewet stelt dat de minister van Binnenlandse Zaken jaarlijks aan de Kamers schriftelijk verslag moet uitbrengen over de toepassing van deze wet. Deze verslagen geven de mogelijkheid om kennis te nemen van het aantal vergunde privé-detectives net als de zogenaamde grote beleidslijnen van de regering. Dat beleid kan worden samengevat als het blijvend (her)evalueren van het wettelijk kader, het opvoeren van het aantal controles en het instellen van een informatie-campagne. Sinds het ontstaan van de wet werden bijkomend aan de 'traditionele' privé-detectives sommige personeelsleden van de verzekeringsmaatschappijen, de kredietinstellingen en de in het buitenland gevestigde privé-detectives aan de wetgeving onderworpen. De verslagen geven echter weinig of geen informatie inzake de door de privé-detectives uitgeoefende activiteiten.⁴

De Detectiewet komt niet verder dan een opsomming van algemene en bijzondere activiteiten die de privé-detectives al dan niet zouden uit-

4 Capelle en Van Laethem geven in hun juridisch werk bij de verduidelijking van artikel 1 van de Detectiewet een goed overzicht van de activiteiten van de privé-detectives en vullen de juridische normen aan met een aantal voorbeelden. Het opsporen van verdwenen personen of verloren of gestolen goederen verwijst bijvoorbeeld naar het opsporen van gestolen voertuigen, het onderzoek naar vermiste of ontvoerde kinderen en naar het opsporen van erfgenamen in het kader van een opengevallen erfenis. Het inwinnen van informatie omtrent burgerlijke stand, gedrag, moraliteit en vermogenstoestand van personen kan dan weer betrekking hebben op het inwinnen van informatie omtrent een toekomstige huwelijkspartner, de prestaties van een sollicitant controleren bij de vorige werkgevers, het controleren van de solvabiliteit van een potentiële kredietnemer en nagaan in welke uitganggelegenheden een werknemer met een vertrouwensfunctie vertoeft. Het verzamelen van bewijsmateriaal of het vaststellen van feiten die aanleiding geven of kunnen geven tot conflicten tussen personen, of die aangewend kunnen worden voor het beëindigen van die conflicten kan het controleren van de arbeidsprestaties van een werknemer behelzen, het nagaan van het plegen van overspel in het kader van een echtscheidingsprocedure, de ware toedracht achterhalen van een brand om een conflict tussen verzekeraar en verzekeringnemer op te lossen en het vaststellen van prestaties van een verkoper. Bij het invullen van het opsporen van bedrijfspionage (Capelle en Van Laethem, 1995, pp. 20-22) verwijst men naar het heimelijk vergaren van gegevens bij een bedrijf met het oogmerk een zo volledig mogelijk inzicht te verkrijgen in de mogelijkheden en de bedoelingen van de concurrent, om zo het eigen beleid te kunnen bepalen (zie Schaap, 1996, p. 36).

oefenen. Deze wettelijke bepaling is bovendien dermate gekleurd door een welbepaalde ideologische en etatistische keuze dat ze aan een dringende wijziging toe is teneinde de link naar de ruimere politiek-sociaal-economische realiteit niet te missen. Deze beperktheid wordt in de Detectivewet zelf aangevoeld. Immers artikel 1 alinea 2 stelt: 'de personen die de in alinea 1 bedoelde activiteiten uitoefenen uitsluitend in het kader van het beroep van journalist, gerechtsdeurwaarder, notaris, advocaat, genealoog worden niet als privé-detective beschouwd'. En om het nog onduidelijker te maken vervolgt dit artikel: 'de Koning stelt de lijst van andere beroepen en activiteiten vast die niet als activiteiten van privé-detective worden beschouwd'.

We zouden bij wijze van proeve zelf tot een definitie van de private opsporing willen komen die meer mogelijkheden biedt. Private opsporing staat voor het door private actoren opsporen van: misdrijven en de binnen organisaties, als extra-legale, strafbaar gestelde gedragingen en/of onthoudingen; de bewijzen ervan te verzamelen naar analogie met een opsporingsonderzoek en de (mede)dader(s) of medeplichtige(n) over te leveren aan de met hun sanctionering gelaste private en/of publieke instanties.

De derde generatie privé-detectives

In onze analyse hebben we reeds gesproken over de activiteiten van de privé-detectives van de eerste en tweede generatie. In de markt van private opsporing tekenen zich echter al een aantal bewegingen af die ons zouden kunnen doen spreken over een derde generatie privé-detectives. Deze derde generatie privé-detectives wordt gekenmerkt door een hoger professionalisme enerzijds en door een hogere marktpenetratie en -aanvaarding anderzijds. Deze particuliere rechercheurs hebben vaak een menswetenschappelijke universitaire opleiding genoten en zijn zich bewust van de permanente noodzaak om blijvend bij te scholen of te leren teneinde betrokken te kunnen blijven in de lerende organisatie die onze maatschappij aan het worden is.

Zij zijn veelal werkzaam binnen het 'security management'. Deze managementsubdiscipline heeft sinds het begin van de jaren negentig een autonome positie in het managementdenken verworven. Zelf definiëren we dit security management als een proces waarin de bedrijfsmiddelen worden getransformeerd om de preventieve en correctieve beheersing van werknemers- en/of dercriminaliteit in een onderneming of organisatie te realiseren door middel van bewakings- en beveiligingsmaatregelen. De correctieve component in deze omschrijving staat voor de private opsporing.

Het security management past sinds de tweede helft van de jaren negentig in de aandacht van het bedrijfsleven voor het gegeven 'corporate governance'. Deze vanuit Groot-Brittannië komende trend, die zich aldaar vertaalde in de Cadbury-code of de 'code of best practice', stelt dat

alle in de onderneming betrokken actoren de vraag naar en behoefte aan een ethische dimensie in de bedrijfsvoering hebben. De aandeelhouders, de bedrijfsleiding, de werknemers, de vakbonden, de media, de overheid, kortom het totale maatschappelijk spectrum waarin een onderneming/organisatie werkzaam is, heeft behoefte aan een deugdelijk corporate governance. Corporate governance impliceert dat de Raad van Bestuur als belangrijk collegiaal onderdeel van een onderneming of organisatie naast haar bijzondere bevoegdheden zich in haar beslissingen steeds laat leiden door het belang van de onderneming of organisatie. De ethische norm binnen het corporate governance die stelt dat de Raad van Bestuur zou moeten toezien of het gedrag van de medewerkers in overeenstemming is met de wet, de moraal van het zakenleven of de regels van het behoorlijk bestuur en in het bijzonder de interne ethische code biedt voor het security management evenzeer een taak. Audits en interne controle zijn noodzakelijk (VBO, 1998, pp. 9-11). In concreto zou dit kunnen impliceren dat de preventieve en correctieve beheersing van de werknemers- en/of derdencriminaliteit ertoe leidt dat deze criminaliteit geen negatieve invloed heeft op de winst van de aandeelhouders, de innovatie, groei en imago van de onderneming of organisatie en de tewerkstelling van de werknemers. In Nederland werd deze gedachtengang reeds vertaald in een activiteitenplan voor het opstellen van een ondernemings-/gedragscode. Het initiatief hiertoe ging uit van het Rotterdamse Regionaal platform Criminaliteitsbeheersing. Met betrekking tot de private opsporing werd gesteld dat de onderneming of organisatie moet overgaan tot het creëren en reglementeren van controle- en sanctioneringsmechanismen (Regionaal platform criminaliteitsbeheersing, z.j., p. 7).

Het security management zal ook opgaan in het integraal facility management. Faciliteiten of faciliteiten maken de hoofdactiviteiten van een onderneming of organisatie mogelijk en ondersteunen en optimaliseren ze. De hoofdactiviteiten vormen het primaire proces van een onderneming of organisatie. Het is de 'core business' van een onderneming of organisatie. Het secundaire proces daarentegen zal bestaan uit de integrale aanwending van de huisvesting, de diensten en de middelen (Bielders, 1992, pp. 7-14). Bewaking, beveiliging en private opsporing worden diensten eigen aan het integraal facility management.

Niet als het denken over corporate governance zal ook het nieuwe integraal facilities management een invloed uitoefenen op het security management. Daar waar het corporate governance concept de positie die het security management vandaag de dag in de totale bedrijfsvoering heeft ingenomen, zal verstevigen, zorgt het integraal facilities management ervoor dat de rol van een intern security management zich louter gaat beperken tot een interface-functie naar het integraal facility management enerzijds dan wel volledig opgaan in de totale interface-functie naar alle ondersteunende diensten anderzijds. Dit heeft tot gevolg dat ook de interne bewakingsdiensten op termijn zullen verdwijnen dan wel

bepert worden tot een beperkt aantal en hoog gekwalificeerde werknemers. Het security management kan als deel van het integraal facility management ook het voorwerp uitmaken van een outsourcingproces (Van Leeuwen en Verploegh, 1997, p. 87).

Kennis komt voor de ondernemingen op een centrale plaats te staan. Het is echter onmogelijk om alle kennis in de verschillende managementsubdisciplines te beheren en te beheersen. De outsourcing zal de regel worden en dit kan gebeuren naar bestaande ondernemingen of door filialisering naar autonome rechtspersonen. Op haar beurt zal dit leiden tot meer professionalisme daar het uitvoerend personeel van de vroegere interne bewakingsdiensten of bewakingsondernemingen verplicht zal zijn hun professionalisme blijvend up-to-date te houden door permanente vorming in de preventieve en correctieve beheersing van nieuwe criminaliteitsfenomenen binnen een ondernemings- of organisatiecontext.

In het domein van de beheersing en controle van de werknemers-criminaliteit is de interne private conflictsbeslechting of private justitie bij tal van grote ondernemingen al lang een realiteit. Grote ondernemingen vertrouwen hun werknemerscriminaliteit niet langer toe aan de overheid en de klassieke strafrechtsprocessus. Ze opteren voor een private conflictsbeslechting onder de noemer van bedrijfsjustitie of 'managerial justice'. Dit wil zeggen dat men vanuit een liberaal mens- en maatschappijbeeld de in het bedrijf formeel strafbaar gestelde gedragingen, die de bestaande eigendomsverhoudingen, de machtsrelaties en het professionalisme negatief beïnvloeden, gaat sanctioneren op eerder economische gronden. Het opsporen van deze werknemerscriminaliteit gebeurt met standaard politiemethoden in de context van een 'policing for profit' (Cools, 1995, p. 228). De opsporingsonderzoeken worden uitgevoerd - binnen het domein van het arbeidsrecht met inachtnaam van de regelgeving inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de toezichts- of controletechnieken eerder dan in het domein van het strafrecht - (Cools en Merckx, 1996, pp. 69-92) door leden van de interne bewakingsdiensten en/of de interne auditdiensten. Waar nodig wordt beroep gedaan op privé-detectives die werkzaam zijn in externe kantoren.

De markt van misdaad en straf

Hoewel het publieke strafrechtsproces in België zeer dikwijls verwaarloosd is geweest, komt men juist nu wanneer dit staatsapparaat in volle crisis verkeert, tot de algemene vaststelling dat de overheid niet langer een legitimatie van de burgers krijgt om een beleid te voeren alsof de middelen onuitputtelijk zouden zijn. De burger, die de overheid meer en meer ziet als een wat verschoten decor waartegen hij zijn leven vorm moet geven (Dolle, 1997), wil in zijn confrontatie met criminaliteit, onveiligheid en overlast bovenal meetbare resultaten zien. Ook hier heeft de markt en het marktdenken zijn terechte intrede gedaan. De

overheidsresultaten moeten ook in verhouding staan met de fiscale inspanningen die van diezelfde burger worden geëist. Indien de overheid dit niet vlug inziet zal ze het voorwerp worden van wat Dolle een 'staatsverduistering' noemt (Dolle, 1997) en zal de burger, naar onze mening, nog meer aansluiting zoeken bij de private sector.

Met meer dan een intellectuele knipoog naar Fukuyama moeten we vaststellen dat zijn 'end of history' (Cliteur en Van der List, 1990, p. 11) een grond van waarheid bevat. De verzorgings- en welvaartsstaat die tot stand kwam door voor iedere burger inkomen en geluk te creëren heeft opgehouden te bestaan. Dit model, dat ondanks alles een historische gerechtvaardigde noodzaak is geweest, zal opnieuw plaats maken voor een liberale koepelstaat waarbij de overheid één van haar basisopdrachten, de bescherming van 'lijf en goederen' van de burger, als een goed huisvader op zich moet nemen. In deze staat moet ook de markt haar rol kunnen spelen. In de rechtsstaat die het tegengestelde is van de politiestaat, een staat die zelf wordt geleid door misdadigers, moet de markt wederom in ere worden hersteld. Justitie en politie moeten beseffen dat ook voor hen de middelen niet onuitputtelijk zijn om de stijgende vraag aan diensten door de burger te voldoen.

De markt is de plaats waar vraag en aanbod elkaar ontmoeten en beslissingen worden genomen die aanleiding geven tot productie, consumptie en prijsvorming van goederen en diensten. Een markt is vrij wanneer er recht is op privaat eigendom van productiefactoren, plaats voor ondernemerschap en concurrentie. De aanvaarding dat ook het gerecht en de politie aan de werking van de markt onderhevig is, komt moeizaam tot stand. Nochtans stelt Drayer dat de mythe dat de politie eigenlijk geen concurrentie heeft, wel eens doorprikt mag worden en dat de politie ondernemer wordt en de ondernemer politie wordt (Drayer, 1997, pp. 31-34).

De in de literatuur gebruikte concepten zoals 'crime control industry' (Christie, 1993, pp. 11-15), 'police-industry complex' (Van Outrive, Decorte e.a., 1995, p. 156) en de 'veiligheidsindustrie' (Hoogenboom, 1988, p. 7) hebben nog altijd een vrij pejoratieve betekenis. Zo stelt Christie: 'compared to most other industries, the crime control industry is in a most privileged position. There is no lack of raw-material, crime seems to be in endless supply. Endless also are the demands for the service, as well as the willingness to pay for what is seen as security' (Christie, 1993, p. 11). De realiteit is echter dat de markt van misdaad en straf of de criminologische markt bestaat en dat deze perfect in staat is om binnen een rechtsstaat complementair dan wel als alternatief te functioneren.

In het bestaande politiecomplex heeft de private opsporing een vaste marktpositie ingenomen. In België stellen we bovendien vast dat de aanvankelijk aanvaarde statelijke tussenkomst in de markt van misdaad en straf al te vaak heeft geleid tot een overheidsapparaat waar mismanagement, incompetentie en een gebrek aan verantwoordelijkheidszin en middelen troef zijn. Bovendien werkt dit apparaat nog in een bedrijfs-

cultuur die past in een negentiende eeuws normen- en waardenpatroon. Deze feitelijke vaststelling doet de overheid zelf, de ondernemingen en de burgers soms naar private opsporing vragen en de privé-detectives terzake diensten aanbieden. Een trend die zich zal voortzetten.

Bovenal is het bestaan van de private politiezorg in het algemeen en de private opsporing in het bijzonder een indicatie geworden voor het democratisch gehalte van de staat. Enkel in totalitaire regimes blijft de overheid haar monopolie op de politiezorg met hand en tand verdedigen en de private politiezorg verbieden dan wel overreguleren. Immers, democratie en een op de vrije markt gebaseerde economie gaan hand in hand (De Keuleneer, 1997, p. 11). De vrije markt is echter geen synoniem voor willekeur. Regelgeving door de overheid is perfect mogelijk en wenselijk op voorwaarde dat deze overheid rekening houdt met de particuliere belangen van alle participanten in het economisch leven.

Literatuur

Asis

Basic guidelines for security investigations

Arlington, Asis, 1981

Asis

Security investigations and intelligence

Arlington, Asis, 1987

Barefoot, K., D. Maxwell

Corporate security administration and management

Boston, Butterworths, 1987

Benton, M.

The illustrated history of crime comics

Dalles, Taylor Publishing Company, 1993

Bielders, H.

Facility management; multifocaalglazen en facility management

Heerlen, Hogeschool Heerlen, 1992

Boon, K.

De gespecialiseerde private opsporing

Brussel, Uitgeverij Politea vzw, 1993

Capelle, J.

De detective onder de loep

Brugge, Vanden Broele, 1991

Capelle, J.

De detectiewet van 19 juli 1991;

enkele kritische beschouwingen

In: Outrive, L. van, T. Decorte e.a.,

Private bewaking en opsporing en de grondrechten van de mens, Brussel, Uitgeverij Politea vzw, 1995

Capelle, J. van, W. van Laethem

Het statuut van de privé-detective

Brussel, Uitgeverij Politea vzw, 1995

Capelle, J. van, W. van Laethem

Het statuut van de privé-detective

Brussel, Uitgeverij Politea vzw, 1997

Christie, N.

Crime control as industry

Londen, Routledge, 1993

Cliteur, P., G. van der List

Filosofen van het hedendaags liberalisme

Kampen, Kok Agora, 1990

Cools, M.

Werknemerscriminaliteit

Brussel, VubPress, 1995

Cools, M.

Evoluties in de Belgische sector van private politie, bewaking en beveiliging

In: Boot, T., H. Heijboer e.a., *Beveiligings Jaarboek 1997*, Deventer, Noorduijn, 1996

Cools, M.

De Wet van 10 april 1990 en de interne bewakingsdiensten

In: L van Outrive, T. Decorte e.a., *Private bewaking en opsporing en de grondrechten van de mens*, Brussel, Uitgeverij Politeia vzw, 1995

Cools, M., D. Merckx

Wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens en het gebruik van toezichts- of controletechnieken

Diegem, Kluwer Editorial, Handboek Security, 1996

Dolle, A.

Het politieke is te persoonlijk geworden
NRC Handelsblad, 29 november 1997

Drayer, J.

Thin blue line

Tijdschrift voor de politie, nr. 9, 1997

Gill, M., J. Hart e.a.

Private investigators; under-researched, under-estimated and under-used ?
International journal of risk, security and crime prevention, 1^e jrg., nr. 4, 1996

Gille, M., J. Hart

Historical perspectives on private investigations in Britain and the US
Security journal, 7^e jrg., 1996

Hoogenboom, B.

Particuliere recherche; een verkenning van enige ontwikkelingen

Den Haag, SDU uitgeverij, 1988

Keuleneer, E. de

Het land der firmalen
Roeselare, Roularta Books, 1997

Kresse, H.

Vidocq; de ratten van Parijs en andere verhalen

Haarlem, Oberon, 1980

Kresse, H.

Vidocq; de eerste detective
Lutphen, Boumaar, 1995

Laethem, W. van, T Decorte e.a.

Private politiezorg en grondrechten
Leuven, Universitaire Pers Leuven, 1995

Leeuwen, L. van, H. Verploegh

De facilitaire functie binnen een concern

In: Ytsma, W., *De vele gezichten van facility management*, z.p., Kluwer Bedrijfsinformatie, 1997

Mackay, J.

Allen Pinkerton; the eye who never slept
Edinburgh, Mainstream Publishing, 1996

Mandel, E.

Delightful murder; a social history of the crime story
London, Pluto Press, 1984

Masters, A.

Schrijvers als spionnen
Utrecht, Kwadraat, 1989

Nauw, A. de,

Syllabus strafprocesrecht
Brussel, Dienst Uitgaven VUB, 1992

Perrin, E.

Vidocq; Bagnard, mouchard et grand policier
Saint-Armand-Montrond, Cameron, 1995

Oyen, S.

Naar een versmelting van bestaande initiatieven ?

Pretekst, nr. 17, december 1997

Regionaal platform Criminaliteits-beheersing

Activiteitenplan voor het opstellen van een ondernemings-/gedragscode
Rotterdam, z.j.

Rogge, A.

Het riool van België
Antwerpen, Kritak, 1996

Rombout, R.

De James Bond Saga
Leuven, Fontein, 1995

Schaap, C.

Bedrijfsspionage en informatie-makelaardij; criminaliteit van de toekomst

In: Cools, M., B. Hoogenboom, *Kwetsbare kennis*, Alphen aan den Rijn, Samson, 1996

Sennewald, C.

*The process of investigation; concepts
& strategies for the security professional*

Boston, Butterworth-Heinemann, 1988

VBO

Corporate governance

VBO-bulletin, maart 1998

Vossen, B.

*De Wet van 18 juli 1997; een
belangrijke stap naar een nieuw beleid
inzake private veiligheid*

Vigiles, nr. 3, 1997

Bedrijfsspionage

Infiltratie en inlichtingenwerk in de private sector

A.B. Hoogenboom*

In dit artikel wordt een infiltratie-actie in de milieubeweging in Alaska besproken. Het Amerikaanse Congres heeft begin jaren negentig een aantal hoorzittingen gewijd aan deze actie. De bevindingen hiervan zijn gepubliceerd en vormen de basis voor de casus. De casus roept een groot aantal vragen op. Is hier sprake van een typisch Amerikaans fenomeen, of bestaan er parallellen met Europa en zelfs Nederland? Is de casus een uitvergroot incident, of is sprake van een tendens binnen het (inter)nationale bedrijfsleven om het glibberige pad van de bedrijfsspionage te betreden? Uit de aard van het onderwerp bestaat zeer weinig empirisch materiaal. De opgeworpen vragen laten zich dan ook per definitie moeilijk beantwoorden. Spionage wordt weliswaar beschouwd als het op een na oudste beroep ter wereld, maar de boekstaving van deze beroepstak vertoont grote blinde vlekken. Mijn doelstelling is om allereerst het onderwerp bedrijfsspionage te illustreren aan de hand van een uit de hand gelopen infiltratie-actie. Vervolgens wordt de casus in zowel een internationale als een Nederlandse context geplaatst. Ik besluit met een aantal conclusies.

De Wackenhut-casus: infiltratie in de milieubeweging

In 1991 onderzoekt het Amerikaans Congres een infiltratie-actie door het beveiligingsbedrijf Wackenhut in de milieubeweging in Alaska. De opdrachtgever is een consortium van oliemaatschappijen, de Alyeska Pipeline Service Company. Senator George Miller leidt de hoorzittingen. In zijn openingsrede zegt hij: 'Wij zullen onderzoeken of Alyeska een fictieve milieuorganisatie heeft laten opzetten die bestond uit Wackenhut spionnen en als doelstelling had om een bron van deze Commissie in diskrediet te brengen en te compromiteren' (US Congress, 1991)

Charles Hamel is het object van de infiltratie-actie. Hij is een oliemakelaar die het Congres en een groot aantal media en opsporingsdiensten lange tijd heeft voorzien van informatie over milieu-overtredingen door Alyeska. Senator Miller stelt dat Hamel een 'belangrijke bron was voor de lopende onderzoeken van zijn Commissie naar de olieramp met de Exxon Valdez en het functioneren van Alyeska'. Het is volgens Miller belangrijk om te achterhalen waarom een van de meest machtige bedrij-

* De auteur is hoogleraar aan het International Institute for Forensic Business Studies Universiteit Nyenrode.

ven in de V.S. zijn toevlucht neemt tot een uitgebreide en professionele infiltratie-operatie, waardoor de privacy van zowel Hamel als federale en staatsfunctionarissen, milieu-activisten, maar ook gewone burgers is geschonden. Volgens Miller is niet alleen sprake geweest van aantastingen van de privacy, maar ook van 'een sinister en verontrustend patroon van intimidatie van kritische milieu-activisten en klokkenluiders.'

Charles Hamel komt er begin jaren tachtig achter dat zijn cliënten olie verdund met water krijgen geleverd. Hamel richt zich tot Exxon. De oliemaatschappij stelt dat sprake is van een lekkage. Het probleem is van tijdelijke aard.

Het bedrijf van Hamel gaat op de fles. Het vertrouwen van de markt in Hamel is zoek. Hamel doet navraag bij zijn oude relaties en kennissen binnen de olie-industrie. Hieruit blijkt dat Arco en Britisch Petroleum ook olie verdunnen. In 1985 besluit Hamel de oneerlijke praktijken aan de kaak te stellen. Hamel's motieven zijn deels persoonlijk, hij is tenslotte bankroet gegaan, maar hij verklaart tegenover de Congrescommissie ook dat hij geleidelijk aan tot de conclusie is gekomen dat de olie-industrie rampzalige gevolgen voor Alaska zou kunnen hebben.

Hamel deponereert een klacht bij de toezichthouder. Van een aantal van zijn vele contacten binnen de olie-industrie hoort hij dat bewijs binnen Alyeska is verdonkermaand. Hamel krijgt via de klokkenluiders ook steeds meer zicht op de stelselmatige ontduiking van de milieuregels. Ook nemen de maatschappijen het niet zo nauw met de veiligheidsregels voor werknemers. Hamel speelt de informatie door naar overheidsdiensten, de pers en leden van het Congres. Hamel loopt echter tegen een muur van scepsis. Het idee dat oliemaatschappijen bewust de natuur zouden verontreinigen of werknemers willens en wetens in gevaar zouden brengen was ondenkbaar. Alyeska probeert Hamel in diskrediet te brengen door zijn motieven in twijfel te trekken. Is Hamel immers niet failliet gegaan? Niet alleen wordt hij afgeschilderd als rancuneus, maar ook wordt publiekelijk getwijfeld aan zijn geestelijke vermogens. De oude strategie: 'vermoordt (het karakter van) de boodschapper'.

Maar de strategie richt zich tegen Alyeska. Naarmate Hamel meer zwart wordt gemaakt, en ontkenningen breeduit worden gepubliceerd, neemt de onvrede bij een aantal medewerkers binnen Alyeska toe. Zij weten immers dat Hamel gelijk heeft. Sterker, een aantal van hen voorzien Hamel van belastende informatie. Meer klokkenluiders verschijnen op de stoep van Hamel. Tegen het einde van 1985 heeft Hamel een zeer uitgebreid dossier samengesteld. Alyeska spant een rechtszaak aan tegen de toezichthouder om inzage in het dossier te krijgen. Doel daarvan is om zicht te krijgen op de klokkenluiders. In hoger beroep verliest Alyeska de zaak. Hamel is gedurende de juridische procedures bang dat zijn bronnen bekend worden en vreest wraakneming. Hij blijft gedurende de daarop volgende jaren informatie verzamelen. Hamel werkt onder an-

dere samen met de vissers in Alaska die de schadelijke gevolgen voor het milieu aan den lijve ondervinden.

Dan loopt de olietanker Exxon Valdez in 1989 tegen de grond. Een milieuramp van de eerste orde. Hamel speelt een rol bij de hulpverlening en blijft doorgaan met informatie verzamelen. Ondanks de olieramp met de tanker blijft de doofpot echter dicht. Hamel heeft financiële problemen en soms twijfelt hij aan het nut van zijn Don Quichote-achtige kruistocht tegen wat hij als 'de soevereine staat' van Alaska beschouwt: het consortium Alyeska. Maar hulp is onderweg.

In april 1990 maakt dr. Wayne Jenkins een afspraak met Hamel. Hij geeft aan dat hij werkzaam is voor de Ecolit Group, een groep van advocaten die beschikken over voldoende fondsen en Hamel wil bijstaan. Ecolit zal de klokkenluiders van juridisch advies voorzien zodat zij hun baan kunnen behouden. Ook zal Ecolit zorgen voor logistieke ondersteuning (staf-medewerkers, apparatuur enzovoort). Tevens kunnen de juristen de verschillende overheidsonderzoeken helpen coördineren door Hamel bij te staan. 'Te goed om waar te zijn', verklaart Hamel voor de Congrescommissie. Dr. Jenkins is hevig verontwaardigd over het onrecht wat Hamel is aangedaan en praat met hem over zijn Congrescontacten, informanten, geïnteresseerde journalisten en Hamel's plannen voor de toekomst.

Dr. Jenkins heet in werkelijkheid Wayne Black en voert een opdracht uit voor het multinationale beveiligingsbedrijf Wackenhut. Jenkins/Black werkt samen met Sherree Rich. Rich werkt daarvoor tweeënhalf jaar voor de Tallahassee politie en drieënhalve maand voor de Hillsborough politie als undercover als zij wordt benaderd door Wackenhut. Rich wordt geïnterviewd door Wayne Black. Zij wordt aangenomen voor een undercoveractie in Washington. Rich krijgt een grote hoeveelheid cash geld mee om een papieren firma op te zetten. In Washington krijgt Rich een map met artikelen over Exxon en milieuproblemen in Alaska. Sherree Rich moet een kantoor opzetten onder de naam Ecolit, een niet bestaande firma, met een bankrekening waarvoor zij gevlmachtigd is. Rich laat naamkaartjes drukken voor haarzelf en Wayne Black, maar nu met de naam dr. Wayne Jenkins. Rich wordt lid van de Library of Congress en milieu-bladen. Geleidelijk bouwt zij aan een fictieve identiteit om haarzelf en Ecolit legitiem en overtuigend over te laten komen. In het kantoor worden milieuboeken neergezet en posters opgehangen als 'Red de Walvisen' en 'Red de Aarde'. Een professioneel bureau wordt ingehuurd voor receptie- en secretariaatsdiensten. Tegenover het kantoor van Ecolit wordt een kantoor geopend van het niet bestaande bedrijf Overseas Trading Company. Twee medewerkers van het bedrijf maken onderdeel uit van de operatie. Een daarvan heet Lund. De twee medewerkers van Overseas voorzien het Ecolit kantoor van audio- en video-opnameapparatuur. De gesprekken tussen dr. Wayne Jenkins en Hamel zullen worden opgenomen. Vanuit Miami ontvangt Rich dagelijks faxen

en soms brieven van het Ecolit kantoor aldaar. Doelstelling van de actie is om uit te vinden wie de bronnen zijn van Hamel en deze informatie te overhandigen aan Alyeska. Het is aan de opdrachtgever, advocaten van Alyeska, om vervolgens de noodzakelijke maatregelen te nemen (ontslag). Rich huurt op kosten van de opdrachtgever een appartement in de stad. Haar opdracht is om in contact te komen met Hamel en overtuigend over te komen als een betrokken milieu-onderzoekster. Tijdens een bezoek van Hamel aan Washington wordt een bus met af luisterapparatuur vanuit Miami gebruikt om de telefoon van Hamel af te luisteren. Tijdens dit bezoek wordt ook het huis van Hamel in Washington doorzocht. Sherre Rich legt contact met Hamel en begrijpt dat hij in financiële problemen zit. De opzet is om Hamel middels financiering en adviezen 'binnen' te halen. Wayne Black legt ook contact met Hamel. De gesprekken tussen hen worden opgenomen. Na drie maanden wordt de actie beëindigd op last van de advocaten van Alyeska. Sherree Rich sluit het kantoor en rijdt terug naar Miami.

Ricki Sue Jacobson werkt in dezelfde periode voor Wackenhut. Zij leert Wayne Black kennen in 1989. Wayne Black is op dat moment eigenaar van een particulier onderzoeksbureau dat hij aan het verkopen is aan Wackenhut. Black zou dan in dienst treden van Wackenhut. Jacobson wordt aangenomen als 'prive-detective in opleiding'. In februari 1990 vraagt Black of zij meegaat naar Alaska. Jacobson moet een milieu-conferentie bijwonen. Zij reist onder haar meisjesnaam. Zij krijgt een vals rijbewijs, naamkaartjes van Ecolit en baggagelabels van Ecolit. Onder geen beding mag zij contact opnemen met Black of Lund. Jacobson vertegenwoordigt de firma Ecolit. Zij heeft op dat moment nog geen idee wat de opdracht precies inhoudt en wie het doel is. Black en Lund reizen in hetzelfde vliegtuig. Op de derde dag van de conferentie wijst Black Hamel aan en zegt tegen Jacobson 'die man moet je in de gaten houden'. Na afloop van de conferentie vliegt Jacobson terug naar Miami. Aan boord wordt zij herkend door Hamel. Hij nodigt haar uit om naast hem te komen zitten. Hij vertelt uitgebreid over zijn werk en de problemen. Jacobson is verbaasd over de mate van vertrouwen die hij heeft in een volmaakte vreemde. Jacobson vertelt over Ecolit. Hamel stapt uit in Seattle maar zegt dat hij in Miami langs zal komen wanneer hij daar is. Jacobson belt vervolgens enkele malen met Hamel. Black doet hetzelfde. De gesprekken worden opgenomen. Kort daarna wordt een Ecolit kantoor opgezet in Miami voor het geval Hamel naar Miami komt. Black vraagt aan Jacobson of zij meegaat naar Washington om de introductie te verzorgen bij Hamel. Jacobson aarzelt. Zij wil Hamel niet verder bedriegen en schrijft een brief van die strekking aan Black. Toch laat zij zich overhalen. In Washington ontmoeten zij Hamel in zijn kantoor. Black wordt voorgesteld als dr. Wayne Jenkins. Na afloop gaan zij naar het huis van Hamel. Later op de avond gaan zij in een restaurant eten. Black/Jenkins vraagt Jacobson niet teveel te praten omdat hij het diner wil af luisteren. In het

toilet stelt hij de af luisterapparatuur in die op zijn lichaam is aangebracht. Het af luisteren mislukt vanwege falende techniek. In het vliegtuig terug laat Black/Jenkins aan Jacobson twee enveloppen zien die hij uit de post van Hamel heeft gehaald. Jacobson blijft het kantoor van Ecolit in Miami bemannen. Een keer wordt ze gevraagd de vuilniszakken te onderzoeken die uit het kantoor van Hamel zijn weggenomen. Het is het laatste wat zij doet. Kort daarop neemt zij ontslag.

In zijn getuigenis voor de onderzoekscommissie van het Congres betuigt Hamel zijn spijt. In de verschillende contacten met Ecolit heeft hij zijn bronnen gecompromiteerd. Hamel spreekt vrijuit over de mensen die hem van informatie voorzien en vertelt Black/Jenkins ook wat zij vertellen. 'Als in mijn business iets te goed is om waar te zijn, dan is het waarschijnlijk ook niet waar', verklaart hij tegenover de Commissie. Eerst nu dringt de ware omvang van de infiltratie-actie tot Hamel door. Zijn vuilnis is met enige regelmaat doorzocht; zijn telefoongesprekken zijn opgenomen; diverse gesprekken zijn vastgelegd op video; zijn post is doorzocht en brieven zijn ontvreemd. Tenslotte is persoonlijke en financiële informatie over hem verzameld. De informatie is gebruikt om een 'heksenjacht' op te zetten naar klokkenluiders binnen Alyeska. Middels de illegale verkrijging gegevens over telefoongesprekken van AT&T zijn de personen geïdentificeerd met wie Hamel heeft gepraat. Verschillende bronnen verliezen hun baan. Een van de eerste klokkenluiders verliest niet alleen zijn werk, maar ook zijn huis en aanspraken op een pensioen. Verschillende werknemers leven nog steeds met het idee dat zij in de gaten worden gehouden, aldus Hamel.

De internationale context

Staat de Wackenhut-casus op zichzelf, of past deze casus in een bredere ontwikkeling binnen het Amerikaanse bedrijfsleven? Behoort infiltratie inmiddels tot de 'normale' methoden om bedrijfsbelangen veilig te stellen? Zijn er wereldwijde parallellen te trekken? Volgens de bekende Amerikaanse publicist en futuroloog Alvin Toffler vormt bedrijfsspionage een belangwekkende nieuwe trend. Volgens hem treedt een verschuiving op in het inlichtingenwerk van het publieke naar het private domein. Deze verschuiving wordt verklaard door de overgang naar een informatiesamenleving. In de informatiesamenleving heeft informatie een zelfstandige kwaliteit als productiemiddel gekregen (Toffler, 1990). Naarmate dienstverlening en informatieverwerking belangrijker bedrijfstakken worden, ondergaat de aard van de rijkdom onherroepelijk een verandering. Informatie is de nieuwe vorm van kapitaal. Toffler wijst op ontwikkelingen in de bureaucratie, de detailhandel, de financiële wereld en productiebedrijven. In toenemende mate wordt het management afhankelijk van informatie: over cliënten, over debiteuren, over concurrenten, over consumenten, over werknemers en fraudeurs. Informatie is nodig

voor marktverkenningen, productaanpassingen, marketing, controle van het productieproces en uitbreidingen dan wel inkrimping van organisatiestructuren of het voorkomen van verliezen door bedrijfsspionage of interne fraude.

Compleet nieuwe bedrijfstakken ontstaan die informatie verzamelen, analyseren en verkopen: marketing-bureaus, headhunters en wetenschappelijke en andere onderzoeksbureau's. De informatie-maatschappij leidt tot geheel nieuwe discussies over de verwerving en afscherming van informatie waarbij concepten als cyberwar, infowar, business en corporate intelligence en economische spionage centraal staan.

De bedreigingen in het post-Koude Oorlog tijdperk voor de staat, maar zeker voor het bedrijfsleven zijn meer diffuus, subtieler en in velerlei opzicht complexer. Zij omvatten, naast de traditionele politiek-militaire bedreigingen ook economische, handels-, sociale, medische en technologische bedreigingen. De staat, maar zeker ook het bedrijfsleven heeft behoefte aan informatie om snel in te kunnen spelen op wisselende omstandigheden en nieuwe bedreigingen. In verschillende schrifturen wordt de complexiteit verwoord met verwijzingen naar de toenemende economische integratie van de wereldeconomie. Deze integratie leidt tot concurrentie op markten, maar ook tot een toenemende concurrentie tussen landen. Hierin zou dan een belangrijke bron van (nieuwe) vormen van bedrijfsspionage liggen: 'Als het aantal multinationale ondernemingen verder toeneemt, zetten die misschien hun eigen inlichtingen-netwerken op, een soort 'para-CIA's'. Dat geldt zowel voor oliemaatschappijen, banken en Japanse handelsfirma's, als voor Amerikaanse constructiebedrijven' (Toffler, 1990). Toffler spreekt over 'info-boetiëks' die worden geleid door voormalige inlichtingenmensen die zich gaan specialiseren in alle mogelijke onderwerpen van politieke risico-analyses tot het verzamelen van technische informatie. Ook maakt hij melding van zogenaamde 'concurrentie-inlichtingengroepen' binnen het bedrijfsleven die hoewel opgezet om te werken binnen de grenzen van de wet (open bronnen), tenminste op rudimentair niveau, veel van dezelfde methoden en vaardigheden gebruiken die we ook aantreffen bij inlichtingendiensten van de overheid (Toffler, 1990).

Bedrijven in de Verenigde Staten verliezen op jaarbasis meer dan 250 miljard dollar door bedrijfsspionage, aldus de *American Society for Industrial Security* (Asis). Dit wordt in 1997 geconcludeerd op grond van een onderzoek onder de *1000 Fortune*, aangevuld met de driehonderd snelst groeiende bedrijven. Meer dan de helft van de bedrijven (56%) rapporteerde incidenten. In een periode van 17 maanden werden 1100 incidenten gedocumenteerd. De totale schade bedroeg 44 miljard dollar. De schattingen over de schade zijn vijfmaal hoger dan de vorige Asis-survey. Het onderzoek van Asis bevestigt het beeld van de gemiddelde dader: (voormalige) medewerkers die boven alle verdenking staan, uit-

zendkrachten, kortverbandmedewerkers, adviseurs, concurrenten en aanleveringsbedrijven.

De diefstal van strategische bedrijfsinformatie is volgens de FBI een van de meest serieuze vormen van misdaad waarmee het bedrijfsleven wordt geconfronteerd. Een specifiek onderzoek van de CSI/FBI aangaande computercriminaliteit en beveiliging wees uit dat in de periode 1997-1999 meer dan 42 miljoen dollar aan strategische bedrijfsinformatie was gestolen van 64 verschillende bedrijven. Een onderzoek van de *American Society for Industrial Security* naar verlies van strategische bedrijfsinformatie levert een schatting van 63 miljard dollar schade. De 'high-tech industry' heeft een gemiddeld verlies per incident van 19 miljoen dollar.

Het *Amerikaanse Computer Security Institute* (CSI) publiceert sinds enkele jaren de resultaten van een periodiek onderzoek. Enkele conclusies daarvan (1999):

- bedrijven, financiële instituten en overheidsdiensten worden geconfronteerd met interne en externe dreigingen;
- systeeminbraken door werknemers nemen toe;
- systeeminbraken door buitenstanders nemen toe;
- met name de internetverbindingen zijn kwetsbaar;
- 26% van de respondenten rapporteert diefstal van strategische informatie;
- de totale financiële verliezen bedragen ruim \$100.000.000 voornamelijk door diefstal van strategische informatie en fraude;
- een van de belangrijkste trends is, aldus CSI, de toename van externe computerinbraken. Dit blijkt ook uit ander onderzoek;
- ICT-criminaliteit is een toenemende bedreiging voor de concurrentiepositie van het Amerikaanse bedrijfsleven.

Op internet zien we toenemende aandacht voor concepten als 'infowar', cyberterrorisme en bedrijfsspionage. Het betreft hier vormen van ICT-misdrijven die worden gepleegd door handelsconcurrenten, terroristen en/of inlichtingendiensten. Het heeft geleid tot de oprichting van afdelingen 'Info- and cyberwar' binnen de Amerikaanse overheid en (steeds meer ook) in het bedrijfsleven. Internationaal krijgt dit initiatief navolging.

Nederlandse context

Is het denkbaar dat bedrijfsspionage zich voordoet in Nederland? Om deze vraag te beantwoorden blik ik allereerst terug in de tijd. Vervolgens betrek ik een aantal recente publicaties over bedrijfsspionage.

In de eerste helft van de twintigste eeuw wordt de sociale controle in de Limburgse mijnstreek in belangrijke mate uitgeoefend door de Mijnpolitie (Hoogenboom, 1990). De Mijnpolitie werkt in opdracht van de directie van de mijnen. Vier rechercheurs zijn betrokken bij het controle-

ren van antecedenten van (nieuwe) werknemers die veelal worden gerecruteerd in een aantal Midden-Europese landen. De schrik voor het communisme en zeker het anarchisme zit er goed in. De onderzoekers trekken er op uit en doen ter plaatste onderzoek naar de moraliteit van de werknemers waarbij politieke overtuigingen zwaar meetellen. In 1926 heeft de Mijnpolitie een kaartenbestand van 25.000 mijnwerkers. De onderzoekers werken samen met een aantal andere Nederlandse bedrijven, waaronder Philips, de Bataafse Petroleummaatschappij, KLM-Fokker en de Rotterdamse Scheepvaartmaatschappij Lloyd. In de archieven van de Mijnpolitie vinden we een notitie van het toenmalige hoofd die schrijft: 'Het hele korps kan me worden ontnomen, als ik de onderzoekers maar mag behouden'. De Mijnpolitie bezoekt politieke vergaderingen en verhindert de verspreiding van politieke propaganda. In de Tweede Kamer wordt schande gesproken over de inmenging in het politieke leven.

Na de Tweede Wereldoorlog bestaat opnieuw bezorgdheid binnen het bedrijfsleven over de moraliteit van werknemers. De Koude Oorlog dient zich aan en binnen het bedrijfsleven is een aantal functionarissen werkzaam dat zich richt op de vergaring van politieke inlichtingen. Het bestaan van private inlichtingenactiviteiten in Nederland, eind jaren veertig, begin jaren vijftig is een doorn in het oog van de toenmalige twee publieke inlichtingendiensten, de veiligheidsdienst van de koninklijke Marechaussee en de Centrale veiligheidsdienst, die later overgaat in de Binnenlandse Veiligheidsdienst (De Graaff en Wiebes, 1992). De publieke diensten ondernemen pogingen om een overheidsmonopolie te creëren op het terrein van inlichtingen en veiligheid. Volgens Einthoven, toenmalig hoofd van de BVD, past het werk van één van deze particuliere organisaties, de Stichting Opleiding Arbeidskrachten Nederland (Soan), geen andere kwalificatie dan 'beunhazerij op het gebied van de bestrijding van het communisme' (De Graaff en Wiebes, 1992). De Graaff en Wiebes constateren dat 'de overheid nadien echter nooit een formeel monopolie ten aanzien van het inlichtingen- en veiligheidswerk heeft gevestigd, zoals zij bijvoorbeeld wel een geweldsmonopolie kent' (De Graaf en Wiebes 1992).

De relatie tussen publieke en particuliere inlichtingenactiviteiten wordt weer ter discussie gesteld in de jaren tachtig. Bedrijven die zaken doen, of daarvan worden beticht, met het Apartheidsregime in Zuid-Afrika staan in de warme belangstelling van verschillende actiegroepen. De aanslagen op de Makro-vestigingen en de acties tegen Shell leiden tot discussies over het inzicht van publieke diensten in het actiewezen. De Stichting Maatschappij en Onderneming en de Stichting Maatschappij en Politie hebben in een publicatie aandacht besteed aan deze discussie: 'Wanneer de overheid onvoldoende inspeelt op de huidige ontwikkeling is de kans groot dat het bedrijfsleven zich afkeert van de overheid en er een situatie ontstaat waarin ondernemers vaker het heft in eigen hand nemen (...) en allerlei bedrijfjes zich specialiseren in het verzamelen van

inlichtingen en personen ten behoeve van bedrijven' (Stichting Maatschappij en Onderneming/Stichting Maatschappij en Politie, 1988).

Volgens de Graaff en Wiebes brengt het einde van de Koude Oorlog met zich mee dat een meer gefragmenteerd dreigingsbeeld ontstaat. Zij concluderen dat dit 'zuiver theoretisch gezien ook steeds meer ruimte biedt voor particuliere inlichtingendiensten' (De Graaff en Wiebes, 1992). Wat zijn elementen van dit nieuwe dreigingsbeeld? Maakt de ideologische strijd die zo kenmerkend was voor de Koude Oorlog plaats voor een economische strijd tussen bedrijven en landen? En verplaatst de bedrijfspionage zich naar het economisch domein? In de jaren negentig duikt bedrijfspionage op in het jaarverslag van de BVD (1992) 'Malafide informatiehandelaars trachten met de meest uiteenlopende methoden aan informatie te komen. Het komt voor dat men zich bedient van methoden die grote gelijkenis vertonen met de praktijken uit de spionage-wereld' (Hoogenboom, 1996).

Meer recent lijkt de aandacht voor bedrijfspionage in Nederland toe te nemen. De Stichting Maatschappij en Onderneming brengt in februari 2001 de studie *Informatieoorlog: over de schaduwkanten van de informatiemaatschappij* uit. In de publicatie wordt gewezen op de (toenemende) kwetsbaarheid van informatiesystemen die het doelwit zijn van hackers, inlichtingen- en veiligheidsdiensten en bedrijfspionage (Stichting Maatschappij en Onderneming, 2001). De Nederlandse overheid informeert begin 2001 de Tweede Kamer over het Echelon-netwerk, een mondiaal af luistersysteem dat is opgezet tijdens de Koude Oorlog. Minister De Grave (Defensie) schrijft in de notitie *Grootschalig af luisteren van moderne communicatiesystemen*: 'Systemen waarbij op grote schaal telefoon, fax en e-mail wordt 'afgeluisterd', zoals het Amerikaans-Britse Echelon, beperken zich niet tot enkele Westerse landen. Opsporingsdiensten, veiligheidsdiensten en inlichtingendiensten 'van landen met uiteenlopende politieke kleur' maken gebruik van dergelijke systemen. Ook bedrijven en criminele organisaties zijn in staat grootschalig informatie af te tappen.'

Het Nationaal Platform CrimINALITEITSpreventie (NPC) brengt een dezer dagen de scenariostudie financieel-economische criminaliteit 2010 uit. De titel luidt 't *Neemt toe, men weet niet hoe* (Hoogenboom, 2001). In deze scenariostudie wordt onder andere gewezen op de zich wijzigende verhoudingen tussen de staat en het bedrijfsleven op het terrein van de veiligheidszorg. Ook in deze scenariostudie wordt aandacht besteed aan bedrijfspionage als een (nieuwe) trend op het terrein van financieel-economische criminaliteit (NPC, 2001).

Conclusies

De Wackenhut-casus laat het niet toe om te generaliseren. In velerlei opzichten is de casus dan ook uniek. Op basis van historische voorbeelden kan wel worden geconstateerd dat in Nederland binnen het bedrijfsleven

in verschillende tijdvakken sprake is geweest van een 'buitengewone' interesse voor (nieuwe) werknemers die werden gescreend op politieke overtuiging. Deze interesse heeft met name de vorm aangenomen van het vergaren van inlichtingen en heeft voor zover bekend nooit de vorm aangenomen van een infiltratieactie gelijk die van Wackenhut. De aandacht voor de mogelijke linkse sympathieën van werknemers zou zich in het midden van de jaren tachtig hebben verplaatst naar enkele actiegroepen. Of dit daadwerkelijk is gebeurd is maar de vraag. Weliswaar waarschuwt de Stichting Maatschappij en Onderneming voor een mogelijke tendens binnen het bedrijfsleven (en eigenlijk ging het maar om enkele multinationals) om het heft in eigen hand te nemen, maar in de literatuur vinden we hiervoor geen ondersteuning. Dezelfde waarschuwing vinden we ook bij Toffler. Maar in hoeverre 'para-CIA's' daadwerkelijk de markt betreden is vooralsnog niet na te gaan. Veel meer consensus lijkt (inter)nationaal te ontstaan over economisch geïnspireerde bedrijfsspionage. De aandacht hiervoor neemt sterk toe.

Wat de casus en de verschillende aangehaalde bronnen mijns inziens wel aantonen is dat de aandacht voor spionageactiviteiten niet langer meer uitsluitend vanuit een publiek perspectief kunnen worden gezien. Het inlichtingenwerk wordt traditioneel in verband gebracht met de publieke sector (Kluiters, 1993). In de klassieke benadering van het inlichtingenwerk staan aantastingen van de politieke orde centraal. Het begrip orde kan mijns inziens breder worden gehanteerd. Dit maakt het mogelijk om bijvoorbeeld een bedrijfseconomische orde als conceptueel raamwerk te hanteren. De bedrijfseconomische orde kan worden aangetaast door ontwikkelingen op de markt (nieuwe producten, nieuwe concurrenten), door sociaal-economische ontwikkelingen (werkloosheid, inflatie), door politieke ontwikkelingen (sociaal protest, actiegroepen, wijzigend overheidsbeleid) of door criminele activiteiten (interne fraude, informatiemakelaardij of bedrijfsspionage).

De inlichtingenfunctie binnen het bedrijfsleven heeft ten doel om aantastingen van deze bedrijfseconomische orde in de meest brede betekenis voorkomen (preventie). De analyse van open bronnen wordt door publieke en private inlichtingen- en veiligheidsdiensten aangevuld met (clandestiene) acties, of operaties. Hieronder worden infiltratie, af luisteren, omkopen, inijkoperaties, het runnen van informanten of agenten, onderschepping van berichten en bijvoorbeeld (elektronische) observatie geschaard. Op grond van schaars (inter)nationaal empirisch materiaal kan voorzichtig worden vastgesteld dat tot op zekere hoogte binnen het bedrijfsleven dergelijke clandestiene acties worden uitgevoerd (Winkler, 1997). Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen activiteiten in het economisch domein: gericht op concurrenten, en in het politieke domein: gericht op actie- en protestgroepen (Cornwall, 1991).

Literatuur

Cools, M., B. Hoogenboom

Kwetsbare kennis

Samsom, 1996

Cornwall, H.

The industrial espionage handbook

London, 1991

Engelen, D.

De geschiedenis van de Binnenlandse veiligheidsdienst

Den Haag, SDU, 1995 (diss.)

Graaff, B., C. Wiebes

Gladio der vrije jongens

Den Haag, SDU, 1992

Hoogenboom, A.B.

The mining police; Dutch private security in historical perspective

In: Robert, P., C. Emsley (red.), *History and sociology of crime*, Hamburger Studien zur Kriminologie, Band 10/1, 1990, pp. 85-100

Hoogenboom, A.B.

Particulier gewroet en ongekanaliseerde waakzaamheidsdrang

In: Koedijk, P., J. Linsen e.a., *Verspieters voor het Vaderland*, Den Haag, SDU, 1996, pp. 105-130

Hoogenboom, A.B.

't Neemt toe, men weet niet hoe'; scenariostudie financieel-economische criminaliteit 2010 in opdracht van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing

Den Haag, 2001

Informatieoorlogen

Informatieoorlogen; over de schaduwkanten van de informatiemaatschappij
Den Haag, Stichting Maatschappij en Onderneming, 2001

Kluiters, F.A.C.

De Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten

Den Haag, 1993

Report

Report of the Committee on Interior

and Insular Affairs of the US House of Representatives, Alyeska Pipeline Service Company Covert operation
Washington, 1992

Supplemental Statement of Ricki Sue Jacobson

Supplemental Statement of Ricki Sue Jacobson before the United States House of Representatives of the United States Congress Committee on Interior and Insular Affairs

2226 Rayburn House Office Building
Washington D.C., November 4 & 5, 1991

Testimony of Richard Hamel

Testimony of Richard Hamel before the United States House of Representatives of the United States Congress Committee on Interior and Insular Affairs
2226 Rayburn House Office Building
Washington D.C., November 4 & 5, 1991

Testimony of Sherree Rich

Testimony of Sherree Rich before the United States House of Representatives of the United States Congress Committee on Interior and Insular Affairs
2226 Rayburn House Office Building
Washington D.C., November 4 & 5, 1991

Toffler, A.

De nieuwe machtselite

Utrecht, 1990

Wie keert het geweld in Nederland? Bedrijfsleven, politie en (politiek) geweld

Den Haag, Stichting Maatschappij en Onderneming/Stichting Maatschappij en Politie, 1988

Winkler, I.

Corporate espionage; what it is, why it is happening in your company, what you must do about it

Rocklin, 1997

Waarborgen voor private opsporing

Wetgeving of zelfregulering?

B.W.M. van der Lugt*

Sinds het vastgelopen conflict tussen directie en personeel van de NS kennelijk moest resulteren in (alom onbegrijpelijke) spoorstakingen, is de roep om heroverweging van privatisering van ooit publieke taken luid geworden. Is privatisering wel de oplossing voor betere en snellere dienstverlening? Moeten openbare nutsbedrijven wel in private handen komen? Zouden bepaalde taken weer niet beter onder de hoede van de overheid gebracht kunnen worden. Of daar beter kunnen blijven?

Een dergelijke overweging wordt vaker geuit, sinds de monopoliepositie van de politie ter discussie staat. Steeds meer benadeelden zoeken immers hun heil bij private organisaties die tal van taken aan zich hebben getrokken die ooit onbetwist tot het domein van de politie behoorden. Door gebrek aan capaciteit(en) moet de traditionele handhaver van de openbare orde immers keuzes maken: welke zaak verdient prioriteit en welke niet. Het is een situatie waar de inmiddels zo mondige burger zich niet meer bij neerlegt. Zoals stromend water zich moeilijk door obstakels laat bedwingen, zo wil ook deze maatschappelijke stroming 'ieder zijn recht' geen holle frase laten zijn.

Niettemin kent de privatisering van overheidstaken ook hier schaduwzijden. De voornaamste kritiek op de ontwikkeling van een private sector op het vanouds publieke domein der rechtshandhaving is dat een objectief, langs democratische weg gekozen orgaan dat toezicht kan uitoefenen, ontbreekt. Dit knelt te meer als het gaat om de persoonlijke levenssfeer.

In deze bijdrage wil ik deze problematiek vanuit de hoek van de private opsporing benaderen. Na een korte beschouwing over de traditionele, reguliere politietaken kom ik tot een afweging welke van die taken voorbehouden dienen te blijven aan de sterke arm en welke niet zo exclusief zijn; ja, welke wellicht zelfs beter 'opgepakt' kunnen worden door de private sector. Vervolgens kom ik tot de vraag of de activiteiten van private kantoren in dat geval wel of niet door regelgeving moeten worden beheerst en zo ja, of hier een taak ligt voor de wetgever of voor de sector zelf.

* De auteur is partner bij Deloitte & Touche, directeur van Deloitte & Touche Forensic Services BV, afdeling Onderzoek, en is part time verbonden aan de Afdeling criminologie van de rechtenfaculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Politietaken

De politie heeft in Nederland vanouds drie belangrijke taken:

- handhaving van de openbare orde en veiligheid;
- opsporing van strafbare feiten;
- en, hulpverlening aan hen die dat nodig hebben.

Op de laatstgenoemde taak zal ik, gegeven de vraagstelling van dit artikel, niet nader ingaan.

Openbare orde en veiligheid

De discussie over de territoriale afbakening van de politiewerkzaamheden ten aanzien van de handhaving van de openbare orde houdt de gemoederen nog altijd volop bezig. Veelvuldig wordt erop gehamerd dat de politie de baas moet zijn in het 'openbaar domein', hoe ruim of eng men dit begrip ook invult. De politie dient exclusief en merkbaar op te treden in het publieke domein – aldaar wil zij niet concurreren - en private organisaties handhaven recht en orde in het private domein. Zo ligt de scheiding.

Maar particuliere beveiligingsbedrijven blijken heel goed bij machte de orde in de niet-private ruimte te kunnen handhaven. Alleen, als dit gebeurt, volgen er zure vragen. De Jong noemt in *Privatisering van toezicht en opsporing* het voorbeeld van de burgemeester die te weinig politiemensen tot zijn beschikking heeft om tijdens de zomervakantie te surveilleren langs de drukke discotheken (De Jong, 2000, p. 32). Door horeca-ondernemers en verontruste burgers daartoe aangespoord, vraagt hij zijn korpsbeheerder om meer agenten. Maar er zijn capaciteitstekorten en dus vangt hij bot. Daarop huurt hij twee geüniformeerde beveiligingsfunctionarissen in, die hun geld meer dan waard zijn. Als de minister daar evenwel kennis van neemt, gelast deze de burgemeester het contract met de beveiligingsfunctionarissen onmiddellijk op te zeggen: privaat toezicht in het publieke domein kan niet worden getolereerd. De monopoliepositie van de politie mag niet eroderen.

Tenzij het zo uitkomt ... Want als de openbare orde onder druk komt te staan bij voetbalwedstrijden, popconcerten, optochten, wielervedstrijden en dergelijke, is publiek-private samenwerking ineens wel mogelijk. Hoe typisch polderlands! Als we niet helder durven te zijn – en dat is meestal het geval; het begrip 'regievoering door de politie' is daar een voorbeeld van – of als de consequenties van een helder standpunt tot allerlei ongewenste bijverschijnselen leiden, of als we het niet meer weten, kunnen we altijd nog 'gewoon samenwerken'. En of het dan nog

reëel is te spreken van het monopolie van de politie in plaats van het begrip *primaat* hier te gebruiken, vraagt men zich liever niet af.¹

Opsporing strafbare feiten

Het is, gezien de hiervoor beschreven reserves die de politie tegen de private beveiligingssector heeft, opmerkelijk dat zij niet of nauwelijks ageert tegen de rol die de recherchebureaus en bureaus Forensic Services van de grote accountantskantoren spelen bij het opsporen van strafbare feiten.² En dat terwijl recherchebureaus al heel lang bestaan, in allerlei soorten en maten. Het toezicht erop is evenwel tot op heden maar zeer betrekkelijk geweest. Er is wel eens gesuggereerd dat dit komt, omdat de politie deze bureaus niet als een bedreiging ervaart, wat particuliere beveiligingsorganisaties dan wel zouden zijn. Wat ervan zij, het onderscheid publiek/privaat domein is ten aanzien van opsporingsactiviteiten (nog) niet relevant. De toegang tot de officier van justitie behoort toch nog steeds exclusief aan de politie.

Wat mij brengt tot enkele kanttekeningen bij het begrip 'opsporing van strafbare feiten'. Ten eerste gaan de activiteiten van recherchebureaus verder dan dat. De opsporing van strafbare feiten regardeert primair het publieke belang, de rechtsorde, terwijl algemene en bijzondere recherchebureaus primair een privaat belang dienen. Detectie van ongewenst gedrag en opsporing van strafbare feiten liggen dicht tegen elkaar aan, maar dekken elkaar niet geheel.

Ten tweede is opsporing in eerste instantie dadergericht en gaat het om feiten die volgens de strafwet strafbaar zijn verklaard. De private 'opsporing' is veeleer 'schadegericht'. Zo richten de meeste particuliere (recherche)bureaus zich veel meer op de vaststelling en de beperking van de schade die het slachtoffer heeft geleden of nog lijdt door (bijvoorbeeld) parallelimport, schending van het concurrentiebeding, bedrijfs-spionage en interne criminaliteit. Het hoeft hier zeker niet altijd om

- 1 Een enkele regievoering door de politie wordt onvoldoende geacht. Bovendien vindt de politie zelf dit begrip in de publiek-private samenwerking onduidelijk. Zie J. Vogel, 'Politiek doet zorg voor veiligheid in de uitverkoop' in *NRC Handelsblad* d.d. 1.2.2001. Aan het 'gevecht' om het publieke domein is overigens, voor zolang het duurt, een einde gekomen, nu de betrokken ministers hebben toegestaan (onder regie van de politie en onder strikte voorwaarden) dat particuliere beveiligers voor toezicht kunnen worden ingezet. De gemeente blijft politiek verantwoordelijk, de instemming van de lokale driehoek is vereist en de particuliere beveiligers moet herkenbaar zijn als medewerker van de gemeente. Zie ook: 'Het gevecht om het publieke domein', themanummer van *Justitiële verkenningen* (nr. 1, 2001). De titel wekt ten onrechte de indruk dat het om het onderhavige onderwerp gaat, terwijl het veeleer om gezagsverhoudingen gaat.
- 2 Ik maak een onderscheid tussen de algemene recherchebureaus enerzijds en de bijzondere bureaus Forensische Dienstverlening (die zich primair bezig houden met financieel-economische kwesties) van de grote accountantskantoren anderzijds. Beide categorieën zijn vergunningplichtig inzake de Wet op de particuliere beveiligingsbedrijven en recherchebureaus.

strafbare feiten te gaan. De bureaus die gelieerd zijn aan accountantskantoren, richten zich met name op complexe fraudes en de preventie daarvan.

Ten derde vindt strafvordering volgens artikel 1 Sv alleen plaats op de wijze bij deze wet voorzien. Een minimum hoeveelheid veronderstelde schuld aan (of verdenking van) een strafbaar feit dient aanwezig te zijn, wil de recherche in actie kunnen komen. De bevoegdheden liggen vast in de wet. In de artikelen 141 en 142 Sv lezen we wie met de opsporing belast is; wat niet wegneemt dat er ook anderen dan genoemde opsporingsambtenaren zich met opsporing (doch niet ten behoeve van de strafvordering) kunnen bezighouden. Van enige bevoegdheden voor de particulier rechercheur, anders dan de bevoegdheden van de burger, is uiteraard geen sprake. En, laat dat duidelijk zijn, dit moet vooral zo blijven.

Ten vierde zien we dat doeleinden en belangen van publieke en private opsporing sterk uiteenlopen. Strafvordering heeft de generale en de speciale preventie, de normbevestiging en de vergelding als oogmerk. Maar deze motieven voeren voor de aangever of het slachtoffer zelden de boventoon. Doordat er geen aangifteplicht inzake vermogenscriminaliteit (fraude³) bestaat, staat het de benadeelde vrij te kiezen voor de publieke of voor de private weg.⁴ Maar al te vaak laat het de benadeelde koud of er bestraffing van overheidswege volgt of niet. Zijn belang is het de financiële schade, de imagoschade en de gevolgschade te beperken en liever nog te herstellen (*asset tracing*); zo stil mogelijk vertrek van de dader uit de organisatie en herstel van de rust. Die doelstellingen ziet hij eerder verwezenlijkt door een particulier bureau dan door officiële opsporingsinstanties.

Taken particuliere recherche

Is het zo dat bepaalde taken zijn voorbehouden aan de politie, andere taken kunnen wellicht beter worden uitgevoerd door de private sector. Dat betekent dat het begrip exclusiviteit ook de private sector geldt. Het gaat dan ook niet aan politie en private sector lijnrecht tegenover elkaar te stellen, maar ze juist als twee elkaar aanvullende entiteiten te beschouwen. Wat voor de een mogelijk is, kan de ander niet. Wat de politie allemaal wel of niet kan, mag of moet, acht ik genoegzaam bekend. Wat de mogelijkheden zijn van de private sector, wil ik echter in dit kader nader aan de orde stellen, omdat de vraag naar (zelf)regulering zich hieruit kan aandienen. Laten wij de voor- en nadelen van de private organisatie eens nader beschouwen.

3 Fraude is ingewikkelde vermogenscriminaliteit; diefstal van geld, goederen, tijd, informatie en imago.

4 Waar een aangifteplicht wel bestaat – artikel 162 Strafvordering noemt een aangifteplicht voor openbare colleges en ambtenaren indien bepaalde ambtsmisdriven aan het licht komen – wordt deze vaak (opzettelijk) niet gekend.

Voordelen

Zoals ik opmerkte, zijn forensische dienstverleners en politie niet elkaars concurrenten, maar elkaars 'complementen'. Dat deze bewering niet gratis is, moge blijken uit het feit dat de politie, zoals ik hierboven al opmerkte, de private opsporingssector niet als bedreiging ervaart en uit het feit dat er in toenemende mate sprake is van samenwerking. Het initiatief wordt daarbij vrijwel altijd door de overheid genomen. De private diensten worden niet opgedrongen. De overheid laat zich immers terecht niets opdringen en is mans genoeg te beslissen wanneer extra handen aan de ploeg nodig zijn. Taakverdeling komt in onderling overleg aan de orde, waarbij het primaat van de strafvordering wordt gerespecteerd. Doordat veel medewerkers die thans aan de particuliere kantoren verbonden zijn, afkomstig zijn uit de politie- en justitiegelederen – ik ben er zelf een voorbeeld van – kent en vertrouwt men elkaar en weet men wat de capaciteiten van de ingehuurde krachten zijn. Geregeld zelfs verwijst de politie de benadeelde naar particuliere bureaus, als zij op korte termijn er niet aan toekomt diens zaak te behandelen (prioriteitstelling).

Een tweede aspect is dat er niet zelden nog onvoldoende materiaal aanwezig is om de verdenking van een bepaald feit en/of de verdenking jegens een bepaalde persoon hard te maken. En juist aan deze voorwaarde is de politie gebonden (zie artikel 27 Sv). Forensische onderzoekers kunnen reeds een 'situatie' of 'geruchten' onderzoeken. Een (achteraf gebleken) lichtvaardige verdenking van je eigen personeel kan zwaar worden aangerekend. Daar komt bij dat de rol van de benadeelde (aangever/getuige) na aangifte bij politie of Justitie wordt gemarginaliseerd. Hij kan zijn aangifte niet ongedaan maken. Hij is 'de regie' over zijn zaak kwijt. Al zou hij tussentijds mededelen dat hij er geen prijs op stelt dat de dader wordt vervolgd, dan nog zou dat allerm minst een sepot garanderen.⁵

Forensische dienstverleners pakken de zaak daarentegen integraal (in volle omvang) en multidisciplinair aan. Zij beschikken over specifieke kennis en waar ze die ontberen, huren ze die in. De opdrachtgever bepaalt de grenzen van het onderzoek. Daarmee kan hij behoedzaam manoeuvreren en imagooverlies wegens (negatieve) publiciteit beperken of vermijden. De benadeelde heeft er immers belang bij dat de dader uit de organisatie wordt verwijderd.⁶ En liefst zo, dat het ontslag ook bij de kantonrechter stand houdt. De afdoening wordt in eigen hand gehouden en

5 Voor de accountant bestaan er regels die erop neerkomen dat de beperking van het onderzoek niet van invloed mag zijn op zijn onafhankelijkheid.

6 En soms zelfs dat niet: ontslag vlak voor het pensioen van een werknemer die reeds lang in dienst is, wordt als onfatsoenlijk ervaren. Zo hoorde ik eens het argument dat de benadeelde binnen een paar jaren meer op de fraudeur zou hebben verdiend dan de omvang van het bedrag waarvoor hij thans was benadeeld.

een civielrechtelijke (arbeidsrechtelijke) afdoening heeft de voorkeur boven een strafrechtelijke aanpak.

Aangifte bij de politie kan zeker op den duur leiden tot aantasting van het imago. Niets blijft geheim, en zeker een openbaar strafproces niet. Daarenboven kan zulk een aangifte omslaan in een verdenking tegen de aangever (medeplichtigheid, verwijtbare nalatigheid, onvoldoende controle, de kat op het spek gebonden hebben). Ook fiscaal kan het repercussies hebben.⁷

Forensische dienstverleners gaan discreet en prudent te werk. Procedures waaraan opsporingsinstanties door de wetgever gehouden zijn, worden hier zorgvuldig met de opdrachtgever afgesproken. Inbeslagname van een administratie die voor het voortgaand functioneren van de onderneming belangrijk is, is dan ook niet aan de orde. Evenmin als aanhouding en inverzekeringstelling van sleutelfunctionarissen. De dagelijkse gang van zaken in de onderneming wordt zo min mogelijk in de war gebracht, een klacht die, terecht of ten onrechte, nogal eens over politie-optreden wordt geuit. Een en ander bespoedigt de zaak aanzienlijk. Een recherche-onderzoek kan zich schier eindeloos voortslepen, waarbij het vaak voorkomt dat de betrokkenen 'in het belang van het onderzoek' in het ongewisse worden gehouden. Dat door lange doorlooptijden termijnen kunnen verjaren, vormfouten ongemerkt insluipen – de aandacht verslapt immers na verloop van tijd – en dat het strafvorderlijke traject (aanhoudingen ter terechtzitting, hoger beroep, cassatie) met onzekerheden geplaveid is, moge voor zich spreken. Mocht politie-optreden gewenst, maar nog niet opportuun zijn, dan kunnen forensische dienstverleners in het voorbereidend traject een belangrijke rol spelen. Zij kunnen de zaak panklaar aanleveren (aangiftebegeleiding), terwijl de politie dit particulier onderzoek zonder doublures strafvorderlijk kan afronden. In een tijd van ongebreidelde internationalisering en mondialisering kunnen forensische dienstverleners sneller en gemakkelijker opereren. Zij zijn immers niet, zoals de nationaal werkende politie en Justitie, gebonden aan grenzen. Bovendien kunnen zij hun buitenlandse collega's inschakelen. Die kennen in hun land immers de (on)mogelijkheden om snel en correct (taalproblemen!) antwoord te krijgen op de gestelde vragen. Iets wat altijd een grote frustratie blijft van veel nationaal opererende overheidsinstanties.

En dan, aan preventie-advies na afloop van een detectie-onderzoek komt de politie zeventie toe. Wat kan impliceren dat herhaling tot de mogelijkheden behoort. Forensische rapportage wordt daarentegen standaard afgesloten met adviezen ter voorkoming van de schade.

7 Zie de douaneclaim welke het gevolg kan zijn van aangifte van sigarettendiefstal.

Nadelen

Tot zover de lofzang op de forensische dienstverlening. Natuurlijk zijn er argumenten te noemen om uiterst kritisch te kijken naar de ontwikkelingen van private opsporing. Zo wordt er gewezen op een mogelijke rechtsongelijkheid.⁸ Wie daartoe de middelen heeft, kan zich verzekeren van uiterst professionele hulp. Wie deze middelen ontbeert, zoekt het zelf maar uit. Zo worden, aldus de cynici, de sterken sterker en de zwakken zwakker. Hoewel niet te ontkennen valt dat (rechts)personen die de middelen hebben om ‘alles uit de kast’ te halen, zich doorgaans beter redden, wil ik daarbij aantekenen dat dit geen nieuw verschijnsel is. Wie veel belangen heeft – dus machtig, invloedrijk en vermogend is, dan wel afhankelijk van één specifieke inkomstenbron – heeft nu eenmaal veel te verzorgen, te beveiligen en te beschermen. De profvoetballer, balletdanseres, pianist of chirurg zullen hun benen respectievelijk handen immers ook moeten verzekeren, waar zulks voor anderen niet nodig is. En niemand ontzegt hun de enorme kapitalen die zij wel en anderen niet krijgen, als zij gebrekkig worden. Bovendien staat het ieder vrij – mits binnen de grenzen van de wet – zijn have en goed te beveiligen zoals dat hem of haar goeddukt.

Een ander argument – en daar kan ik als oud-officier van justitie meer begrip voor opbrengen – is dat repressie een voorbeeldfunctie behoort te hebben. Strafvordering beoogt onder meer de generale preventie te bevorderen. Wanneer men geen aangifte meer zou doen bij de politie en zijn zaakjes zelf wel zou oplossen, raakt de overheid het zicht op de criminaliteitsbestrijding kwijt. Het dark number wordt groter hetgeen juiste beleidsvoering belemmert. En, inderdaad, dat zou een slechte zaak zijn.

Een argument dat mij minder aanspreekt, is dat een fraudeur die alleen maar de schade heeft hersteld en zijn ontslag heeft gekregen, ongestoord zijn gang kan gaan bij een volgende werkgever. Hij heeft immers geen strafblad gekregen. Nog afgezien van de vrij defaitistische visie dat mensen niet voor verbetering vatbaar zijn en een misstap niet automatisch tot meer misstappen behoeft te leiden, vind ik de ratio achter deze argumentering niet juist. Juist forensische dienstverleners en particuliere recherchebureaus kunnen via een antecedentenonderzoek (in het kader van een *pre employment screening*) de ware toedracht van een vertrek bij de vorige werkgever nagaan. Of het moest zijn dat de fraudeur in kwestie tijdens het sollicitatiegesprek de waarheid zo goed weet te bemantelen – en, zoals bekend is, kunnen goede fraudeurs dat ook – dat hij (of zij) eenieder zand in de ogen weet te strooien. Overigens zij daarbij weer aange-

8 Het bekende voorbeeld van de manager bij een kleine bank tegen wie, ondanks bewezen ernstige fraude, toch geen aangifte werd gedaan en voor wie zelfs geen ontslag volgde, terwijl onmiddellijk aangifte bij de politie werd gedaan toen bleek dat een allochtone kantinededewerker enige pakken koffie had verduisterd.

tekend dat leugens bij sollicitatie op zich al reden genoeg zijn om mensen op staande voet te ontslaan en dat de arbeidsrechter dergelijke ontslagen altijd zal honoreren.

Een argument dat in het kader van dit artikel – (zelf)regulering of niet – van belang kan zijn, betreft het gebrek aan straf- of civielrechtelijke controle op de bewijsgaring. Niet ondenkbaar is het immers dat tijdens het onderzoek de privacy van betrokkene ernstig wordt geschaad, dan wel dat op onrechtmatige wijze bewijs wordt verzameld. Nu moet hier direct aan worden toegevoegd dat de opdrachtgever elke aansprakelijkheid die hieruit voortvloeit, kan afwentelen op de private opdrachtnemer. Sterker, zelfs kan bedingen dat hij in dat geval schadeloos wordt gesteld. Iets waartoe men de politie, wanneer die onrechtmatig bewijs verzameld heeft waardoor een zaak ‘stukloopt’, niet kan brengen.

Verder wordt wel het argument aangevoerd dat degene die in onderzoek wordt genomen door een particuliere organisatie, geen rechtswaarborgen zou hebben, dan wel dat hij deze zelf van tevoren moet bedingen. Dit argument zou opgeld doen indien er geen rechtsfiguur zou bestaan als ‘onrechtmatige daad’. Wie jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt die hem is toe te rekenen – en over deze gevallen spreken we – is verplicht de daaruit voortvloeiende schade te vergoeden (zie voor de juiste omschrijving art. 6:162 BW). En dat kan men in gemoede niet de minste rechtswaarborg noemen.

Dit geldt ook ten aanzien van het argument dat de opdrachtgever de sterkste partij is – het is nog maar de vraag of dat per definitie zo is – en dat de te onderzoeken persoon de zwakkere is. Ook wordt wel verondersteld dat er geen controle is op de bewijsgaring, wat in het nadeel van de zwakste zou zijn. Nogmaals, iedere alerte raadsman kan dan juist voldoende munitie vinden – onrechtmatig verkregen bewijs is de boemering in vermeend gewonnen zaken – om het bastion van de andere partij kapot te schieten.

Wat mij tot de conclusie brengt dat de voordelen in aantal en gewicht uitstijgen boven de nadelen. En dat het aan de benadeelde zelf overgelaten moet worden te kiezen voor ofwel de weg van de publieke opsporing, ofwel die van de particuliere; zo hij die keuze heeft uiteraard.

Waarborgen

Wat mij brengt tot de vraag of de particuliere sector wel of niet door regelgeving moet worden beheerst en zo ja, of hier een taak ligt voor de politiek (door al dan niet formele wetgeving in het leven te roepen) dan wel voor de sector zelf (zelfregulering).

Uit mijn vraagstelling is al af te leiden dat ik inderdaad van mening ben dat er regels en waarborgen nodig zijn, voorzover die niet al door het recht zelf – ik gebruik met opzet niet het woord wet – besloten liggen. In gevallen die daar aanleiding toe geven, kan men zich altijd tot de rechter wenden en een beroep doen op de wet en rechtsbeginselen als redelijk-

heid en billijkheid. De sancties waarin het civiele recht voorziet, zijn niet zelden aanzienlijk doeltreffender dan die waarin de strafwet voorziet.

Uiteraard kan de benadeelde kiezen voor strafrechtelijke afdoening. Zo kan hij principieel van mening zijn dat onder alle omstandigheden aangifte moet worden gedaan. Hij hecht aan vergelding, normbevestiging en generaal- en speciaal-preventieve werking. Er moet een voorbeeld worden gesteld. Als fysiek geweld of bedreiging aan de orde is, is er mijns inziens geen keus en zal men zich tot politie en Justitie moeten wenden; al zal niemand het de bedreigde euvel duiden wanneer deze een particuliere beveiligingsinstantie in de arm neemt om lijf en goed te beschermen. Maar de afhandeling van dergelijke zaken moet de overheid ter ore kunnen komen, omdat veiligheid in de samenleving een zaak is die ons allen ter harte gaat. Recherchebureaus behoren dan van opsporing verre te blijven.

Mocht blijken dat de waarheid niet boven tafel te krijgen is zonder justitiële dwangmiddelen (inbeslagneming, aanhouding), dan zal men zelfs genoodzaakt zijn politie en Justitie in te schakelen.

Binnen zekere grenzen is het dus de markt zelf die aangeeft welke richting wordt gekozen. En daar helpen verboden en geboden niet veel tegen. Pleit ik daarmee voor een 'laissez faire', een apathisch toekijken hoe de markt zich belieft te ontwikkelen? Geenszins. Ook al heb ik eerder het beeld gebruikt van het stromende water dat niet te stoppen valt, stromend water kan wel worden geleid. Zo is het ook met regulering. Maar dat moet wel zorgvuldig worden overwogen en uitgevoerd. Bekend is immers dat elke actie een reactie oproept. Elke wet die een einde beoogt te maken aan een ongewenste toestand of die een juist gewenste toestand beoogt te bewerkstelligen, blijkt in de regel al snel ongewenste neveneffecten te sorteren. Nog afgezien van het feit dat de politiek een ooit goed bedoeld plan via amenderingen tot een monstrueus legislatief bouwwerk doet uitdijen, vol uitzonderingen en afwijkingen, zien we vaak dat de praktijk weerbarstiger en halsstarriger is dan de wetgever had kunnen bevroeden. Heel snel worden de grenzen van de wet afgetast en overschreden. Reparatiewetgeving is dan nodig en die nodigt in de regel weer uit tot betwisting, rechterlijke uitspraken – tot de Hoge Raad toe – en nog meer regeling. Totdat niemand het meer weet en de wet niet alleen 'hol' is geworden, maar zelfs de ongewenste ontwikkelingen in de hand werkt.

Begrijp wel dat ik geen tegenstander ben van wetgeving in het algemeen, maar juist voorstander van een prudent gebruik van dit zware instrument dat de overheid ten dienste staat om haar taak goed uit te voeren. Wetten behoren schaars en sober te zijn, opdat zij uniek blijven en daaraan alleen al hun kracht ontlenuen. Mag inflatie het geldwezen verlammen, inflatie in wetgeving is funest.

Neen, veeleer pleit ik voor regelgeving door de sector zelf. Zoals de laatste jaren steeds vaker met gepaste waardering wordt gesproken over sociale controle – de buurtgenoten zelf houden elkaar op het juiste pad –

zo is ook een soort 'sociale controle' in marktsegmenten te prefereren boven een wet die door politici van grote afstand wordt opgelegd. Het mag duidelijk zijn dat concurrenten elkaar beter in het oog zullen houden dan de politie dat als rechtshandhaver zou kunnen.

De angst voor particulier rechercheurs (met diploma) die buiten hun boekje zouden gaan, lijkt mij vooralsnog ongegrond en niet op enig historisch feit gebaseerd. Juist particuliere rechercheurs weten heel goed waar hun grenzen liggen en juist zij weten dat zij door onoordeelkundig of onoorbaar optreden de zaak van hun cliënt kunnen schaden; en dat een claim uit onrechtmatige daad dan al snel tot de mogelijkheden behoort.

Nu in vele gevallen de resultaten van de private opsporing niet terechtkomen op het bureau van een rechter⁹ omdat de sanctie-oplegger veelal de werkgever van de gederailleerde persoon is en tegelijkertijd de opdrachtgever van de private opspoorder, valt niet te verwachten dat onrechtmatig verkregen bewijs¹⁰ leidt tot geen of een lichtere sanctie tegen de pleger van het ongewenste gedrag. Tegenvorderingen tegen de opsporende instantie zijn nu nog ongebruikelijk en een disciplinaire aanpak lijkt illusoir. Voorbeelden van het intrekken van de vergunning als recherchebureau zijn niet bekend.

Zelfregulering lijkt vooralsnog het beste antwoord. Normering door middel van *hard law* en *soft law* ware te verkiezen boven wetgeving. Certificering zou ook hier opgeld moeten doen. Waar ten gevolge van certificering gesproken zou kunnen worden van 'fatsoenlijke' recherchebureaus, komt samenwerking met politie en justitie makelijker tot stand. Reeds nu wordt hier en daar samengewerkt, maar vaak blijft het bij het uitspreken van goede voornemens en het ondertekenen van een convenant waarbij capaciteit en deskundigheid eenzijdig kan worden ingehuurd. Behalve het verzorgen van hier en daar een cursus of stage zijn succesvolle samenwerkingsvoorbeelden schaars. En soms ziet men zelfs dat door de publieke opspoorders het werk nog eens integraal wordt

9 Het strafproces heeft als doel de waarheid over het strafbare feit en de verdachte boven tafel te brengen, maar dient tegelijkertijd ook het optreden van de opspoorders te controleren.

10 De civiele rechter (arbeidsrecht) is niet erg gewend aan het begrip onrechtmatig verkregen bewijs en de uitsluiting daarvan. Objectieve waarheidsvinding (vastgesteld is, hoe dan ook, wat daadwerkelijk is gebeurd) wil nogal eens prevaleren boven de *fair trial*-gedachte. De formele, subjectieve waarheid, zoals die komt vast te staan uit door partijen overgelegde stukken en met inachtneming van met name om formele redenen buiten beschouwing gelaten andere stukken, verkeert met deze materiële waarheidsvinding in een spanningsveld. Zie mr. drs. M. Kremer, *Onrechtmatig verkregen bewijs in civiele zaken*, Deventer, Tjeenk Willink, 1999. De *exclusionary rule* was er vooral om onrechtmatig optreden van de politie tegen te gaan (*policing the police*). Verdedigbaar is de stelling dat het vergaren van onrechtmatig verkregen bewijs buiten het (straf-)proces zou moeten worden afgedaan, disciplinair dan wel civielrechtelijk, zulks om te voorkomen dat de verdachte strafrechtelijk en naar het algemeen gevoelen ten onrechte bevoordeeld zou worden.

overgedaan, terwijl wellicht volstaan had kunnen worden met een goed voorbereid dossier (panklaar) en de strafvorderlijke puntjes op de 'i'. Liever samenwerken en afstemmen of werken onder de regie van de officier van justitie dan met de *silver platter*-doctrine¹¹ te veel ruimte te laten. Uiteindelijk gaat het wel om waarborgen voor de zwakkere partij, redelijke en billijke belangenafweging en het beginsel van *fair trial*.

De praktijk zal moeten uitwijzen hoe bepaalde dilemma's opgelost moeten worden. En het zou niet voor het eerst zijn dat vragen die ooit gerezen zijn, andere antwoorden krijgen dan enige jaren geleden voor mogelijk was gehouden. Wat in de periode 1970-1990 onbespreekbaar was, blijkt nu wel te berde te kunnen worden gebracht. En wie zou durven beweren dat de antwoorden die nu gegeven worden, blijven gelden gedurende de komende vijftig jaar? In dit verband noem ik de ontwikkelingen betreffende het direct afluisteren of de observatie, ooit absoluut taboe. Inmiddels mogen wij ons afvragen wanneer het ongemerkt¹² volgen en (stelselmatig) observeren van een bepaald persoon in de openbare ruimte een onrechtmatige inbreuk op diens privacy is. Wanneer is het gebruik van fototoestellen of videocamera's van zodanige aard dat dit onfatsoenlijke opsporing genoemd mag worden? Alsof 'reality-tv' niet de grenzen van de persoonlijke levenssfeer – en het betamelijke – ruimschoots heeft overschreden.

Suggesties

Mocht de private sector zelf de kans krijgen tot regulering over te gaan, dan wil ik zo vrij zijn enige suggesties ter overweging mee te geven. Ten eerste zou kunnen worden vastgelegd dat de betrokkenen slechts dan medewerking zullen verlenen aan een privaat onderzoek als zij hebben ingestemd met bepaalde voorwaarden, zoals die betreffende de tijd, plaats en duur van de interviews. Ook voorwaarden van logistieke aard, mits redelijk, kunnen worden bepaald door of tenminste in overleg met de betrokkenen. Een evenwaardige relatie tussen onderzoeker en te onderzoeken persoon dient het uitgangspunt te zijn. Nu het niet om strafvordering gaat, dient het onderzoek immers niet zozeer een (gematigd) inquisitoir karakter te hebben, als wel een meer accusatoir karakter.

Evenmin mag men verzuimen waarborgen snel en onzorgvuldig uit te onderhandelen. Wie later aanvullende voorwaarden stelt, kan de schijn

11 De dienbladleer, houdt in dat opsporingsambtenaren die bewijsmateriaal door burgers aangeboden krijgen, zich in beginsel niet hoeven te bekommeren om de manier waarop dat is verkregen. ('Wij wachten met graagte de resultaten van uw illegale praktijken af'). De vraag is gesteld geweest of uitzondering voor de particuliere recherche gemaakt moest worden.

12 Waar het volgen gemerkt wordt door de gevolgte, kan dat onder omstandigheden onder het begrip 'stalking' (hinderlijk volgen) vallen.

op zich laden een querulant te zijn. Hoor en wederhoor¹³ dient als 'grondrecht' aandacht te krijgen.¹⁴ Ook moeten inzage in het werk-dossier, kennisneming van belastende interviewverslagen van derden, informatie inzake andere personen die voorwerp van onderzoek zijn, correctierecht, recht op contra-expertise en toegang tot informatiebronnen die 'ontlastend' materiaal zouden kunnen bevatten, in de onderhandelingen betrokken kunnen worden.

In het proces dient uiteindelijk enig moment van 'equality of arms and information' te zijn. De onderzoeker mag de te onderzoeken persoon niet in het ongewisse laten omtrent zijn identiteit of kwaliteit. De onderzoeker zal zich bij de voorwaarden die de betrokkene stelt, moeten neerleggen, tenzij duidelijk is dat deze voorwaarden 'onredelijk bezwarend' zijn. De vraag naar wat in concrete gevallen redelijk is, zal jurisprudentieel beantwoord moeten worden. Hierbij kan men niet alleen aansluiten bij wat de civiele rechter heeft bepaald, maar ook te rade gaan bij tuchtrechtelijke uitspraken. Zo heeft het tuchtrecht voor accountants bepaald dat het bijvoorbeeld geen pas geeft iemand te overvallen met een interview.

Duidelijk mag zijn dat een samenhangend stelsel van normen vooralsnog ontbreekt. Begrijpelijk, omdat de fase waarin de private opsporing zich bevindt, van betrekkelijk recente datum is. Maar mijns inziens is het nog geen tijd voor een Wetboek Private Opsporing. Elke private organisatie die zich zou willen onttrekken aan de verantwoordelijkheden die de sector haar oplegt, zal zonder enige twijfel worden gecorrigeerd door de markt. En juist daar ligt het verschil met organisaties als de NS die ik in de eerste alinea van dit artikel noemde: de private opsporingsmarkt kent geen monopolisten en zal zich door concurrentie voortdurend verfrissen en scherp houden. En die garantie kan overheid noch wetgever bieden.

Literatuur

Jong, A.N.J. de

Publiek-private relatie; wordt de klant ooit nog koning?

In: *Privatisering van toezicht en opsporing; forensische Studies I*, Den Haag, 2000

13 Het onderwerp hoor en wederhoor is voor forensisch accountants reeds besproken door: J. ten Wolde, 'Hoor en wederhoor', *De accountant*, juni 2000; B.M. Prins, 'Hoor en wederhoor; een kwestie van deugdelijke grondslag', *De accountant*, november 2000; C.D. Schaap, 'Tuchtrecht; (nogmaals) hoor en wederhoor', *De accountant*, januari 2001; prof. J.H. Blokdijk, 'Forensic auditors; nader verklaard?', *De accountant*, februari 2001; M. Pheijffer, 'Levendige discussie over forensische accountancy', *De accountant*, maart 2001.

14 Het is een misverstand dat hoor- en wederhoor hetzelfde is als repliek en dupliek.

Privatisering van opsporing

Een kader voor normering

L. Gunther Moor en C.D. van der Vijver*

De opsporing van strafbare feiten beschouwen velen als een taak van de politie. Toch ziet men steeds meer dat opsporingsactiviteiten die voorheen door de politie werden verricht naar private organisaties verschuiven. Dat geldt voor tal van vormen van (organisatie)criminaliteit en meer in het bijzonder voor de aanpak van fraude.

Over de wenselijkheid van deze ontwikkeling bestaan verschillende opvattingen. Sommigen menen dat alle vormen van opsporing door de politie moeten worden verricht. Anderen stellen dat een dergelijke centrale rol van de politie weliswaar wenselijk is, maar dat de politie deze rol onmogelijk kan waarmaken en dus onhaalbaar is. Ten slotte zijn er weer anderen die van opvatting zijn dat in veel gevallen opsporingsactiviteiten net zo goed door private partijen als door de politie kunnen worden verricht.

Hoe dit ook zij, de praktijk laat zien dat in de afgelopen jaren de rol van private partijen bij de opsporing van strafbare feiten sterk is toegenomen. Van het midden van de jaren negentig is er sprake van een groei van bijvoorbeeld de forensische accountancy, als reactie op een groeiende vraag van het bedrijfsleven, dat er nogal eens voor kiest de politie links te laten liggen. Deze ontwikkeling roept vragen op. Zo is bijvoorbeeld niet duidelijk of de manier waarop de ontwikkeling plaatsvindt in alle gevallen de maatschappelijke toets der kritiek kan doorstaan. Waar het politie-optreden is ingebed in een nauwgezet systeem van *checks and balances*, ontbreekt dit nagenoeg geheel in veel opsporingshandelingen van private organisaties. Bij private recherche is de (juridische) normering minder qua omvang, en in ieder geval minder bindend. Toezicht en controle zijn veel schaarser en de positie van een mogelijke 'verdachte' is met minder waarborgen omkleed. Uiteraard staat daar wel iets tegenover: de branche oefent zelf toezicht uit en de spelregels van de accountants zijn van kracht. Maar of dat voldoende is moet ten zeerste worden betwijfeld. Alleen al de ervaring met wat wel de 'affaire-Peper' wordt genoemd heeft laten zien dat over de professionaliteit van forensische accountants zeer verschillend wordt geoordeeld. En dat is wel het vriendelijkste wat men hiervan kan zeggen. In een brede

* De auteurs zijn respectievelijk directeur van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (SMVP) en hoogleraar Politiestudies (Universiteit Twente)/bestuurslid van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (SMVP).

kring van accountants worden trouwens twijfels gehoord over het functioneren van de forensische tak.

De afgelopen jaren is er op het terrein van de fraudeaanpak sprake geweest van intensieve discussies. Zo betichtte het bedrijfsleven politie en justitie ervan te weinig aandacht te besteden aan fraude. Het is immers geen ongewoon verschijnsel dat de politie aangiften van fraude niet in behandeling neemt of aangevers van fraude doorverwijst naar private onderzoekers voor een vooronderzoek. In de achter ons liggende jaren is het bedrijfsleven steeds meer zelf gaan investeren in de aanpak van fraude, onder meer door uitbesteding van onderzoeken aan forensische accountants of aan private recherchebureaus. Ook hebben verschillende bedrijven eigen onderzoek- of rechercheafdelingen opgezet. Dat laatste is vooral gebeurd bij bedrijven waarvoor fraude een substantieel probleem is (geworden), zoals verzekeringsbedrijven.

Het valt politie en justitie niet gemakkelijk om adequate antwoorden te vinden op de steeds groeiende vraag naar fraudeonderzoeken. Deze onderzoeken zijn vaak zeer complex en er is veel en diepgaand onderzoek bij nodig om een zaak in juridische zin goed af te handelen. Daarbij komt dat veel van die zaken vanuit een strafrechtelijke optiek niet tot de belangrijkste aandachtsgebieden worden gerekend. Zeker in een periode waarin een veelheid van andere maatschappelijke problemen om aandacht vraagt (georganiseerde misdaad, drugs, geweld) wil fraudeonderzoek, na een vergelijking van prioriteiten, nog wel eens van tafel verdwijnen. Dat wordt versterkt door de niet zeldzame ervaring, dat na uitgebreid onderzoek, de conclusie moet zijn dat een strafrechtelijke vervolging er niet in zit. Politie en justitie vragen zich dan al snel af of het wel waard is veel tijd te steken in fraudeonderzoek. Toch hebben politie en justitie de kritiek van het bedrijfsleven ter harte genomen. In de afgelopen jaren is er op veel terreinen hard gewerkt aan verbeteringen. Zo is, mede dankzij de inspanningen van de stuurgroep Financieel Rechercheren, extra geld vrijgemaakt om een substantiële toename van opsporingsinspanningen mogelijk te maken.

Bij het beoordelen van de ontwikkeling van het toenemende belang van private recherche bij de aanpak van fraude is het van belang met de juridische casuspositie van bedrijfsleven enerzijds en politie en justitie anderzijds rekening te houden. Zo is het bedrijfsleven in geval van fraude niet tot aangifte verplicht. De verplichting tot aangifte in ons hedendaagse strafrecht is beperkt en strekt zich niet uit tot dit soort delicten. Aan de andere kant zijn politie en justitie niet verplicht actie te ondernemen op basis van een aangifte van een strafbaar feit. De aangifte moet wel worden geregistreerd, maar het is algemeen erkend dat politie en justitie prioriteiten moeten stellen en niet alle aangiften in behandeling kunnen nemen.

In deze bijdrage staat het normeringsvraagstuk van de private recherche centraal. Voor we hier aan toe komen, bespreken we eerst een aantal beelden over de publieke opsporing en over de private opsporing. Daar-

bij hebben we gebruik gemaakt van onze ervaringen bij activiteiten van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (SMVP) op het terrein van publiek-private fraudebestrijding (SMVP, 2000a en SMVP, 2000b).

Beelden over publieke opsporing

Het private onderzoek is gedurende de achter ons liggende jaren aanzienlijk toegenomen en de verwachting is gewettigd dat ook de komende jaren sprake zal zijn van groei. Forensische accountants en private recherchebureaus zijn inmiddels veelgevraagde partners bij de aanpak van fraudeproblemen. Er lijken verschillende redenen te bestaan waarom het bedrijfsleven liever aanklopt bij private onderzoekers dan bij politie en justitie. Vaak zijn deze argumenten gebaseerd op 'beelden' die ondernemers hebben van politie en justitie als het gaat over hun optreden bij fraude. Hierna laten wij een aantal van deze beelden de revue passeren.

– *Strafrecht is ongeschikt voor fraudebestrijding.*

Ondernemers zijn vaak van mening dat het strafrecht, in instrumentele zin, onvoldoende mogelijkheden biedt om de fraudeproblematiek adequaat aan te pakken. Het strafrecht zou traag werken en slechts beperkte mogelijkheden hebben, zeker bij internationale opsporing. Ondernemers noemen deze beelden vaak spontaan als bezwaar tegen het doen van aangifte van fraude. Dergelijke beelden hebben zonder twijfel een kern van waarheid. Het karakter van het publiekrecht is nu eenmaal gebaseerd op meer uitgangspunten dan uitsluitend effectiviteit. Dat de publieke opsporing slechts beperkte mogelijkheden zou hebben, hangt overigens sterk af van de fase waarin het onderzoek zich bevindt. Als eenmaal een strafrechtelijk onderzoek loopt, kunnen deuren worden geopend die anders gesloten blijven.

– *Publieke opsporingscapaciteit is zowel kwantitatief als kwalitatief onvoldoende.*

Dit beeld is, gelet op de omvang van het verschijnsel fraude, zonder enige twijfel juist, maar geldt niet exclusief voor fraude. Voor wellicht alle strafbare feiten geldt dat de opsporingscapaciteit onvoldoende is. De afgelopen jaren is juist op het terrein van de fraudebestrijding de publieke opsporingscapaciteit gegroeid, zowel kwantitatief als kwalitatief. En gezien de politieke beleidsvoornemens zal die groei waarschijnlijk nog toenemen. De situatie is daarmee echter nog niet bevredigend. Er lijkt soms veel tijd en energie te moeten worden gestoken in het zoeken naar een opsporingsinstantie die niet alleen bereid is een aangifte op te nemen, maar ook het onderzoek wil doen.

– *De publieke opsporing is onvoldoende bekend met de particuliere financiële sector.*

Onvoldoende bekendheid van de publieke opsporingsinstanties met de gewoonten en gebruiken in de particuliere sfeer, leidt tot een terughoudende opstelling van de private organisaties. Los van het feit dat som-

mige publieke opspoorders zich, naar de mening van vertegenwoordigers van private bedrijven, soms lijken te gedragen als de spreekwoordelijke olifant in de porseleinkast, wordt hun werkwijze vaak ook als hinderpaal gezien voor een oplossing die door de leiding van de bedrijven als zinvol wordt ervaren. De afgelopen jaren zijn verschillende maatregelen getroffen om het inzicht in elkaars wereld wederzijds te vergroten. Er wordt veelvuldig onderling overlegd en samengewerkt, er vinden stages plaats, er is een informatiebundel uitgegeven en er is een deskundigenbank ingesteld. Desondanks zal het voor menige opsporingsinstantie erg moeilijk zijn om, gezien de snelle ontwikkelingen, steeds volledig van *the state of the art* op de hoogte te zijn. In samenhang met het voorgaande lijkt er in sommige private sectoren sprake te zijn van een tendens om fraude geheel binnenshuis af te doen en om in eigen beheer 'fraudebestanden' op te zetten. Deze tendens kan het zicht op de kwantitatieve en kwalitatieve omvang van fraude aanzienlijk vertroebelen.

– *Publiek opsporingsonderzoek kent geringe opsporingsmogelijkheden.* Vele ondernemers lijken zich af te vragen wat strafrecht in geval van fraude voor hen kan betekenen. De nadelen ervan lijken wel redelijk duidelijk: aangifte doen kost tijd, een justitieel onderzoek brengt vaak als negatief ervaren publiciteit met zich mee en de ervaringen met de publieke opsporing stimuleren de aangiftebereidheid gewoonlijk niet. Een strafrechtelijke aanpak kan echter ook voordelen hebben, zoals een sterke nadruk op de feitelijke gang van zaken, een juridisch heldere positie voor betrokkenen of de mogelijkheid om (kluis)deuren te openen die anders gesloten blijven. Een eventuele vrijheidsberoving beperkt iemands handelingsvrijheid zeer en beperkt daarmee de kans op voortzetting of herhaling van een handeling. Daarnaast is van groot belang dat met de aangifte een signaal wordt afgegeven dat bepaalde gedragingen echt niet worden gepikt en niet in een onderonsje worden afgedaan. Dergelijke voordelen kan de publieke opsporing mogelijk wel wat meer naar voren brengen. De (on)mogelijkheden van strafrecht zijn voor een onderneming echter niet het enige belang waarop moet worden gelet. Beperking of verhaal van schade en ontslag zijn eveneens belangen die een centrale rol kunnen spelen. Soms zijn die verschillende belangen niet goed met elkaar te verenigen, bijvoorbeeld als het treffen van arbeidsrechtelijke maatregelen overleg met de (verdachte) werknemer vereist. Het is dan nagenoeg onvermijdelijk dat bepaalde informatie wordt gebruikt die uit oogpunt van opsporing beter nog niet genoemd had kunnen worden. In zo'n zogenaamde 'sfeerovergang' is het scheppen van duidelijkheid een zwaarwegend belang.

Beelden over private opsporing

Ondernemers hebben ook beelden over private opsporing. We bespreken een aantal van deze beelden.

– *Ondernemers houden bij private opsporing de regie in handen.*

Van dit beeld lijkt een grote kracht uit te gaan. Het lijkt ontegenzeggelijk zowel intern (jegens eigen medewerkers) als extern (het voorkomen van negatieve publiciteit) een belangrijk voordeel. Na aangifte is men immers de regie voor een belangrijk deel kwijt, die berust dan bij politie en justitie.

– *Ondernemers hebben meer baat bij civiel recht dan bij strafrecht.*

Civielrechtelijke afdoeningen lijken voor ondernemers meer soulaas te bieden dan strafrechtelijke afdoeningen. Op korte termijn zijn terugbetaling en ontslag aantrekkelijke oplossingen. De lange doorlooptijden binnen het strafrecht kunnen het imago van een bedrijf over een aanzienlijke periode schade berokkenen.

– *Strafrecht gaat gepaard met veel onzekerheden.*

Wanneer zich financiële onregelmatigheden voordoen, blijft het vaak onduidelijk of er sprake is van een strafbaar feit. Nader onderzoek is veelal geboden. Er kan immers ook ten onrechte sprake zijn van een verdenking en bedrijven vinden het meestal niet prettig om (zeker als zij denken dat het om interne fraude gaat) te gemakkelijk medewerkers in een verdachte positie te brengen tegenover politie en justitie.

– *Private recherche werkt snel en efficiënt.*

Private onderzoekers lijken vaak gemakkelijker en sneller (ook internationaal) te kunnen opereren. Bij een civielrechtelijke aanpak geldt dit zeker. Het terughalen van grote sommen geld (ook uit andere landen) lijkt meer gebaat bij inschakeling van private onderzoekers dan van publieke onderzoekers die gewoonlijk vooral dadergericht opereren.

– *Private opsporing dient vooral private belangen. Dankzij met name opleidingseisen, beroepscodes, klachtenregelingen, tuchtrecht of een vergunningenstelsel is de private opsporing betrouwbaar.*

De private recherche (onderzoek en opsporing) werkt onder de tucht van de markt. Dat heeft onder andere tot gevolg dat kwaliteit, deskundigheid en flexibiliteit aan de hand van vraag en aanbod op het door opdrachtgevers gewenste niveau komen. De private sector is mede daardoor ook sterk internationaal georiënteerd. Nadelen zijn er echter ook. De private sector is vaak duur. Een flexibele of informele werkwijze kan leiden tot geringe openheid of zelfs willekeur. Ook is het niet altijd gemakkelijk om de kwaliteit van een geleverde dienst vast te stellen. Over de wijze waarop dergelijke processen verlopen, is overigens weinig bekend. De vereiste kwaliteit wordt mede waarborgd door opleidingseisen, door certificering, door aanscherping van de onderzoeksplicht of door tuchtrecht. Dergelijke voorzieningen hebben effect, alhoewel er niet zonder meer vanuit mag worden gegaan dat zij voldoende waarborgen bieden tegen met name de verwijtbare betrokkenheid bij criminaliteit van sommige beroepsbeoefenaren. Niet de gehele private markt is integer! Voorts lijkt het zelfreinigend vermogen van de private recherche niet altijd groot genoeg te zijn geweest.

Wanneer men dit overzicht van bestaande beelden overziet, is het niet verbazingwekkend dat er veel bedrijven zijn die kiezen voor private opsporing. Toch zijn er veel bedrijven die wel aangifte willen doen. In dat geval lijkt het om de volgende argumenten te gaan, namelijk:

- het bedrijf vindt principieel dat van een misdrijf aangifte moet worden gedaan;
- het fraudegeval is zodanig ernstig dat het bedrijf een extern signaal van belang vindt (dit is te vergelijken bij het optreden van ondernemers bij winkeldiefstal: ‘wij doen altijd aangifte bij de politie’). Dit komt vooral voor bij externe fraude (fraude gepleegd door buitenstaanders die niet tot het bedrijf zelf behoren);
- er is behoefte aan het toepassen van dwangmiddelen (aanhouding, inbeslagname) om de zaak tot een oplossing te kunnen brengen.

Het normeringsvraagstuk van private recherche

Men kan zich de vraag stellen of we de ontwikkelingen op het gebied van private recherche maar niet gewoon moeten accepteren. Of we de verschuiving van *public justice* naar *private justice* niet als een normaal of zelfs wenselijk maatschappelijk verschijnsel moeten beschouwen. Het hoeft niet te worden betaald vanuit de collectieve middelen, het gaat vaak om sectorale belangen en het werkt gemakkelijker. Dat zijn de argumenten die daarbij nogal eens worden gehoord. Maar er zijn ook argumenten die laten zien dat voorzichtigheid is geboden:

- de strafrechtelijke bestrijding van criminaliteit is een wettelijke taak van de overheid die daar niet voor niets terecht is gekomen. Het is onjuist om een fundamentele verschuiving in de richting van *private justice* zomaar te laten gebeuren, om het over te laten aan een ongewis spel der krachten of aan de markt. Publieke en private organisaties zullen naast elkaar functioneren, maar er dient te worden gewerkt aan een normatief kader dat houvast biedt voor besluitvorming, waardoor ook de grenzen aan rechtsongelijkheid worden afgebakend;
- als fraude alleen als een private aangelegenheid wordt ervaren, dan kan gemakkelijk het gevoel ontstaan ‘dat het allemaal zo erg niet is’. Elke private fraude heeft echter een publieke component. De strafrechtelijke doelstellingen (normbevestiging, afschrikking) spelen juist in dat verband een rol. Het maatschappelijke signaal dat fraude niet wordt geaccepteerd is van belang. Daarnaast is inzicht van belang in ontwikkelingen van fraude en de wijze waarop wordt aangepakt. Ook dat is een publieke zaak;
- door onhelderheid over de vraag of fraude publiek dan wel privaat moet worden aangepakt, bestaat het gevaar van rechtsongelijkheid. Er zijn bedrijven die in principe altijd aangifte doen, er zijn bedrijven die het in principe nooit doen en er zijn bedrijven bij wie het afhankelijk is van de situatie. Deze laatste vormen een interessant aandachtspunt omdat het nog wel eens wil gebeuren dat het beleid van een bedrijf niet zo-

zeer wordt bepaald door de ernst van het delict als door de sociale positie van de overtreder;

– het gevaar van aantasting van rechten van individuen wanneer samenwerking leidt tot een uitwisseling van informatie die niet is toegestaan. Informatie-uitwisseling, zo is uit verschillende onderzoeken inmiddels gebleken, vindt met enige regelmaat plaats buiten de voorschriften om. In de praktijk blijkt dat informatie-uitwisseling plaatsvindt wanneer betrokkenen dat van belang vinden voor een adequate uitoefening van hun functie. Maar als de intensiteit van de contacten toeneemt, is de kans groot dat het steeds moeilijker wordt het toelaatbare van het ontoelaatbare te scheiden.

Onlangs heeft Hoogenboom (2000) geanalyseerd in hoeverre de beginselen van behoorlijke opsporing die voor publieke opsporingsinstanties gelden ook van toepassing zijn op de private opsporing. Uit die vergelijking blijkt dat deze beginselen niet of nauwelijks opgaan voor de private recherche. Het *gelijkheidsbeginsel* (gelijke gevallen dienen gelijk te worden behandeld, indien gevallen niet geheel gelijk zijn, is een afwijkende behandeling alleen mogelijk ten aanzien van geschilpunten) is bij private recherche moeilijk te hanteren. Dit geldt ook voor het *vertrouwensbeginsel* (burgers moeten kunnen vertrouwen op gedrag, ook toezeggingen, van de overheid en haar instellingen, inclusief publieke opsporingsinstanties). Bij private recherche kan de rechter niet het *proportionaliteits- en subsidiariteitsbeginsel* (ingezette middelen dienen in verhouding te staan tot de ernst van het gepleegde delict) toetsen. Het verbod van *détournement de pouvoir* (gebruik van bevoegdheden met een ander doel daar waarvoor de bevoegdheden zijn bedoeld) heeft voor de private recherche een andere betekenis dan voor publieke opsporingsinstanties.

Niet in acht nemen van het *zorgvuldigheidsbeginsel* (onderzoek dient plaats te vinden conform strafvordelijke beginselen) kan bij publieke opsporing betekenen dat een zaak stuk loopt bij de rechter. Bij private recherche komt er meestal geen rechter aan te pas. Wie bepaalt of het onderzoek zorgvuldig is verlopen?

Wie het bovenstaande leest wordt als snel bekropen door gevoelens van onbehagen: hoe garandeert men een eerlijke opsporing en voldoende waarborgen voor de 'verdachte'? Staat ons een nieuw parlementair onderzoek te wachten waarvan het onderwerp niet 'de crisis in de opsporing', maar 'de crisis van de private recherche' is? Buruma (1999) signaleert een gevaar als voor particulieren (private recherche) minder strenge regels gelden dan voor de politie. De Roos (2000) pleit voor het beter op elkaar afstemmen van publieke verantwoordelijkheid en private mogelijkheden bij de rechtshandhaving. Hij acht het een fundamentele kwestie of de overheid in staat is over de private recherche de regie te behouden en of de strafvordelijke beginselen ook bij private recherche kunnen worden gehandhaafd.

Kortom, het normeringsvraagstuk vraagt zeer dringend om oplossingen. Het probleem is echter dat mogelijke oplossingen niet voor het oprapen liggen. Voor het daadwerkelijk oplossen van problemen is immers inzicht noodzakelijk in het dagelijkse reilen en zeilen van de private recherche. En dat inzicht ontbreekt grotendeels. In het bovenstaande zijn 'beelden' over de private recherche besproken. Het werkelijkheidsgehalte van het ene beeld is ongetwijfeld groter dan van andere. Maar het blijven beelden. In vele opzichten is de private recherche, ondanks de grote aandacht voor het fenomeen, nog steeds een *black box*. Hoe geschieden onderzoeken? Hoe verloopt het afluisteren van gesprekken? Hoe onttrekken private rechercheurs gegevens uit geautomatiseerde bestanden? Hoe verloopt het tappen van telefoon, e-mail en fax? Hoe plaatst men afluisterapparatuur? Maakt men gebruik van verborgen camera's? Kortom, welke middelen worden ingezet? Hebben 'verdachten' waarborgen? Over welke deskundigheden beschikken private onderzoekers? Voldoen private rechercheurs aan professionele codes? Wie toetst er of er aan deze codes wordt voldaan? Hoe staat het met het toezicht en de controle van de overheid op de private recherche? Bij de aanpak van fraude is sprake van een aantal dilemma's (wel of geen aangifte, wanneer privaat en wanneer publiek). Hoe gaat men met deze dilemma's om? Welk gebruik wordt gemaakt van forensische informatie- en communicatie-technologie?

Het zijn slechts voorbeelden van de vele vragen die zich op dit terrein voordoen. Waar het om gaat is echter dat de veelheid van vragen indicatief is voor de grote mate van onbekendheid met het fenomeen private recherche. Het zal duidelijk zijn dat het bij het bestaan van een dergelijke ongewisheid moeilijk is om normatieve kaders voor de private recherche te ontwikkelen. En toch zijn die kaders noodzakelijk, zeker als men rekening houdt met te verwachten ontwikkelingen op het terrein van private recherche. Naar verwachting zal de vraag naar private recherche op de veiligheidsmarkt alleen maar groter worden. Het lijkt dan ook geboden om fundamenteel empirisch onderzoek over het fenomeen private recherche te verrichten. Op grond van dat onderzoek is het mogelijk normatieve kaders op te stellen die daadwerkelijk betekenis hebben voor de praktijk. Zonder dat onderzoek is de kans op luchtfietsen niet ondenkbaar. Dat wil overigens niet zeggen dat nu niet reeds normatieve momenten kunnen worden aangegeven. Daarbij kan men een drietal categorieën onderscheiden:

– De verhouding tussen publieke en private opsporing. Waar ligt ten principale welke verantwoordelijkheid? Welke wederzijdse verplichtingen zijn van toepassing? Er is sprake van voortdurende ontwikkelingen, waarbij de publieke en de private sector elkaar steeds (in)direct beïnvloeden. Het is in zo'n situatie in de eerste plaats van belang dat periodiek van gedachten wordt gewisseld over de verantwoordelijkheden tussen vertegenwoordigers van de verschillende sectoren en dat, wanneer daartoe aanleiding is, de resultaten van die gedachtenwisseling worden

vastgelegd in convenanten, richtlijnen of beroepscodes. Uiteindelijk dient te worden gestreefd naar wettelijke kaders. In de tweede plaats is de ontwikkeling en uitwisseling van professionele kennis van belang. En ten slotte speelt afstemming op zaaksniveau een belangrijke rol. Bij interne fraude worden (bij bepaalde bedrijven) twee afdoeningsbeslissingen genomen: ontslag en aangifte. In het ontslaggesprek (dat vaak plaatsvindt voordat de opsporingsambtenaren met betrokkene praten) kan tactisch belangrijke informatie worden vrijgegeven. Dat wordt door opsporingsambtenaren gewoonlijk niet op prijs gesteld en leidt dus nogal eens tot spanning. Het bedrijf wil echter vaak niet wachten met een ontslaggesprek. Hoe kan met dergelijke dilemma's worden omgaan?

– De verhouding tussen overheid en bedrijfsleven. Welke wederzijdse verplichtingen zijn van toepassing? Partijen moeten weten waarop zij jegens elkaar kunnen rekenen. Zo kan het van belang zijn dat het openbaar ministerie duidelijk maakt wanneer het fraude vervolgenswaardig acht, opdat het bedrijfsleven enig zicht heeft op wat het kan verwachten van de overheid. Daarnaast is het wellicht mogelijk dat bedrijven zich inspannen om normen te ontwikkelen voor hun eigen gedrag. Een algemeen bedrijfsbeleid op het terrein van criminaliteit, waarbij zowel preventie als repressie aan de orde komen, schept ook duidelijkheid voor werknemers. Maar op welke wijze kan van bedrijven een inspanning worden verwacht op het publieke terrein?

– Toezicht, controle en regie ten aanzien van de private recherche. Welke taakverdeling is aangewezen tussen het ministerie van justitie, het openbaar ministerie en de politie? Wat kan toezicht, controle en regie in de praktijk betekenen?

De manier waarop deze normatieve momenten worden ingevuld, zal mede afhankelijk moeten zijn van de resultaten van het hiervoor bepleite empirische onderzoek. Dat wil overigens niet zeggen dat op dit moment niets zou kunnen worden gedaan. Zo is het binnen de private recherche reeds thans mogelijk om de beroepscodes aan te scherpen. Van forensische accountants mag worden verwacht dat zij eigen normen ontwikkelen die duidelijk maken wanneer zij een zaak wel of niet in behandeling nemen en hoe zaken worden behandeld. Die normen kunnen uitgroeien tot een beroepscode. Het feit dat op dit moment relatief veel klachten binnenkomen over het functioneren van forensische accountants lijkt een indicatie te zijn dat het gaat om een jonge bedrijfstak waar nog onvoldoende sprake is van een helder en eenduidig normenpakket. Van de overheid kan worden verwacht dat zij meer accuraat omgaat met thans reeds beschikbare mogelijkheden van toezicht en controle over de private recherche. Op dit moment lijken toezicht en controle immers niet veel voor te stellen. Om van regie maar te zwijgen.

Literatuur

Buruma, Y.

Privatisering van het Openbaar Ministerie

Nederlands juristenblad, 74^e jrg., 12 november 1999

Hoogenboom, A.B.

Financieel rechercheren in het private domein

Delikt en delinkwent, 30^e jrg., nr. 10, 2000, pp. 1012-1037

Roos, Th. de

Burgers, overheid, rechtshandhaving en eigenrichting

Tijdschrift voor criminologie, 42^e jrg., nr. 4, 2000, pp. 307-316

Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie

Publiek-private fraudebestrijding; rapport samengesteld door de projectgroep Publiek-private samenwerking

Dordrecht, SMVP, 2000a

Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie

Publiek-private fraudebestrijding; aanbevelingen

Dordrecht, SMVP, 2000b

Justitiële verkenningen (Judicial explorations) is published nine times a year by the Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice in co-operation with the publishing house Gouda Quint BV. Each issue focuses on a central theme related to criminal law, criminal policy and criminology. The section *Summaries* contains abstracts of the internationally most relevant articles of each issue. The central theme of this issue is (vol. 27, nr. 4, 2001): *Private investigation*.

Private investigation; a developing information market

P. Klerks and M. Scholtes

This article on private investigation agencies aims at shedding light on the structure of the private investigations market and the companies operating therein, on the nature and width of the activities, on the practice of oversight and regulation and in particular on the cooperation and exchange of information of private agencies with regular law enforcement agencies and the public prosecutor. The research discussed in this article consisted of a combination of desk research, expert meetings and 54 interviews. The interviews in particular produced a wealth of information. Detective agencies are not the only players in the field of private investigations. The market of private agencies involved in collecting information in relation to offences, risks, damages, threats of loss and other harms can be divided as follows: private detective agencies; information agencies; company detective services and forensic financial services. The research concentrated on the private detective agencies. In size these companies varied from single operators to medium-sized outfits with some sixty staff, with some companies being part of an international holding.

The market for private investigation as part of public and private crime control

E van Dijk and J.J. de Waard

This article looks at public and private crime control from an economic, market oriented perspective. It provides quantitative data on the size of both sectors. Against this background, the article focuses on the role played by private investigation in crime control in the Netherlands and its prospects. Due to a declining willingness to run risks, shrinking of the public domain, outsourcing, trends in crime, and dissatisfaction with public crime control, criminal investigation is no longer the monopoly of the public sector. Increasingly, the police will be faced with activities of private investigators. Its advantage due to its legal powers is put under pressure. Trends in society lead to rapidly increasing business opportunities for private investigation. So far, researchers have hardly addressed the consequences of these trends for the role of private investigators in controlling crime. A sketch of the opportunities and threats show that developments are far from innocent, and may take a positive or negative turn. Opportunities arise

to reduce crime against the business sector, and to improve the effectiveness and efficiency of crime control. At the same time risks stem from the complex relation between public and private investigation. Activities of the two sectors partly supplement each other, but are also partly substitutes, and a tension arises between co-operation and competition. Due to the limited transparency within the market for private investigation, special attention should be focussed on civil rights and rights of employees. Therefore, a search for a new equilibrium in public and private criminal investigation and new working procedures is of utmost importance.

Private investigation in Belgium; the detective law and the new criminological market

M. Cools

Belgium was the first European country to produce legislation in order to regulate the profession of private investigator. In this article the author goes into this legislation and discusses its positive sides and its shortcomings. According to the author one of these shortcomings lies in the definition of what private investigation really is. The law just sums up the professions and activities implicitly excluding some groups. The author also discusses the growing market of 'crime and punishment' in which a third generation of private investigators has come to the fore. This professional and highly educated generation specializes in security management in large companies. According to the author the new criminological market is perfectly capable of functioning as a complement to or as an alternative of the public security care. Indeed: according to him a well developed private police can well be considered to be an indication for the democratic level of any given society, although of course legislation by the government will always necessary.

Corporate espionage; infiltration and intelligence work in the private sector

A.B. Hoogenboom

The article contains a case of corporate espionage. During the eighties a private security firm was hired by a consortium of oil companies operating in Alaska to spy on individuals active in the environmental movement. For this reason a bogus law firm was created (frontstore) manned with former law enforcement personnel and private detectives with experience in undercover work. The operation has all the characteristics of an infiltration normally associated with public intelligence and security forces. The operation involved the use of video surveillance, phonetapping, bugging devices, interception of mail and garbology (searches through garbage). The case is used to draw attention to the subject of corporate espionage both in the United States and the Netherlands. A number of authors mention a gradual shift in espionage from the public to the private sector. Some cases and

official reports validate seem these assumptions. However, by its very nature private espionage is still obscure.

Norms for private investigation; legislation or selfregulation?

B.W.M. van der Lugt

The occurrence of private security companies acting within the public sphere is a frequently discussed phenomenon. However, the actions of private investigation services do not seem to raise special concern. Various reasons exist for victims of fraud to rely on private financial investigations instead of pressing charges. The criminal defendant is highly protected by law. Lately, a stronger urge is felt to create more fundamental guarantees for those who are subjected to private forensic investigations. For instance, where forensic accountancy is concerned it has become a fundamental obligation to listen to the arguments of both parties. Increasingly, private forensic investigations precede criminal prosecution. Often, charges are pressed only after enough convincing evidence has surfaced during private investigations. The need to develop norms to protect the subject under private investigation increases. For instance, there are no rules with regard to the legitimacy of the evidence obtained during private investigations or the protection of the right to privacy. Business ethics are essential to private investigation agencies. Self-regulation is to be preferred to legislation. A just balance between protective rights and private forensic investigations.

Privatisation of investigation as a problem of regulation

L. Gunther Moor and C.D. van der Vijver

The role of private organisations in (criminal) investigations is getting more and more important, particularly in the area of fraud control. Management in business prefers to 'take care of their own problems' and usually do not want to report fraud to the police. And if they report a fraud case, the police are often incapable of dealing adequately with this problem, due to a lack of capacity and knowledge. As a result there is a shift from public to private justice. And that raises several questions about their functioning: the control of their behaviour from a legal point of view, e.g. the rights of the 'suspect', the (illegal) exchange of information, the operational relationship between private and public investigators, etcetera. Those questions have hardly been answered, very little is known about how private investigations operates. In the future it will be important to clarify the responsibilities of public authorities (police, public prosecutor, judge) and limit the freedom of the private investigators.

Het WODC op Internet: www.wodc.nl

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie is onlangs via Internet bereikbaar geworden. Het WODC is een kenniscentrum op justitieel terrein dat een wetenschappelijk bijdrage levert aan de ontwikkeling en de evaluatie van justitiebeleid. Op deze nieuwe site is de volgende informatie te vinden:

1. Doelstelling en organisatie (o.a. organigram, beschrijvingen van de verschillende afdelingen en de namen van de medewerkers);

2. Producten en diensten;

- overzicht en uitgebreide samenvattingen van de nieuwste rapporten;
- inhoudsopgaven en voorwoord met korte samenvattingen van artikelen in het tijdschrift *Justitiële verkenningen*;
- inhoudsopgaven en voorwoord met korte samenvattingen van artikelen in het Engelstalige tijdschrift *European Journal on Criminal Policy and Research*;
- jaarlijsten van rapporten en genoemde tijdschriften;
- elektronische publicaties (o.a. onderzoeksprogrammering van justitie);

3. Interessante verwijzingen (overzichten van congressen en studiedagen);

In de toekomst wordt de aangeboden informatie uitgebreid met specifieke producten als databases (literatuurbestand) en aan producten en diensten gekoppelde bestelmogelijkheden (via e-mail) en/of aanvraagformulieren.

Voor vragen over producten en diensten van het WODC en voor het snel en efficiënt leveren van

statistische en literatuur-informatie kunt u terecht bij de WODC-informatiedesk (e-mail:

wodcinfo@wodc.minjust.nl).

Wij hopen op deze wijze bij te dragen aan de verspreiding van relevante kennis en informatie buiten het ministerie van Justitie.

Hans van Netburg (WODC-webmaster)

tel.: 070-3 70 69 19

fax: 070-3 70 79 48

e-mail:

cnetburg@best-dep.minjus.nl

WODC-Thesaurus 'Het criminaliteitsvraagstuk (geheel herziene uitgave)

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van justitie heeft een geheel herziene druk uitgebracht van de WODC-thesaurus. Deze gestructureerde standaard trefwoordenlijst inzake het *criminaliteitsvraagstuk* bestrijkt de volgende terreinen: criminologie, victimologie, criminaliteitspreventie, delicten/criminaliteitsvormen, politie, justitie, openbaar ministerie, rechterlijke macht, strafrechtspleging, gevangeniswezen en reclassering.

Na het uitkomen van de eerste uitgave van de WODC-thesaurus in 1993 is deze met succes toegepast als instrument bij het toegankelijk maken van publicaties op het gebied van het *criminaliteitsvraagstuk*. Niet alleen bij de Afdeling Documentaire Informatievoorziening van het WODC maar ook op andere afdelingen binnen het ministerie van justitie wordt de WODC-thesaurus gebruikt. Daarnaast maken andere organisaties waaronder politiebibliotheken, het openbaar ministerie, gevangenisbibliotheken en de rechterlijke macht gebruik van dit hulpmiddel.

De afgelopen jaren is de hoeveelheid publicaties op het terrein van justitie en politie sterk toegenomen, zowel nationaal als internationaal. De IRT-affaire en de daaruit voortvloeiende commissies Wierenga en Van Traa brachten nieuwe vormen van opsporingsmethodieken aan het licht. Het jeugdstrafrecht werd gewijzigd. Allerlei grensoverschrijdende criminaliteitsvormen zijn meer in de belangstelling komen te staan. Nieuwe alternatieven voor de vrijheidsstraf werden en worden getest om de problemen rond de celcapaciteit op te lossen. Nieuwe termen als integriteit, integrale veiligheid, fenomeenonderzoek, proactieve opsporing, forensische accountancy, taakstraf, internet, televerhoor, stelselmatige daders en zelfredzaamheid zijn de afgelopen jaren veelvuldig gebruikt. Natuurlijk zijn er ook termen die verouderen of termen die belangrijk leken maar niet of nauwelijks gebruikt werden. Deze zijn uit de thesaurus verwijderd of vervangen door andere termen. Hier en daar is de schrijfwijze van een begrip aangepast. Dit alles heeft ertoe geleid dat een grondige herziening van de WODC-thesaurus noodzakelijk was. Hopelijk zal de herziene thesaurus de komende jaren weer een nuttig instrument zijn voor de ontsluiting van de nog steeds groeiende informatiestroom rondom het criminaliteitsvraagstuk.

Als extra hulpmiddel is bij deze uitgave een geografische thesaurus als bijlage toegevoegd. Deze thesaurus is oorspronkelijk samengesteld door de Centrale Bibliotheek van het ministerie van justitie en nu in samenwerking met het WODC aangepast met behulp van de in augustus 1996 uitgegeven officiële lijst van landnamen van de Nederlandse Taalunie.

Inlichtingen:

Hans van Netburg
tel.: 070-3 70 69 19

e-mail:
cnetburg@best-dep.minjus.nl
Bestelwijze:
De WODC-thesaurus 1997 kost f 30,- per ex.
tel.: 070-3 70 65 54 (mw. A. Eind)
Fax: 070-3 70 79 48
e-mail: aeind@best-dep.minjus.nl

Themanummers Justitiële verkenningen

Regelmatig worden, bij voorbeeld ten behoeve van het onderwijs, grote aantallen exemplaren van *Justitiële verkenningen* nabesteld. Voor de bepaling van de oplage is het wenselijk vroegtijdig op de hoogte te zijn van de mogelijke vraag. Om die reden geven wij, onder voorbehoud, de thema's die de redactie op dit moment in voorbereiding heeft. Over de inhoud van de nummers kan met de redactie contact worden opgenomen. Ook personen die een bijdrage willen leveren aan een van de aangekondigde nummers worden verzocht contact op te nemen met de redactie.

- JV5**, 2001, juni: Marokko
- JV6**, 2001, juli/augustus: Exclusie
- JV7**, 2001, September: Overzicht van onderzoek op justitieel terrein
- JV8**, 2001, Oktober/november: Asiel en migratie
- JV9**, 2001, December: Nog niet bekend

Congressen

Legitieme strafvordering en mensenrechten

Tijdens dit congres komen verschillende actuele thema's aan de orde tegen de achtergrond van de vraag naar normering van strafvorderlijk optreden. Centraal staan daarbij de eisen van participatie, transparantie en accountability. Daarover zijn door onderzoekers van de afdelingen

straf(proces)recht van de Universiteit Utrecht, de Erasmus Universiteit Rotterdam, De Open Universiteit Nederland en de Universiteit Maastricht beschouwingen geschreven die tevoren als congresbundel in boekvorm aan de deelnemers zullen worden toegezonden. Voortbouwend op de congresbundel zullen sprekers hun visie geven in de ochtend. In de middag zal, ingeleid door deskundigen in een kort referaat, discussie in workshops plaatsvinden over de verschillende onderwerpen die in de bundel worden behandeld.

Datum: 1 juni 2001 10.00u.-17.30u.

Plaats: Collegezaal Nieuwenhof, Zwingelput 4, Maastricht

Informatie: Riny Bodifée, Capaciteitsgroep Strafrecht, Universiteit Maastricht, tel.: 043-3883377.

Workshop on Cross-National Comparative Crime Victimization Research

Organisatie: Netherlands Institute for the Study of Criminality and Law Enforcement (NSCR) with support of UNICRI & UN-CICP.

Informatie: Paul Nieuwbeerta, NSCR, Wassenaarseweg 72, Postbox 792, 2300 AT Leiden, The Netherlands, tel.: [+31] 71 527 8527, fax: [+31] 71 527 8537, e-mail: Nieuwbeerta@nscr.nl, website: <http://www.niscale.leidenuniv.nl/icvs.html>

Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie; omvang, oorzaken en interventies

Het aantal ernstig of gewelddadig criminele jongeren in ons land is relatief klein maar zij zijn verantwoordelijk voor een derde tot de helft van alle criminaliteit. De Nederlandse Onderzoeksgroep Ernstig Criminele en Gewelddadige Jongeren van de Vrije Universiteit Amsterdam heeft met geld van het Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid (nfgv) voor het eerst

alle kennis verzameld die we in Nederland hebben over het ontstaan, het bestrijden en het voorkomen van deze vormen van jeugddelinquentie. De bevindingen van de onderzoeksgroep die samenwerkte met ruim dertig onderzoekers van verschillende universiteiten en onderzoeksinstituten, zijn gebundeld in het boek *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie; omvang, oorzaken en interventies*. Ter gelegenheid van het verschijnen van dit boek vindt op donderdag 14 juni aanstaande onder dezelfde titel een congres plaats aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Op dit congres worden de resultaten en de consequenties voor beleid en praktijk gepresenteerd. Vragen waarop de congresdeelnemers antwoord krijgen zijn: Om welke jongeren gaat het? Welke risico- en beschermende factoren bieden een verhoogde of verlaagde kans op een criminele carrière? Hoe zit het met de criminaliteit onder de verschillende etnische groepen? Hoe kunnen we jongeren die kans lopen op ernstig delinquent gedrag zo vroeg mogelijk signaleren? Welke preventieprogramma's en welke interventies hebben zin en met welke kunnen we beter vandaag nog ophouden? Aan het congres werken mee de leden van de onderzoeksgroep: prof. dr. Rolf Loeber (Vrije Universiteit Amsterdam en University of Pittsburgh, VS), prof. dr. Joseph Sergeant en prof. dr. N.W. Slot (beiden Vrije Universiteit Amsterdam) en een groot aantal van de Medewerkers aan het onderzoek. *Datum:* 14 juli 2001 *Plaats:* VU, Amsterdam *Inlichtingen:* tel.: 020-444 5790, e-mail: vu_conference@dienst.vu.nl

Positioning restorative justice; 5th international conference on restorative justice

Herstelrecht heeft over de hele wereld sterk aan geloofwaardigheid gewonnen, als basis voor een constructieve reactie op misdrijven én als veld van criminologisch onderzoek en reflectie. De uitdijning ervan heeft echter geleid tot onduidelijkheid in de basisbegrippen en tot verwarring in de diversiteit aan praktijken. Het is hoog tijd om herstelrecht opnieuw duidelijker te positioneren in zijn relatie tot andere visies en praktijken. Gelijkenissen en verschillen met strafrecht, rehabilitatief recht en preventie moeten worden uitgediept. De verhouding tussen de informele overlegprocessen en het formele rechtssysteem moet verder worden onderzocht. Empirisch onderzoek moet de realisaties en de potenties van hertelrecht duidelijker aftekenen. Op de lijst van nu reeds vaststaande sprekers staan onder meer Gordon Bazemore (USA), John Blad (Nederland), Hans Boutellier (Nederland), John Braithwaite (Australië), Valerie Braithwaite (Australië), Chris Eliarts (België), Hans Juergen Kerner (Duitsland), George Pavlich (Canada), Lode walgrave (België), Ido Wijers (Nederland).
Datum: 16-19 september 2001
Plaats: Leuven, België
Inlichtingen: Secretariat International Conference on Restaurative Justice, Criminology K.U.Leuven, Hooverplein 10, 3000 Leuven, België. Tel.: (00)32-16-325300. Email: andrea.ons@law.kuleuven.ac.be

Asiel en Migratie (vooraankondiging)

Het congres gaat (onder voorbehoud) over: Vreemdelingenbeleid door de eeuwen heen; Migration as a global business; Vreemdelingenbeleid nieuwe stijl: naar een drie lokettenbeleid?

Demographic developments and migration. Inleiders: Leo Lucassen (IMES), John Salt (Migration research unit, University College London), Jeroen Doomernik (WODC, IMES), Joseph Chami (UN Population Division, New York). Dagvoorzitter: Eduard Nazarski (directeur Vluchtelingenwerk Nederland).

Rapporteur: Paul Schnabel (Directeur SCP). In de ochtend vinden 6 workshops plaats, die 's middags worden herhaald.

Datum: 25 oktober 2001

Lokatie: Congrescentrum De Reehorst, Ede

Tijd: 09.00 (inschrijving)-17.00 (start borrel)

Informatie: www.wodc.nl

Sixth International Metropolis Conference

Migration policies: balancing admission and restriction; citizenship, equality and diversity; local integration policies; Migration and the cultural transformation of cities.

Datum: 26-30 november.

Plaats: Rotterdam, The Netherlands

Organisatie: The Metropolis secretariat, in cooperation with the City of Rotterdam and the Netherlands Ministry of the Interior

Informatie: MPI, 's-Lands Werf 20-21, 3063 GA Rotterdam, The Netherlands, tel.: [+31] 10 4149779, fax: [+31] 10 4135022, e-mail: mpi@wxs.nl

Master in European Criminology (M.A.) K.U. Leuven (België)

De Afdeling Strafrecht en Criminologie van de Faculteit Rechten aan de K.U. Leuven (België) organiseert sinds september 1999 het postgraduate programma, het 'Master in European Criminology'. Het M.A. in European Criminology staat open voor studenten en 'professionals' die zich willen verdiepen in de relevantie van recent ontwikkelde criminologische theoriën

en deze willen toetsen aan het beleid op nationaal, Europees en internationaal niveau. Het M.A. programma loopt over één academiejaar. Het is een volledig Engelstalig programma dat op een evenwichtige manier *onderwijs met onderzoek* combineert. Het programma wordt uitgevoerd in samenwerking met een aantal prominente universiteiten en onderzoeksinstituten in Europa: het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) in Den Haag (NL), Het Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht in Freiburg (D), het Criminologisch Instituut van de Universiteit in Sheffield (UK) en het Criminologisch Instituut van de Eberhard-Karis-Universiteit in Tuebingen (D). Voor meer informatie over het M.A. in European Criminology kunt u contact opnemen met: Hilde van Lindt (Academic Coordinator), Centre for Advanced Legal Studies, Tiensestraat 41, B-3000 Leuven. Tel.: 32/16/32 52 68 of 32 53 00; Fax: 016/32 55 35. E-mail: hilde.vanlindt@kuleuven.ac.be Website: <http://www.law.kuleuven.ac.be/cals>

Hijmansbeurs

De faculteit der rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam heeft in 1997 de Hijmansbeurs ingesteld. Deze beurs beoogt mensen die al een aantal jaren werkervaring hebben binnen een juridisch beroepsveld zoals de rechterlijke macht, de advocatuur, de overheid of het bedrijfsleven, te stimuleren een proefschrift te schrijven of te voltooien. De beurs bedraagt maximaal fl. 10.000 per jaar. Aanvragen van de brochure bij: Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Afdeling Onderzoekzaken, mw. mr. J.R. van Herwaarden, Postbus 1030, 1000 BA Amsterdam, tel.: 020-5253475; email: herwaarden@jur.uva.nl

Criminologie
 Gevangeniswezen/tbs
 Politie
 Slachtofferstudies

Literatuur-informatie

Van de artikelen die in deze rubriek zijn samengevat, kunnen bij de documentatie-afdeling van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van justitie tegen betaling kopieën worden aangevraagd. Wij attenderen u erop dat volgens art. 16b, lid 1 van de Auteurswet 1912, de kopieën uitsluitend mogen dienen tot eigen oefening, studie of gebruik. Door de documentatie-afdeling worden boeken, tijdschriftartikelen, rapporten en jaarverslagen met betrekking tot bovengenoemde gebieden toegankelijk gemaakt. De documenten die vanaf 1987 zijn verschenen, worden ingevoerd in een geautomatiseerd systeem. Op aanvraag kunnen literatuurlijsten m.b.t. specifieke onderwerpen worden toegestuurd. Boeken en rapporten kunnen te leen worden gevraagd. Tijdschriftartikelen kunnen in beperkte mate tegen vergoeding gekopieerd en toegezonden worden. In beide gevallen kan men zich wenden tot de Informatiedesk van het WODC, Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel.: 070-370 65 53 (09.00u.-15.00u.). Email: wodcinfo@wodc.minjust.nl

Criminologie

1

Albanese, J.S.

The causes of organized crime; do criminals organize around opportunities for crime or do criminal opportunities create new offenders?

Journal of contemporary criminal justice, 16e jrg., nr. 4, 2000, pp. 409-423

Bij elke uiting van georganiseerde misdaad kunnen we ons steeds afvragen: is dit nu een geval waarbij mensen met weinig scrupules gezocht hebben naar criminele mogelijkheden of is dit een geval waarbij een mogelijkheid tot criminaliteit is uitgebuit? Ongetwijfeld zijn er van beide vormen van georganiseerde misdaad veel voorbeelden voorhanden, maar het is belangrijk te weten welke vorm het meeste voorkomt en onder welke omstandigheden. Om de theorievorming hierover op weg te helpen, presenteert de auteur een model voor het onderzoeken van de samenhangen tussen georganiseerde criminaliteit, groepen en criminele mogelijkheden. Volgens dit model zijn er drie factoren die georganiseerde misdaad kunnen voorspellen: mogelijkheden tot criminaliteit (economische condities, regelgeving, effectiviteit van de rechtshandhaving, de vraag naar een product of dienst en de technologische ontwikkeling); de criminele omgeving (de aanwezigheid van andere individuen of groepen); en, specifieke vaardigheden (met betrekking tot bijvoorbeeld taal of techniek). Bij elkaar levert dit een model op van acht variabelen. Dit model test de auteur met vijf case-studies, waaronder de studie van Fijnaut, Bovenkerk, Bruinsma en Van de Bunt naar georganiseerde misdaad in Nederland. De auteur toont zich tevreden over zijn model omdat het

een zekere voorspellende waarde en onderscheidend vermogen heeft. Met literatuuropgave.

2

Chan, J.

Globalisation, reflexivity and the practice of criminology

Australian and New Zealand journal of criminology, 33e jrg., nr. 2, 2000, pp. 118-135

In dit artikel wordt aandacht gegeven aan de brede sociale en politieke trends in de moderne samenleving, te weten globalisering, reflectieve modernisering en reflectief overheidsbeleid, en geconstateerd dat deze drie onderling nauw samenhangen. De globalisering heeft de 'vrije handel' in criminologische kennis en ideologieën vergemakkelijkt en de deterritorialisatie van cultuur en politiek versneld. Onder invloed van de reflectieve modernisering wordt de wetenschappelijke autoriteit van de criminologie betwist, niet alleen van binnenuit in de vorm van academische kritiek, maar ook van buitenaf, met name op het gebied van het beleid van 'law-and-order'. Tegelijkertijd worden zowel de criminologen als het strafrechtelijk beleid beheerst door technologieën die gericht zijn op een steeds grotere effectiviteit en efficiëntie, bijvoorbeeld door contractonderzoek. Deze laatste ontwikkeling, zo waarschuwt de auteur, kan het einde betekenen van de kritische – reflectieve – criminologie.

Met literatuuropgave.

3

Corvo, K., E.H. Carpenter

Effects of parental substance abuse on current levels of domestic violence; a possible elaboration of intergenerational transmission processes

Journal of family violence, 15^e jrg., nr. 2, 2000, pp. 123-135

Onderzoek dat wordt verricht naar het doorgeven van huiselijke geweldpleging van generatie op generatie is veelal verankerd in de sociale leertheorie. Hoewel er uit eerdere studies telkens een significant verband werd gevonden, bleek de invloed van variabelen ten aanzien van socialisatie op het doorgeven van het plegen van geweld van generatie op generatie vaak gering. Dit onderzoek is een poging de theoretische basis van overdracht van huiselijk geweld tussen generaties te verstevigen door te bepalen of toevoeging van variabelen ten aanzien van alcohol- en/of drugsgebruik door ouders aan de blootstelling van geweld in het ouderlijk huis de voorspellende waarde van een multipel regressiemodel zal vergroten. De ondervraagde personen (N=47) waren mannen die onder behandeling waren voor het plegen van huiselijk geweld. Het blijkt dat alcohol- en/of drugsgebruik door hun ouders inderdaad invloed heeft gehad op het gewelddadige gedrag van de respondenten, vergelijkbaar met de invloed van de blootstelling aan geweld in het gezin waarin men opgroeide. Deze resultaten laten zien dat het noodzakelijk is de theoretische gezichtspunten ten aanzien van de etiologie van het plegen van huiselijk geweld uit te breiden. Dit zal consequenties hebben voor de behandeling van de daders. Met literatuuropgave.

4

Gadd, D.

Maculinites, violence and defended psychosocial subjects

Theoretical criminology, 4^e jrg., nr. 4, 2000, pp. 429-449

In recente discussies over huiselijk geweld krijgt Messerschmidt's gestructureerde actie theorie veel aandacht. Deze theorie gaat ervan uit dat mannen geweld tegen vrouwen

gebruiken om hun mannelijke identiteit te onderstrepen. De auteur neemt stelling tegen deze theorie en propageert de psychoanalytische interpretatie van het gedrag van gewelddadige mannen. Deze benadering kan de discrepantie aantonen tussen hetgeen deze mannen voelen, zeggen en doen. Aan de hand van een case studie laat de auteur zien dat geweld niet per definitie een strategie is om de mannelijke identiteit te bevestigen. Gewelddadig gedrag kan ook ontstaan door het verlies van controle over een situatie en het onvermogen om de mannelijke rol van rationele, evenwichtige en toegewijde partner gestalte te geven. In deze optiek is geweld veeleer een onbewuste strategie om af te rekenen met ongewenste gevoelens van kwetsbaarheid. De gewelddadige man gaat daarom vaak gebukt onder sterke gevoelens van onmacht en schaamte. In studies naar huiselijk geweld zou de conceptualisering van geweld tegen vrouwen als teken van mannelijk onvermogen dan ook het centrale uitgangspunt moeten zijn.

5

Goodey, J.

Biographical lessons for criminology

Theoretical criminology, 4e jrg., nr. 4, 2000, pp. 473-498

De auteur gaat na welke lessen kunnen worden getrokken uit de gerichtheid van de criminologie op de levensbeschrijving van vooral criminele mannen. Eerst beschrijft hij de lange geschiedenis en de recente verwaarlozing van het biografische verklaringsmodel in de criminologie. Hij pleit ervoor deze benadering nieuw leven in te blazen als instrument voor de ontwikkeling van onderzoek. Dat instrument zou kunnen bestaan uit interviews over de levensgeschiedenis van mensen. Daar zou succes mee

kunnen worden geboekt als aandacht besteed zou worden aan de cruciale keerpunten in het leven van de ondervraagden. Die keerpunten kunnen beleefd zijn als dader, maar ook als slachtoffer. De onderzoeker zou die keerpunten moeten interpreteren in samenhang met sociaal-historische structurele krachten. Ook zou het snijpunt van het individuele en het sociale moeten worden geïnterpreteerd door de lens van de masculiniteitstheorie. Het voordeel van deze benadering is dat de criminologie opnieuw oog krijgt voor victimalisering en angst voor misdaad in ieders leven. Die aspecten zijn lang verwaarloosd doordat de nadruk lag op het dader-aspect. Op deze manier kan een dieper inzicht worden verworven in de levens van mannelijke daders en slachtoffers. Met literatuuropgave.

6

Howe, A.

Postmodern criminology and its feminist discontents

Australian and New Zealand journal of criminology, 33^e jrg., nr. 2, 2000, pp. 221-236

Het werk van de aanhangers van de postmoderne, kritische criminologie wordt door de auteur onder de loep genomen. Deze nieuwe school baseert zich op een geschrift van Jack Katz *Seductions of crime; moral and sensual attractions in doing evil* (1988). Hierin richt men zich op sensuele gevoelens die leiden tot crimineel gedrag in plaats van op de oorzaken ervan. Het wordt gepresenteerd als een nieuwe en zelfs heroïsche, postpositivistische benadering van criminaliteit. Volgens de auteur is het geen van beide. Vanuit feministisch perspectief is er zelfs niets kritisch aan. De grondslagen zitten gevangen in dezelfde, algemeen makende, androcentrische paradigma's die de positivistische

criminologie, waartegen afgezet wordt, dwarszitten. Het zogeheten post-modernisme, waar deze school zich door laat inspireren, geeft blijk van een spectaculaire onwetendheid met betrekking tot de conceptuele vooruitgang die is geboekt door feministische poststructuralistische theoretici op een groot aantal terreinen. Met dit artikel heeft de auteur willen aantonen dat niets, en zeker niet het postmodernisme van de Katz-aanhangers, de criminologie als discipline kan redden. De auteur acht de criminologie in haar zogenaamde postpositivistische en postmoderne gedaanten intellectueel en politiek gezien even waardeloos als het positivisme dat zij denkt te overtreffen. Met literatuuropgave.

7

Hudson, B.

Criminology, difference and justice; issues for critical criminology
Australian and New Zealand journal of criminology, 33e jrg., nr. 2, 2000, pp. 168-182

De belangrijkste bezigheid van de criminologie, zo schrijft de auteur, is het produceren van de crimineel als voorwerp van kennis. Dat gebeurt in de verschillende 'rechtse' benaderingen, waar de oorzaak van criminaliteit wordt gezocht in de biologie, psychologie of cultuur, maar ook in de 'linkse' theorieën die de bronnen van crimineel gedrag zoeken in de klasse-, ras- en seksistische structuren en waarden van de samenleving. In beide perspectieven verschijnt de dader als object-van-kennis als jong, arm, vaak zwart, meestal man en gemarginaliseerd. Kortom: de dader wordt geportretteerd als anders, als de Ander. De auteur wijst erop dat het 'anders-zijn' het centrale richtpunt is van de criminologie. Zij vindt het van groot belang dat degenen die als anders worden gecategoriseerd toch

recht hebben op gerechtigheid. Daarom moeten overtuigende theorieën van gerechtigheid ontwikkeld worden. Daders moeten hoe dan ook worden beschouwd als leden van de morele gemeenschap. Met literatuuropgave.

8

Piscitelli, F., J.S. Albanese

Do casinos attract criminals? A study at the Canadian-U.S. border

Journal of contemporary criminal justice, 16^e jrg., nr. 4, 2000, pp. 445-456

Deze studie onderzoekt de aantrekkingskracht van het casino in Niagara (Canada) op Amerikaanse criminelen door de situatie vóór en na de opening van het casino te vergelijken. De meetpunten van de studie zijn het aantal personen dat Canada binnenkomt via de vier bruggen in Niagara Falls en Buffalo, en het aantal criminelen dat de toegang is ontzegd vanwege 'gewone' of georganiseerde misdaad antecedenten. Na de opening van het casino steeg het totale aantal immigranten met ongeveer 10%. Het aantal geweigerde criminelen steeg van 2 naar 15 per 1000 immigranten. Echter het aantal criminelen dat werd geweigerd werd vanwege georganiseerde misdaad activiteiten daalde van 80% tot minder dan 60%. De auteurs hebben geen eenduidige verklaring voor deze onverwachte bevinding. Het kan veroorzaakt worden door het afschrikwekkende effect van strenge grenscontroles en, wellicht, het beleid van het casino om ongewenste personen te weren. Maar de daling kan ook te maken hebben met het feit dat het aantal grensbeambten uit de pas loopt bij de stijging in grensbewegingen, zodat een kleiner percentage immigranten wordt gescreend op criminele antecedenten.

9

Pavlich, G.

Forget crime; accusation, governance and criminology

Australian and New Zealand journal of criminology, 33e jrg., nr. 2, 2000, pp. 136-152

De auteur geeft een beschouwing ten beste over de toestand van de criminologie onder 'postdisciplinaire' omstandigheden. Met postdisciplinair bedoelt hij dat de criminologie niet meer een discipline is omdat ze niet in staat is gebleken een precieze formulering te geven van haar object, de misdaad. Hij pleit ervoor om een kritische en deconstructieve benadering van misdaad als beschuldiging, als oordeel, te gebruiken om een postdisciplinaire criminologie te ontwikkelen. Die criminologie zou gericht moeten zijn op de kritisering van de technocratische prioriteiten van de overheid met betrekking tot 'misdad'. Dat wil zeggen dat de overheid net doet alsof het enige wat mensen aan misdaad kunnen doen, bestaat uit het effectiever inzetten van meer mechanismen ter controle van misdaad. Hierin ziet de auteur een flirt met desastreuze totalitaire politiek. Met literatuuropgave.

10

Pratt, J.

Civilization and punishment

Australian and New Zealand journal of criminology, 33e jrg., nr. 2, 2000, pp. 183-201

De auteur ontvouwt een onderzoeksparadigma met betrekking tot de geschiedenis van de straf in de moderne samenleving. Hij baseert zich daarbij op het werk van Norbert Elias en met name op diens *Ueber den Prozess der Zivilisation*, dat de ontwikkeling beschrijft van culturele waarden in de loop van een voortschrijdend civilisatie-proces vanaf

de middeleeuwen. Twee trends staan daarbij centraal: het ontstaan van een centrale overheid die het monopolie heeft van geweldsgebruik tegen haar burgers, alsmede een toegenomen reserve tegen emotionele uitingen en een groeiende gevoeligheid voor het lijden van anderen. Volgens de auteur is de ontwikkeling van het gevangeniswezen in de vorige en deze eeuw beter vanuit deze culturele evolutie te begrijpen dan vanuit het begrippenkader van Foucault. Laatstgenoemde verklaart de moderne ontwikkelingen rond het straffen vooral vanuit een rationele behoefte om overtreders van maatschappelijke spelregels zo efficiënt mogelijk te disciplineren. Vanuit het civilisatieperspectief zijn vier ontwikkelingen met betrekking tot het gevangeniswezen met name relevant: het aan het dagelijkse zicht onttrekken van de gevangenis door deze niet langer midden in de stad te lokaliseren; de sterke verbetering van de materiële omstandigheden van de gedetineerden; het taalgebruik met betrekking tot plegers van misdrijven; en de bureaucratisering van het strafstelsel. Met literatuuropgave.

11

Siegel, D., F. Bovenkerk

Crime and manipulation of identity among Russian-speaking immigrants in the Netherlands

Journal of contemporary criminal justice, 16e jrg., nr. 4, 2000, pp. 424-444.

Immigranten en etnische minderheden zijn vaak betrokken bij georganiseerde criminaliteit. Als verklaring hiervoor worden drie modellen gehanteerd: het criminele exportmodel, het tweede generatie sociale mobiliteitsmodel en een combinatiemodel. Probleem is echter dat zowel 'georganiseerde misdaad' als 'etniciteit' geen eenduidige begrippen zijn. In een constructionistische benadering wordt

ethniciteit niet opgevat als een kenmerk van individuen die passief behoren tot een bepaalde ethniciteit, maar van individuen die (binnen zekere grenzen) actief hun eigen sociale werkelijkheid bepalen en manipuleren. Zij illustreren deze benadering in een onderzoek onder Russische immigranten in Nederland. In vrijwel heel Europa hebben Russische immigranten een slechte naam als het gaat om betrokkenheid bij georganiseerde misdaad. Eerder dan dit negatieve beeld te bestrijden, hebben Russische immigranten in Nederland ervoor gekozen om het in hun eigen voordeel uit te buiten. Contacten met de Russische Maffia wordt gehanteerd als argument om concurrenten af te schrikken of om in persoonlijke conflicten de tegenstander in het openbaar zwart te maken. Voorts blijkt de immigratie van Russische joden vrijwel geheel tot stilstand te zijn gekomen omdat de joodse gemeenschap in Nederland, nadat het beeld van de criminele betrokkenheid van de nieuwe immigranten was gevormd, haar reputatie niet besmet wilde zien. Criminele stigmatisering van een groep of categorie van personen is dus één aspect bij de bepaling van de 'ethniciteit' van die groep of categorie. Met literatuur.

12

Schlegel, K.

Transnational crime; implications for local law enforcement

Journal of contemporary criminal justice, 16e jrg., nr. 4, 2000, pp. 365-385

De auteur gaat in op twee problemen die met internationale criminaliteit (dat wil zeggen economische en georganiseerde criminaliteit) onverbreekelijk verbonden zijn. Ten eerste het probleem dat de wezenlijke kenmerken van deze criminaliteit een zware belasting vormen voor de

mogelijkheden van lokale rechtshandhavers met betrekking tot onderzoek en vervolging. De werkelijke schade die deze criminelen aanrichten en waar zij nu precies mee bezig zijn, zijn aspecten van internationale criminaliteit die rechtshandhavers nog steeds niet goed kunnen doorgronden. Dat komt onder meer door de complexiteit van criminele organisaties en de door hen aangewende methoden en technologieën. Ten tweede het probleem dat de aanpak gecoördineerde acties vereist waarbij internationale samenwerking een sleutelrol vervult. Rechtshandhavers maken echter deel uit van organisaties die voortdurend met elkaar in conflict zijn. Om deze conflicten te begrijpen, presenteert de auteur enkele organisatie-theoretische noties. Tot slot schetst hij de voorwaarden voor een effectieve rechtshandhaving: meer expertise opbouwen en hard werken aan internationale communicatie, samenwerking en uitwisseling van informatie met andere organisaties. Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen/tbs

13

Henham, R.

Some alternative strategies for improving the effectiveness of the English Prisons Ombudsman Scheme
The Howard journal of criminal justice, 39^e jrg., nr. 3, 2000, pp. 290-305

Naar aanleiding van ernstige gevangenisrellen is in 1994 de ombudsman voor het Engelse gevangeniswezen geïntroduceerd. Hieraan lag het besef ten grondslag dat gedetineerden een mogelijkheid moesten hebben om los van het bestaande interne beklagsysteem een beroep te doen op een externe beklagrechtter. Volgens de auteur is het Engelse model onvoldoende krachtig gebleken. Zo zijn de bevoegdheden

van de ombudsman beperkt, doet hij geen bindende uitspraken waaraan het gevangeniswezen moet voldoen, neemt het gevangeniswezen de aanbevelingen van de ombudsman te vaak niet over, en duurt het vaak te lang voordat de ombudsman uitspraken doet. Dit laatste komt dan meestal doordat het gevangeniswezen onvoldoende tijdig informatie verschaft over de aanhangige zaken. De auteur pleit voor een sterkere positie van de ombudsman. Deze zou zich veel meer moeten richten op systematische onjuistheden in het penitentiaire beleid. Verder zou de ombudsman meer bevoegdheden moeten hebben. Hoe het beter kan, illustreert de auteur aan de hand van twee voorbeelden uit de Verenigde Staten: de ombudsman voor het gevangeniswezen in Minnesota en de 'Missouri Constituent Services Office'. Beide instanties zijn veel (pro-)actiever dan de Engelse ombudsman, onder meer doordat zij veel intensiever contact hebben met de betrokken partijen in de penitentiaire inrichtingen zelf. Per saldo hebben zij veel meer invloed op het penitentiaire beleid dan de Engelse ombudsman voor het gevangeniswezen.

Met literatuuropgave.

Politie

14

Decker, S.H., G.D. Curry

Responding to gang; comparing gang member, police, and task force perspectives

Journal of criminal justice, 28^e jrg., nr. 2, 2000, pp. 129-137

In dit artikel doen de auteurs verslag van een onderzoek naar de percepties van gedetineerde (jeugdige) bende-leden, gedetineerde criminele jongeren (geen bende-leden), politie-functionarissen die zich primair richten op de aanpak van bendes, en

politie-functionarissen die zich meer in het algemeen bezighouden met de bestrijding van jeugdcriminaliteit op het fenomeen 'bende'. Uit het onderzoek bleek dat de jongeren – zowel de jeugdige bendeleden zelf als de gedetineerde criminele jeugdigen – het fenomeen 'bende' als een instrument zagen om bepaalde criminele doelstellingen te bereiken. De – volwassen – politie-functionarissen beschouwden bendes meer als een bijzondere vorm van sociale organisatie. Een opvallende uitkomst uit dit onderzoek was verder dat geen van de vier ondervraagde groepen een consistente visie had op de beste aanpak van criminele jeugdbendes. Ook bleek er geen consensus te zijn over de meest gewenste en meest effectieve strategie. De auteurs pleiten er tenslotte voor om niet één perceptie van de beste aanpak als uitgangspunt te nemen, maar ook gebruik te maken van de kennis en ervaring van de jongeren die het meest in aanraking komen met (leden van) jeugdbendes. Door gebruik te maken van deze kennisbron, kan de effectiviteit van programma's die zich specifiek richten op de aanpak van jeugdbendes worden vergroot.

15

Gans, J.

Privately paid public policing; law and practice

Policing and society, 10e jrg., nr. 2, 2000, pp. 183-206

Vroeger werd de politie uitsluitend gefinancierd door de overheid. Een belangrijke trend is dat nu private personen betalen voor aan hen door de politie geleverde diensten. Over dit onderwerp zijn weinig empirische gegevens beschikbaar; daarom gaat de auteur in zijn artikel in op de wetgeving en jurisprudentie in het Verenigd Koninkrijk. Die wetgeving

staat het de politie toe zich te laten betalen voor diensten anders dan het beschermen van burgers. Maar de reikwijdte van die dienstverlening, zo blijkt uit enkele gerechtelijke uitspraken, wordt door de politie zelf bepaald. Na te zijn ingegaan op de motivatie van de politie en van hen die politiebijstand zoeken, geeft de auteur een wat optimistischer evaluatie dan in de literatuur meestal wordt gegeven. Het verlicht namelijk volgens hem de budgettaire druk op de financiële mogelijkheden van lokale autoriteiten. Hij ziet ook geen gevaar dat de politie minder aandacht gaat besteden aan haar plichten jegens de gemeenschap. Hij benadrukt wel dat hij ondanks zijn optimisme de waarschuwingen die in de literatuur gegeven worden over betaald politiewerk serieus neemt en niet terzijde schuift. Met literatuuropgave.

16

Jesilow, P., D. Parsons

Community policing as peacemaking

Policing and society, 10e jrg., nr. 2, 2000, pp. 163-182

De auteurs bezien de samenwerking tussen politie en burgers bij de beleidsvorming ('community policing') als een proces van vredeftichting. Zij menen dat het bureaucratische politiemodel, dat zij zien als een gecentraliseerd 'beveel en beheers'-model, hiervoor ongeschikt is omdat het door de maatschappelijke ontwikkelingen is achterhaald. Community policing kan een stap in de goede richting zijn en een middel om 'peacemaking criminology' te introduceren in het justitieel systeem. Centraal in deze tak van de criminologie staat dat beleidsmakers moeten luisteren naar en reageren op de gevoelens van al die burgers die door het beleid worden geraakt. Om deze visie te onderbouwen gaan de auteurs in op de beleidsvorming in

Santa Ana, een stadje in Californië dat regelmatig politiefunctionarissen uit alle delen van de wereld ontvangt die een begin willen maken met community policing. Santa Ana begon hiermee al in 1973 met als resultaat dat politie en burgers gezamenlijk creatieve en innovatieve oplossingen bedachten voor tal van problemen. Met literatuuropgave.

17

Noaks, L.

Private cops on the block; a review of the role of private security in residential communities

Policing and society, 10e jrg., nr. 2, 2000, pp. 143-161

Private beveiligingsbedrijven verwerven zich een steeds groter aandeel op de markt van beveiliging van bedrijven en bedrijfsterreinen. Dat zij zich nu ook nadrukkelijk manifesteren op het gebied van buurtbeveiliging, is een ontwikkeling die pas recent is begonnen. Wat zijn de resultaten? Om dit te beantwoorden presenteert de auteur zijn onderzoek in een buitenwijk van een niet nader genoemde grote stad ergens in het zuiden van Engeland. De bestudeerde stadswijk was ten tijde van het onderzoek - juni 1996 - al acht jaar klant van een privaat beveiligingsbedrijf. De auteur hield een survey met een vragenlijst onder bewoners, hij interviewde tevens politiefunctionarissen en medewerkers van het bedrijf. In de vragenlijst ging het vooral om attitudes en percepties op criminaliteit en veiligheid en de rol van het bedrijf hierin. Bewoners blijken over het algemeen meer tevreden met het bedrijf dan met de politie. Daarom meent de auteur dat politieorganisaties zich maar eens zorgen moeten gaan maken wanneer hun prestaties vergeleken worden met die van private bedrijven. Ook meent hij dat het tijd wordt voor een grondige

discussie over de belangrijkste kernthema's.

Met literatuuropgave.

Slachtofferstudies

18

Heckert, D.A., E.W. Gondolf

Assesing assault self-reports by batterer program participants and their partners

Journal of family violence, 15^e jrg., nr. 2, 2000, pp. 181-197

In dit artikel gaan de auteurs in op een onderzoek naar de betrouwbaarheid en validiteit van zelf-rapportage onderzoeken naar huiselijk geweld. Op basis van een vergelijking tussen zelfrapportage-gegevens van daders en slachtoffers en aangifte-cijfers van de politie bleek dat daders in vergelijking met slachtoffers eerder geneigd waren om de toepassing van het geweld te bagatelliseren. Voor wat betreft het optreden van mogelijke sexe-verschillen in relatie tot de betrouwbaarheid en validiteit van zelfrapportage onderzoeken, bleken er volgens de auteurs geen verschillen te bestaan tussen mannen en vrouwen. Wel bleek dat vrouwen bij de intake van een hulpverleningsprogramma vaker de neiging hebben om het huiselijke geweld niet te melden omwille van de relatie, ook wanneer de dader het geweld wel meldt en erkent. De auteurs pleiten er op basis van dit onderzoek voor om zich bewust te zijn van de mogelijke vertekeningen in het voorkomen van huiselijk geweld als gevolg van de verschillen in perceptie tussen mannen en vrouwen. Dit kan de effectiviteit van programma's die zich richten op de slachtoffers van huiselijk geweld vergroten.

19

Lucenko, B.A., S.N. Gold e.a.

Relationship to perpetrator and posttraumatic symptomatology among sexual abuse survivors

Journal of family violence, 15^e jrg., nr. 2, 2000, pp. 169-179

Veel slachtoffers van seksueel misbruik gedurende de kindertijd (Childhood sexual abuse: CSA) hebben als volwassenen moeilijkheden waaronder symptomen van depressie, suïcidaliteit, dissociatieve stoornissen en posttraumatische stress syndromen. Er wordt verondersteld dat het trauma van CSA ernstiger wordt indien het misbruik is gepleegd door een vertrouwd individu. Onderzoek door Browne en Finkelhor (1986) geeft aan dat er enig bewijs is dat misbruik door een vader grotere gevolgen heeft dan misbruik door een minder nauw verwante dader. Beschreven wordt een gestructureerd klinisch onderzoek, waarbij de 'Impact of Event Scale' en de TSC-40 werden aangewend onder 67 vrouwelijke slachtoffers die psychotherapie zochten. De t-testen voor significante verschillen gaven aan dat degenen die waren misbruikt door niet-verzorgende personen een hoger niveau van posttraumatische stress ondervonden dan degenen die waren misbruikt door hun verzorgers. Geen significante verschillen in post-traumatische stress-symptomatie werden aangetroffen bij slachtoffers van daders die familieleden waren en die van niet-familieleden of tussen degenen die waren misbruikt door iemand uit de huishouding en diegenen die waren misbruikt door iemand buiten de huishouding. Tenslotte wordt nader ingegaan op de implicaties voor toekomstig onderzoek en de klinische praktijk. Met literatuuropgave.

20

Martin, A.J., K.R. Berenson e.a.

The process of leaving an abusive relationship; the role of risk assessment and decision-certainty

Journal of family violence, 15^e jrg., nr. 2, 2000, pp. 109-122

Vrouwen die worden mishandeld door hun partner en deze proberen te verlaten, lopen grote kans om na verloop van tijd toch weer terug te keren naar deze relatie. In deze studie worden hypothesen getoetst ten aanzien van twee aspecten van het proces dat leidt tot het verbreken van een relatie waarin sprake is van mishandeling: risicobeoordelingen en beslissingszekerheid. Zeventig vrouwen, die verbleven in een toevluchtsoord voor slachtoffers van huiselijk geweld, werden hiertoe geïnterviewd. De subjectieve inschatting van de onderzoeksdeelnemers ten aanzien van de kans dat zij terug zouden keren naar de mishandelende partner werd onderzocht en vergeleken met hun ideeën omtrent de waarschijnlijkheid dat de meeste mishandelde vrouwen terugkeren naar hun partner, hun partner te verlaten en de aanwezigheid bij hen van bekende risicofactoren die leiden tot terugkeer naar de relatie waarin zij mishandeld werden. Zoals verondersteld werd de inschatting van de kans op terugkeer naar de mishandelende partner vertekend door een onrealistisch optimisme. De persoonlijke kans op terugkeer werd significant lager ingeschat dan bij anderen en was in tegenspraak met huidige risicofactoren. De optimistische vertekening van het beeld was significant groter bij vrouwen die heel zeker zeiden te zijn van hun beslissing dan bij hen die hier minder zeker van waren.

Met literatuuropgave.

21

Rapp-Paglicci, L.A., J.S. Wodarski

Antecedent behaviors of male youth victimization; an exploratory study

Deviant behavior, 21^e jrg., nr. 6, 2000, pp. 519-536

Uit de resultaten van een Amerikaanse zelf-rapportstudie onder zestig slachtoffers van geweld blijkt dat de twee derde van de slachtoffers risicogedrag vertoonde op het moment van victimisatie. Meer dan de helft was op hetzelfde moment onder invloed van alcohol. 23 Procent droeg een wapen. De oudere slachtoffers (20 tot 24 jaar) bevonden zich vaker in een risicovolle situatie dan de jongere slachtoffers (15 tot 19 jaar). De ouderen hadden ook meer in het algemeen een rijker verleden wat betreft het vertonen van risicovol gedrag (het dragen van wapens, 's nachts over straat en dergelijke), agressie en delinquentie. De auteurs veronderstellen dat dit komt omdat slachtoffers van geweld voor een groot deel dezelfde groep is als de plegers van geweld en de oudere slachtoffers in deze studie kennelijk volharden in een deviante levensstijl met alle consequenties vandien. Zij adviseerden om preventie-activiteiten niet zozeer te richten op het voorkomen van geweld, maar op het doen vermijden van risicovol gedrag. En om deze inspanningen te richten op de jongste leeftijdsgroep.

Met literatuuropgave.

22

Tonizzo, S., K. Howells e.a.

Attributions of partner behavior by man who fiscally abuse their partners

Journal of family violence, 15^e jrg., nr. 2, 2000, pp. 155-167

Dat daders de oorzaak van hun gewelddadig optreden niet bij zichzelf zoeken is genoegzaam onderzocht. Minder onderzoek is gedaan naar de vraag hoe zij in dit opzicht denken

over het gedrag van de partner. Uitgegaan werd van de hypothesen dat gewelddadige mannen eerder geneigd zullen zijn negatief gedrag van hun partner toe te schrijven aan: karaktereigenschappen van hun partner dan aan de situatie (locus); factoren die in tijd niet veranderen (stabiliteit); eerder aan algemene dan specifieke oorzaken (globaliteit); eerder aan opzettelijke dan niet opzettelijke oorzaken (opzettelijkheid); en, afkeurenswaardig gedrag van hun partner. Er werden drie groepen mannen geselecteerd: fysiek gewelddadig (tijdens hulpverlening) en niet fysiek gewelddadig (tijdens hulpverlening) en niet fysiek gewelddadig (in de gemeenschap). Er werden significante verschillen tussen gewelddadige en niet gewelddadige mannen aangetoond. Fysiek gewelddadige mannen waren meer dan niet fysiek gewelddadige mannen (tijdens hulpverlening) geneigd het negatieve gedrag van hun partners te wijten aan oorzaken als stabiliteit en opzettelijkheid dan aan niet opzettelijke, zelfzuchtige en afkeurenswaardige oorzaken. Deze verschillen verdwenen echter nadat het huwelijk weer op de rails was gezet. De auteur bespreken de implicaties van dit onderzoek voor interventieprogramma's op het gebied van huiselijk geweld alsmede een aantal methodologische uitgangspunten en aanwijzingen voor toekomstig onderzoek.

Met literatuuropgave.

Onderstaande publicaties kunnen te
leen worden aangevraagd bij het
Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum, Koninginne-
gracht 19, Den Haag, email:
aeind@best-dep.minjus.nl;
tel.: 070-3 70 65 54.

Alta, S., J. van Erp e.a.

*Evaluatie van de regelgeving
slachtofferzorg; verslag van een
onderzoek ter evaluatie van de wet en
regelgeving Terwee*

Den Haag, B&A Groep Beleids-
onderzoek & -advies bv, 2001

Bruin, D.E. de, F.R.J. Leenders e.a.

*Gasten van Holland Casino; effectiviteit
van het preventiebeleid kansspel-
verslaving*

Utrecht, Centrum voor Verslavings-
onderzoek (CVO); College van toezicht
op de kansspelen, 2001

Ditton, J., S. Farrall (red.)

The fear of crime

Aldershot; Burlington US, Ashgate/
Dartmouth, 2000

Farrell, G., K. Pease (red.)

Repeat victimization

Monsey, Criminal Justice Press, 2001

Fijnaut, C., D. Van Daele e.a.

*Een openbaar ministerie voor de 21ste
eeuw*

Leuven, Universitaire Pers Leuven,
2000

Grubin, D., P. Kelly e.a.

*Linking serious sexual assaults through
behaviour*

Londen, Home Office; Research,
Development and Statistics Director-
ate, 2001

Hepple, B., T. Choudhury

*Tackling religious discrimination;
practical implications for policy-makers
and legislators*

Londen, Home Office Research,
Development and Statistics Director-
ate, 2001

Hoeve, M., J. Fair e.a.

*Internationale vergelijking omgang met
psychisch gestoorde delinquenten*

Amsterdam, Vrije Universiteit
Amsterdam (VU), 2001

Huisman, W.

*Tussen winst en moraal; achtergronden
van regelhaleving en regelovertreiding
door ondernemingen*

Den Haag, Boom Juridische Uitgevers,
2001

Karstedt, S., K-D. Bussmann

*Social dynamics of crime and control;
new theories for a world in transition*
Oxford/Portland, Oregon, Hart
publishing, 2000

Klein, M.W., H-J Kerner e.a. (red.)

*The Eurogang paradox; street gangs
and youth groups in the U.S. and
Europe*

Dordrecht/Boston/London, Kluwer
Academic Publishers, 2001

Kool, R., M. Moerings

*De Wet Terwee; evaluatie van juridische
knelpunten*

Utrecht, Universiteit Utrecht; Willem
Pompe Instituut, 2001

**Lensvelt-Mulders, G.J.L.M., G.H.C.
van Gils e.a.**

*Een overzicht van schattingsmethoden
voor de omvang van fraude*

Utrecht: BeleidsOnderzoek en Advies
(BOA), 2000

Markus, E.

*Antwoord op agressie; het effect van
training op het omgaan met agressief
klantgedrag en bankovervallen*

Rotterdam, Erasmus Universiteit (EUR);
Sanders Instituut, 2000

Middelhoven, L.K., F.M.H.M.

Driessen

*Geweld tegen werknemers in de
(semi-)openbare ruimte; een onderzoek
in opdracht van het Ministerie van
Binnenlandse Zaken en Koninkrijks-
relaties en van het Ministerie van
Justitie*

Utrecht, Bureau Driessen, 2001

Weerman, F.M.

*Samenplegen; over criminele
samenwerking en groepsvorming*
Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2001

De WODC-rapporten

Om zo veel mogelijk belanghebbenden te informeren over de onderzoeksresultaten van het WODC wordt een beperkte oplage van de rapporten kosteloos verspreid onder functionarissen, werkgroepen en instellingen binnen en buiten het ministerie van Justitie. Dit gebeurt aan de hand van een verzendlijst die afhankelijk van het onderwerp van het rapport opgesteld wordt.

De rapporten in de reeks Onderzoek en Beleid (O&B) zijn tot en met nr. 161 uitgegeven door Gouda Quint BV en zijn voor belangstellenden, die niet voor een kosteloos rapport in aanmerking komen, te bestellen bij Gouda Quint BV, postbus 23, 7400 GA Deventer, telefoon: 0570-63 31 55. Een complete lijst van de WODC-rapporten is te vinden op de WODC-Internetsite (www.wodc.nl). Daar zijn ook de uitgebreide samenvattingen te vinden van alle vanaf 1997 verschenen WODC-rapporten. Volledige teksten van de rapporten (vanaf 1999) zullen met terugwerkende kracht op de WODC-site beschikbaar komen. Hieronder volgen de titelbeschrijvingen van de in 1999, 2000 en 2001 verschenen rapporten.

Onderzoek en Beleid

Wetten, J.W., N. Dijkhoff en F. Heide

De positie van vrouwen in de asielprocedure

1999, O&B nr. 172

Kleemans, E.R., E.A.I.M. van den Berg, H.G. van de Bunt m.m.v. M. Brouwers, R.F. Kouwenberg, G. Paulides

Georganiseerde criminaliteit in Nederland; rapportage op basis van de WODC-monitor

1999, O&B nr. 173

Bol, M.W., G.J. Terlouw, L. Blees en C. Verwers

Jong en gewelddadig; ontwikkeling en achtergronden van de gewelds-criminaliteit onder jeugdigen

1999, O&B nr. 174

Klijn, A., J. van der Schaaf, G. Paulides

De rechtsbijstandssubsidie herzien; een evaluatie van de toegangsregeling in de Wet op de rechtsbijstand

1999, O&B nr. 175

Tak, Peter J.P.

The Dutch criminal Justice System; Organisation and Operation

1999, O&B nr. 176

Kruissink, M., A.M. van Hoorn, J.L.M. Boek m.m.v. E.M.Th.

Beenakkers, M.G.J. Kockelkoren, P.A.M. Verrest, G. Paulides

Infiltratie in het recht en in de praktijk

1999, O&B nr. 177

Vinne, H. van der

Geweld in vermogensdelicten; een dieptestudie op basis van de WODC-Strafrechtsmonitor

1999, O&B nr. 178

Gilhuis, P.C., E.F. ten Heuvelhof, H.G. van de Bunt, W. Huisman, M. Lokin, J.W. Reintjes, R.J.M. van den Bogert, A. de Lange en C.C.J.H. Bijleveld

De effecten van klassieke en alternatieve reguleringsinstrumenten in milieuhandhaving

1999, O&B nr. 179

Schreuders, M.M., F.W.M. Huls, W.M. Garnier en K.E. Swierstra (red.); C.C.J.H. Bijleveld (WODC), P.P.J. Groen (WODC), F. Heide (WODC), W. van der Heide (WODC), R.F. Meijer (WODC), P.R. Smit (WODC), H.W.J.M. Huys (CBS) en C.S. Wang (CBS)

Criminaliteit en rechtshandhaving 1999; ontwikkelingen en samenhangen

1999, O&B nr. 180

Steinmann, P.L.M., F.P. van Tulder en W. van der Heide

Prognose van de sanctiecapaciteit 1999-2003

1999, O&B nr. 181

Leuw, Ed. m.m.v. M. Brouwers en J. Smit

Recidive na de tbs; patronen, trends en processen en de inschatting van gevaar
1999, O&B nr. 182

Heiden-Attema, N. van der, M.W. Bol

Moelijke jeugd; risico- en protectieve factoren en de ontwikkeling van delinquent gedrag in een groep risicjongeren
2000, O&B nr. 183

Bunt, H.G. van de, J.M. Nelen (red.)

De toekomst van de bijzondere opsporingsdiensten
2000, O&B nr. 184

Eshuis, R.J.J., N. Dijkhoff

Nevenfuncties zittende magistratuur
2000, O&B 185

Leuw, Ed., L.L. Motiuk (bijdragen van); inleiding van H.J.C. van Marle

Toezicht op seksuele geweldplegers na invrijheidstelling – Safe reintegration of sexual offenders
2000, O&B 186

Kesteren, J. van, P. Mayhew en P. Nieuwbeerta

Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries; key findings from the 2000 International Crime Victims Survey
2000, O&B, nr. 187

J.A.E. Vervaele, A.H. Klip (red.), A.J. Berg, N.M. Dane, O.J.D.M.L. Jansen

Administratieve en strafrechtelijke samenwerking inzake fraudebestrijding tussen justitiële en bestuurlijke instanties van de EU-lidstaten
2000, O&B, nr. 188

Onderzoeksnotities**Luykx, F., M. Grapendaal**

Justitie in de buurt; een evaluatie van vier experimenten
WODC, Onderzoeksnotities, nr. 1, 1999

Wartna, B.S.J.

Recidive-onderzoek in Nederland; een overzicht van Nederlands onderzoek naar hernieuwd crimineel gedrag

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 2, 1999

Baas, N.J. en E. Niemeijer
Kwaliteitssystemen voor de rechtsprekende macht; een internationale verkenning

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 3, 1999

Passas, N.
Informal value transfer systems and criminal organizations; a study into so-called underground banking networks

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 4, 1999**Wartna, B.J.S., W.M.E.H. Beijers en A.A.M. Essers**

Ontkennende en bekende verdachten; over de proceshouding van verdachten van strafzaken tijdens het politieverhoor

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 5, 1999**Aron, U., F. Heide**

Bandopname van het nader gehoor
WODC, Onderzoeksnotities, nr. 6, 1999

Etman, O., J. Korpel

Eén jaar 'Koppelingswet' in de praktijk; tussenrapportage over de implementatie en het eerste uitvoeringsjaar

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 7, 1999**Beenackers, E.Th.M.**

Effectiviteit van sanctieprogramma's: bouwstenen voor een toesingskader; een literatuurstudie

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 1, 2000**Bijleveld, C., A. Taselaar**

Motieven van asielzoekers om naar Nederland te komen; verslag van een expert meeting

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 2, 2000**Verrest, P.A.M.**

De sturing en controle van de politie in het Franse en Nederlandse vooronderzoek in strafzaken

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 3, 2000**Eshuis, R.J.J., M.N. van Es**

Werklast versnelling handelszaken
WODC, Onderzoeksnotities nr. 4, 2000

Meijer, B.G.

Cameratoezicht in het publieke domein in EU-landen

WODC, Onderzoeksnotities nr. 5, 2000

**Heiden-Attema, N. van der, B.S.J.
Wartna**

*Recidive na een verblijf in een JBI; een vervolgstudie naar de geregistreeerde criminaliteit onder jongeren die werden opgenomen in een justitiële behandel-
inrichting*

WODC, Onderzoeksnotities nr. 6, 2000

**Brugel, A.M.M. van, L. Boender-
maker**

Eisen in jeugdzaken; een inventarisatie van meningen over de 'requireerichtlijn in kinderkzaken'

WODC, Onderzoeksnotities nr. 7, 2000

Baas, N.J.

Rekrutering en (permanente) educatie van de zittende magistratuur in vijf landen; een internationale verkenning

WODC, Onderzoeksnotities nr. 8, 2000

**Heiden-Attema, N. van der, B.S.J.
Wartna**

Recidive na een strafrechtelijke maatregel; een studie naar de geregistreeerde criminaliteit onder jongeren met een pibb, een jeugd-tbr of een pij

WODC, Onderzoeksnotities nr. 9, 2000

E.M.Th. Beenackers

*Effectiviteit van sanctieprogramma's: op zoek naar interventies die werken; met name bij zeden- en gewelds-
delinquenten en delinquenten met cognitieve tekorten - een literatuuronderzoek*

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 1, 2001

Auteursrecht voorbehouden.
Behoudens uitzondering door de Wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. Het verlenen van toestemming tot publikatie in dit tijdschrift houdt in:

1. dat de auteur de uitgever machtigt om de door derden verschuldigde vergoeding voor kopiëren conform artikel 17, lid 2, Auteurswet 1912 en het KB van 20 juni 1974, Staatsblad 351 ex artikel 16B 1912 te doen geldend maken door en overeenkomstig de statuten en reglementen van de Stichting Reprorecht te Amsterdam.
2. dat de auteur de Uitgever machtigt om zijn rechten ex artikel 16 sub A ten vierde Auteurswet 1912 (bloemlezingen) geldend te maken volgens dezelfde beginselen als die van de Stichting Reprorecht. Een en ander behoudens uitdrukkelijk voorbehoud zijdens de auteur.